

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 33.

Onsdagen den 8 juli, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 186, angående uppförande av en byggnad för vaktmästarbostäder vid naturhistoriska riksmuseets nybyggnad å Djurgårds-Frescati;

nr 180, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Jursla nr 1 i Östergötlands län;

nr 196, med förslag till förordning angående ersättning till landsting och vissa städer samt hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel;

nr 197, angående pension åt kaptenen kommissionslantmätaren *M. W. Huss*;

nr 198, angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Jönninge nr 1 i Uppsala län;

nr 199, angående upplåtelse av lägenheter från förra militiebostället Grytaby nr 1 m. m. i Uppsala län;

nr 200, angående upplåtande av lägenheter från Älvkarleby kungsgård i Uppsala län;

nr 201, angående försäljning av förra militiebostället Torsberga nr 1 med underlydande i Södermanlands län;

nr 202, angående upplåtande av lägenheter m. m. från förra häradshövdingbostället Stora Yxhult nr 1 i Östergötlands län;

nr 203, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Olseröd nr 11, 12 med Olseröd nr 14 i Kristianstads län;

nr 204, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Haglösa nr 18 i Malmöhus län;

nr 205, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Humlekärr Väster nr 1 och Hammar Väster nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 206, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Tånga nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 207, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Götala nr 1, 2 i Skaraborgs län;

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 33. 1

- nr 208, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Havstena nr 9 Storegården i Skaraborgs län;
- nr 209, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Timmersdala nr 5 Munkagård med Timmersdala nr 7 i Skaraborgs län;
- nr 210, angående upplåtande av lägenheter från till Vassgårdas kronopark i Värmlands och Örebro län hörande fastigheter;
- nr 211, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Ålsta nr 3 och 5 i Örebro län;
- nr 212, angående upplåtande av lägenheter från förra häradshövdingbostället Mälby nr 3 och 4 i Västmanlands län;
- nr 213, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Lådberga nr 2 med Eknö nr 2 i Västmanlands län;
- nr 214, angående försäljning till Grängesbergs bostadsförening u. p. a. av visst område av Björnhyttans kronopark i Kopparbergs län;
- nr 215, angående ändrade villkor för erhållande och tillgodonjutande av statsbidrag från norrländska avdikningsanslaget; och
- nr 216, angående ändrade villkor för erhållande och tillgodonjutande av statsbidrag från allmänna avdikningsanslaget.

Dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till särskilda utskottet nr 2 propositionen, nr 194, med förslag till lag om ändring i 3 kap. sjölagen samt om ändrad lydelse av 294 § samma lag; och

till särskilda utskottet nr 1 propositionen, nr 193, angående användande av medel från fonden för krigsfartygs byggande till reparation av ångpannorna från sjunkna kanonbåten Urd och deras insättande i kanonbåten Rota m. m.

§ 3.

Vidare föredrogs särskilda utskottets nr 1 memorial, nr 6, i anledning av remiss från kamrarna av två utav Kungl. Maj:ts avlåtna propositioner.

Med bifall till utskottets hemställan beslöt kammaren hänvisa ifrågavarande propositioner till statsutskottet.

§ 4.

*Ang. ändring
av rubriken
nr 555 i tull-
taxan.*

Till avgörande förelåg nu bevillningsutskottets betänkande, nr 9, i anledning av väckt motion om ändring av rubriken nr 555 i tulltaxan.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 130, hade herr Jeansson i Kalmar, med åberopande av en av honom vid innevarande års första riksdag väckt motion, nr 120, hemställt, att riksdagen ville besluta, att rubriken nr 555 i gällande tulltaxa måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Ang. ändring av rubriken nr 555 i tulltaxan.

(Forts.)

säckar: tydligen använda fria.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion, besluta att till rubriken nr 555 i gällande tulltaxa skulle fogas följande anmärkning:

Anm. Såsom tydligen slitna anses ej blott sådana säckar, vilka genom längre begagnande blivit verkligt trådslitna eller som förete genom användningen uppkomna hål eller bristningar i söm eller vid fall, utan jämväl sådana som eljest bära spår av slitning.

Reservation hade dock avgivits av herrar *H. M. Bäckström, Palmstierna, Röing, Sandler, Rune, Källman* och *Hamrin*, vilka yrkat bifall till motionen.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr Röing, som yttrade: Herr talman, mina herrar! De av bevillningsutskottets ledamöter, som vid det föreliggande utskottsbetänkandet avgivit en reservation, befinna sig i en högst egendomlig situation. Vi reseranter ha under frågans behandling i utskottet blivit alltmer och mer övertygade om, att den ärade motionären har fullständigt rätt, när han yrkar på tullfrihet för begagnade säckar. Den ärade motionären har emellertid under frågans behandling i utskottet kommit till en rakt motsatt uppfattning och funnit, att han icke hade rätt, och därför i stället anslutit sig till ett yrkande, att en anmärkning skulle införas vid rubriken ifråga i tulltaxan. Han har därför icke i utskottet avgivit sin röst till förmån för sin egen motion. Herr Jeansson motiverade sin hemställan därmed, att han önskar — vilket ju är fullständigt riktigt — att rubriken skall erhålla en sådan lydelse, att en fullständigt likformig tullbehandling åstadkommes vid de olika tullkamrarna. Sådan som rubriken nu är stiliserad, händer det mycket ofta att, när ett parti tomsäckar kommer till en hamn, tullbehandlades detsamma på ett sätt, och när ett liknande parti kommer till en annan hamn på ett annat sätt. Detta var den ena anledningen till motionen. Den andra anledningen var den, att herr Jeansson ansåg att när en säck väl en gång varit använd som emballage borde den vid import hit till landet vara tullfri, så att vissa av våra industrier, speciellt gödningsämnes-, kvarn- och cementindustrierna, kunde erhålla ett så billigt emballage som möjligt. På dessa grunder yrkar han att säckar, som förut använts som emballage, skola vara tullfria.

Ang. ändring
av rubriken
nr 555 i tull-
taxan.
(Forts.)

Nu har emellertid bevillningsutskottet icke gått med på denna hemställan, utan i stället föreslagit en ändring, gående ut på att vid rubriken skulle införas en anmärkning, varav bl. a. skulle framgå att säckar, som buro spår av slitning, skulle vara tullfria.

Utskottet uttalar visserligen i sin motivering, att utskottet anser, att en gång som emballage använda säckar skulle vara tullfria. Men detta uttalande står enligt min mening i strid med ordalydelsen i den anmärkning, som utskottets ledamöter önska få införd i tulltaxan. Ty det är alldeles uppenbart, mina herrar, att det är beroende bl. a. på den väglängd, som säckarna transporteras, och huru desamma behandlats under transporten, om en säck eller ett antal säckar genom denna transport få spår av slitning eller icke. Jag anser även, att denna anmärkning fått en sådan formulering, att det fortfarande blir beroende på vederbörande tulltjänstemans subjektiva uppfattning, om ett parti säckar, som importeras, bär spår av slitning eller icke.

Men den verkliga orsaken till att utskottet icke velat vara med om att bifalla herr Jeanssons motion är den, att juteindustrien genom ett bifall till densamma icke skulle erhålla samma tullskydd som den nu har. Detta är den verkliga orsaken till det motstånd, som speciellt från högerhåll i utskottet blivit rest mot bifall till herr Jeanssons motion. Och utskottet har i sin motivering — detta torde kammaren lägga på minnet — sagt, att juteindustrien år 1914 är i behov av samma tullskydd som tilldelades denna industri 1888. Detta är ett nytt bevis på, hur vårt tullsystem verkat. När man för tjugofem år sedan gav denna industri en uppfostringstull, därför att man ville söka skapa en juteindustri, vilket ansågs omöjligt utan tullskydd, så gick man med på att lämna industrien ett tullskydd i förhoppning, att industrien under ett antal år framåt skulle växa sig stark genom denna uppfostringstull. Detta tyckes icke ha blivit följden om utskottet har rätt att denna industri, sedan den varit i åtnjutande av detta tullskydd i tjugofem år, icke hunnit växa sig så stark, att den ens tål så pass ökad konkurrens som att begagnade tomsäckar vid import hit till landet skulle vara tullfria. Och då denna industri under dessa tjugofem år icke blott fått bibehålla sitt tullskydd orubbat, utan dessutom vid 1911 års riksdag kommit i åtnjutande av ett ökat tullskydd för vissa av dess produkter, nämligen för de högre kvalitéerna.

Jag tror, att detta är ett exempel, som man icke bör glömma; huru försiktig man bör vara, när man inför tullar för att skapa inhemska industrier.

För många av våra industrier är det av stor betydelse, att de kunna till så billigt pris som möjligt erhålla det för dem lämpliga emballaget. Är det möjligt för vår gödningsämnesindustri att få importera verkligen använda tomsäckar tullfritt, så kommer denna förmån jordbruket till godo, ty därigenom kan industrien sälja sina alster till jordbruket för billigare priser än

om industrien är tvungen att köpa tomsäckar, för vilka densamma betalar tull, eller eventuellt köpa nya säckar i Sverige, då den svenska industrien naturligtvis fullt utnyttjar tullskyddet på juteväven.

Ang. ändring
av rubriken
nr 555 i tull-
taxan.

(Forts.)

På dessa skäl, herr talman, ha några av bevillningsutskottets medlemmar beslutit sig för att yrka bifall till herr Jeanssons motion, och får jag i anslutning härtill yrka bifall till den vid betänkanDET fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Palmstierna*.

Härpå yttrade

Herr *J e a n s s o n* i Kalmar: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren började sitt anförande med att säga, att han och hans medreservanter under behandlingen av min motion funnit, att jag hade haft alldeles rätt, varför de hade tillstyrkt bifall till motionen. Men så nämnde han också, att motionären under behandlingen kom till den uppfattningen, att han hade haft orätt. Detta vill jag emellertid bestrida; så ligger saken icke. Dock förhåller det sig så, att jag vid utskottets behandling av denna motion biträtt dess här gjorda yrkande. Jag skall emellertid be att få förklara, hur saken utvecklats sig.

Jag vill då nämna först, att avsikten med denna motion icke är någon tulländring, utan blott att få likformighet i tullbehandlingen. Riksdagen har på sin tid beslutit att säckar, som varit använda såsom emballage, skola vara tullfria. Försök ha gjorts att få detta riksdagens beslut ändrat, såväl vid 1895 som vid 1899 och 1902 års riksdag, men riksdagen har vidhållit detta sitt beslut att säckar, som varit använda till emballage, skola vara tullfria. Sedermera har en skärpning av rubriken 555 blivit gjord för att förbygga, att nya säckar skulle genom något svek införas tullfritt. Detta förtydligande, som riksdagen på sin tid beslöt, har föranlett att man vid vissa tullplatser i riket varit onödigt sträng, så att man har lagt tull på varje säck, som icke varit alldeles utsliten, något som aldrig varit riksdagens mening. Vid andra tullplatser åter har man bättre följt riksdagens beslut och låtit säckar, så snart de visat sig vara använda, komma in tullfritt.

Nu har generaltullstyrelsen och dess underordnade myndigheter, som blivit hörda, vitsordat riktigheten av mitt påstående att olikformighet i tullbehandlingen ägt rum och att ett förtydligande av rubriken är erforderligt. Vidare har generaltullstyrelsen — och här komma vi till differensen — föreslagit, att man skulle foga en förtydliganden anmärkning till rubriken, varigenom den av mig påvisade olägenheten skulle undvikas.

Utskottet har varit enigt om att en sådan ändring av rubriken skulle göra att säckar, så snart de varit använda som emballage, vid införandet bliva fria, men meningarna ha varit delade om, huruvida detta mål skulle vinnas bäst genom generaltullstyrelsens för-

Ang. ändring
av rubriken
nr 555 i tull-
tazan.
(Forts.)

slag eller med det i min motion framlagda. För min del tror jag, att generaltullstyrelsens förslag med det tillägg och den motivering, som utskottet givit det, skall lända till att vad jag avsett med min motion vinnes, och kan jag därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 78 ja, men 113 nej, vadan kammaren med avslag å utskottets hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

§ 5.

Ang. statens
funktionärens
utbildning
och tjänste-
utövning.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa önskemål i fråga om statens funktionärens utbildning och tjänsteutövning.

I en inom andra kammaren väckt, till kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 161, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t — till befrämjande av angelägenheten, att statens funktionärer av alla slag skulle kunna i sitt arbete på bästa möjliga sätt tillgodose verkligheternas krav och folkets trängande behov — måtte 1) överväga i vad mån och på vad sätt vid statsfunktionärernas utbildning för sitt kall de skulle kunna bibringas dels teoretiska kunskaper och praktisk lärospån i förening samt dels undervisning och vägledning i samhällslära och social etik; 2) överväga, huruvida ej genom cirkulär eller annorledes kunde förfrågavarande funktionärer eller vissa av dem redan nu tillkännagivas, att det vore deras rätt och plikt att till vederbörande anmäla sina iakttagelser i tjänsteutövningen av brister i författningarna och erfarenheter om önskemål inom de verksamhetsområden, som deras tjänster omfattade.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t, till befrämjande av angelägenheten att statens funktionärer av alla slag skulle kunna i sitt arbete på bästa möjliga sätt tillgodose verkligheternas krav och folkets trängande behov, måtte

Ang. statens funktionärers utbildning och tjänsteutövning.

(Forts.)

1) överväga, i vad mån och på vad sätt det skulle kunna beredas tillfälle för statsfunktionärer att t. ex. genom frivilliga kurser erhålla undervisning i samhällslära och social etik;

2) överväga, huruvida och i vilken utsträckning det genom instruktioner, tjänstgöringsreglementen eller annorledes borde — där sådant icke redan förekommer — fästas statsfunktionärers uppmärksamhet därå, att det vore deras rätt och plikt att till vederbörande anmäla sina i tjänsteutövningen gjorda iakttagelser av brister i författningarna och erfarenheter om önskemål inom de verksamhetsområden, som deras tjänster omfattade.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr P e r s s o n i Stallerhult: Herr talman! Innan kammaren beslutar i denna fråga, ber jag att med några ord få motivera det yrkande jag kommer att framställa angående avslag å såväl motionen som den av utskottet gjorda hemställan. Jag tror för min del, att denna fråga är av så stor vikt, att kammaren bör noga pröva densamma, innan den fattar beslut i enlighet med utskottets framställning.

Andra kammaren har förut, då dylika frågor hittills varit föremål för dess överläggning, avslagit desamma. Jag ber att till stöd för detta mitt påstående endast få hänvisa till vad motionären själv anfört i sin motion. Han går tillbaka till år 1910, då han hade en motion, som ägde nära släktskap med denna. Denna motion blev av andra kammarens första tillfälliga utskott avstyrkt och sedermera även av andra kammaren avslagen. År 1911 framkom han med två olika motioner, i vilka han behandlade de frågor, åtskilda, som här upptagits i en gemensam motion, angående vilken det nu föreliggande utlåtandet blivit avgivet. Det var således då två olika motioner i samma sak, som nu blivit behandlade i en motion, och det är att märka, att den motion, som alldeles motsvarar den hemställan, som här blivit gjord under första punkten, enligt vad protokollet utvisar blivit enhälligt avstyrkt av andra kammarens första tillfälliga utskott — alltså samma utskott, som nu haft frågan under omprövning — och att kammaren sedan biföll denna utskottets hemställan. Den andra motionen behandlades likaledes av samma andra kammarens tillfälliga utskott nr 1, och blev därvid motionen enhälligt avstyrkt av detta utskott, vars hemställan i denna riktning ävenledes bifölls av andra kammaren. Själv säger motionären i denna sin motion — den finnes icke avlämnad vid denna riksdag, utan avgavs till januaririksdagen, men är vidfogad utskottets utlåtande — att han inrangerat denna stora fråga i den motion av honom, som gick ut på avskaffandet av den ärftliga regeringsmakten, och i mo-

Ang. statens
funktionärers
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)

tionen 1913 av samma motionär om hovets indragning. Därefter kommer han till åtskilliga yttranden, som han haft i samma riktning, allt omfattande den stora reform, till vars genomförande motionären här tagit de första stegen, och som i denna del blivit av utskottet tillstyrkt.

Jag tror därför, att, när kammaren har att taga ställning till de punkter, som här föreligga, den ej borde följa utskottets tillstyrkande, utan också denna gång följa den hemställan, som första tillfälliga utskottet förut avgivit, och som gått ut på avslag av motionen, en hemställan, som kammaren då stadfäst. Det är dock möjligt, att tiderna sedan dess förändrats, och att tiden nu är inne att taga de första stegen på vägen mot den stora reformfrågans lösning.

Nu är det ju givet, att, när utskottet enat sig om att tillstyrka dessa motionärens förslag, man också måste ha att i dess utlåtande finna angivna de skäl, som härvid varit för utskottet bestämmande ävensom åberopade de motiv, som motionären anført för sin hemställan. Likaså naturligt är, att man bör noga läsa dem och pröva dem för att finna, om de äro av sådan innebörd, att man kan och bör med hänsyn till desamma lämna sitt bifall till framställningen. Mig vill det emellertid synas, som om utskottet, när det läst dessa motiv, nära nog toge avstånd från desamma, men det oaktat kommit till ett motsatt resultat och ansett sig böra tillstyrka bifall till framställningen. Utskottet säger ju här på sidan 2: »Utskottet kan i detta avseende icke underlåta att framhålla svårigheten av att avgiva en fullt opartisk dom, när det gäller att pröva den inre halten av dessa funktionärers uppsåt och bevekelsegrunder med hänsyn till det sätt, varpå de fylla sitt kall.» Det är alltså innehållet i den motivering, som för med sig en hemställan om en sådan här stor reform. Sedan påstår utskottet, att »motionären framstår i sin motivering nästan alltigenom som idépolitikern, som icke synes tvivla på idéernas inneboende makt att omskapa människornas sinnen och därmed institutionerna.» Vidare säger utskottet, att »motionens räckvidd blir synnerligen stor». Jag tror att jag åtminstone för min del kan ge utskottet rätt i denna del. De motiv, som motionären här anført, kan åtminstone icke jag som lekman rätt begripa. Jag ber er märka, mina herrar, att, om man undersöker de här anförda motiven för att nå de mål, till vilka motionären syftar, så anvisar han medlet vara »*revolutionerande av hjärnorna*», varigenom institutionerna omskapas, och utan att hjärnorna revolutioneras, är det enligt motionärens mening icke möjligt att nå det mål, vartill han syftar med sin motion. Nu vågar jag ej nämna detta vid det namn, som lekmannen begagnar, när det är fråga om revolution i en människas hjärna. När jag ej måktar beteckna det med det lärda språket, så är det bäst att jag tiger. Men i alla fall synes mig motionären här hava fört ett språk, som är alldeles märkvärdigt, och om icke det mål, vartill han syftar, kan nås på annat sätt, än vad han här angivit, så undrar jag, om icke andra kammaren för närvarande borde betacka sig för denna stora revolution och den därav betingade stora reformationen.

*Ang. statens
funktionärens
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

I fråga om de allmänna betraktelser, som föregå motionärens och utskottets hemställan, är det tydligt och klart, att de äro baserade på en hel del uttalanden. Jag skall emellertid ej längre uppehålla tiden med att inlåta mig på någon kritik av dessa, men jag kan i alla händelser ej underlåta att yttra några få ord om en eller annan punkt eller åtminstone om en enda punkt. När nu motionären här påstår, att han haft sina svårigheter, då det gällt att fortgå på den reformatoriska banan, och att han rönt motstånd från än det ena och än det andra hållet, åberopar han en gammal sats, som säger, att »släkten är värst». Nu veta vi, att det gives två olika arter av släktskap, den ena, som uppstår genom blodsband, och den andra, som uppkommer dels genom partiband och dels ock mellan likatänkande i allmänhet. Den ena släktskapen, blodsbandets, är det omöjligt att uppsäga, ty den står kvar i alla fall, men det andra bandet, som motionären här syftar på, är uppsägbart, och en sådan släktskap bör man sålunda kunna avsäga sig och skilja sig ifrån. Jag tycker det förefaller bra besynnerligt att motionären kunnat vända sig med så hårda ord mot sina aktade partikamrater.

Efter sina allmänna betraktelser i den stora inledningen och sedan han sålunda framkastat den satsen, att »släkten är värst», kommer han in på olika politiska riktningar och talar om anarkism och socialdemokratien och säger bland annat: »Den ena riktningen, benämnd den ideella anarkismen, förkastar alla styrelser, enär alla erfarenheter skulle visa, att dessa småningom förlora känslan av samhörighet med den undre världen och urarta till makthavare och förtryckare. Den andra, socialdemokratien, förstår, att styrelser äro nödvändiga, men vill trots sin anslutning till den materialistiska historieuppfattningen på inga villkor låtsas om deras naturliga brister. Man kan knappast tänka sig något oförnuftigare än en sådan tvekamp.» Jag får säga, att jag nästan tvivlar, att han tillhör socialdemokraterna, ty i så fall skulle han knappast döma så hårt, då våra aktade kamrater väl aldrig visat, såvitt icke mitt minne sviker, att de vilja sopa över brister, som finnas. Ty både i tal och skrift och på varje annat sätt hava de velat åstadkomma förbättringar att sätta i stället för bristerna. Det kan väl ej heller vara möjligt, att de komma att tåla en sådan tillrättavisning, utan jag tror, att, då ju som sagt släktskapen är uppsägbar, de icke vidare vilja räkna honom till släkten i detta avseende.

Ja, det vore ganska mycket att säga om denna allmänna motivering, men jag måste inskränka mig till den speciella motivering, som anförts av motionären och utskottet såsom grund för den hemställan, som blivit gjord. Ser man då på de motiv, som blivit anförda för vinnandet av detta stora mål, angivet i första punkten, vari det hemställas, att undervisningen måtte omläggas för statens tjänstemän i olika ställning, så må det tillåtas mig följande erinringar. Vi veta, att det fordras åtskillig kompetens för erhållande av olika befattningar, och att det i de flesta fall i våra centrala verk erfordras högskolebildning eller, som det kallas, akademisk bildning. När motionären kommer in på denna punkt, så anser han sig hava an-

Ang. statens
funktionärens
utbildning
och tjänste-
utövning.

(Forts.)

ledning att ingå på en utredning angående arten av de föreläsningar, som hållas vid våra högskolor. Det är ju naturligtvis icke möjligt för mig att bilda mig ett begrepp om, huruvida dessa föreläsningar vidlådas av sådana brister, som här antydvas, men jag vågar tvivla på, att bristerna äro så stora, som här blivit angivet. Motionären håller sig särskilt till domaresysslan och de föreläsningar, som ligga till grund för den härför erforderliga examen och säger beträffande dessa: »Den enda undervisning i nämnda anda, — motionären syftar på framkallandet av den undervisades »bättre jag» — som mig veterligen förekommit, innefattas i de s. k. domarreglerna, som en domare skall sig alldeles efter rätta Dessa ståta visserligen ännu i våra lagböcker. Men säkerligen ha ej på långliga tider hållits vid universiteten en förstående föreläsning eller ett behjärtat kollegium över detta högviktiga ämne. Vid sidan av den myckna undervisningen om vad lagens bokstav formaliteter bjuder, riktas aldrig någon maning även till de unga studenternas bättre jag. Vad vi därför behöva framför allt är undervisningen i social etik och rättskänsla vid utbildningen av rikets alla befattningshavare från de lägsta till de högsta.» Ja, jag sade, att jag är väl icke mannen att fälla ett omdöme över dessa föreläsningar — jag har endast åhört en enda i hela mitt liv, oaktat jag varit i Uppsala ganska många gånger, och den föreläsningen var, enligt vad jag kan begripa, av gott innehåll, men det är väl ej värt att döma därefter. Jag har emellertid förvärvat mig många böcker, innehållande föreläsningar om våra balkar på den tid jag var nämndeman och ville skaffa mig en inblick i förhållandena och icke ville sitta som en stum bisittare i rätten, och jag får säga, att dessa böcker har jag läst med största nöje, ty de ha innehållit begripliga, tankvärda och bra saker, så att en lekman måste känna glädje över, att sådan kunskap meddelades de unga studerandena i den vägen. Jag ville fråga, var i all världen våra tjänstemän, som haft den stora förmånen att få mottaga undervisning vid universitet och högskolor, ha fått sin stora kunskap och den förträffliga skicklighet och insikt, de besitta, och som en lekman måste beundra? Varifrån ha de fått detta, om det vore så illa beställt med undervisningen vid universitet och högskolor, som motionären här velat göra gällande? Då kan jag icke begripa, varifrån dessa män fått sin stora skicklighet och sina kunskaper och den människovänlighet, varmed de utöva sina befattningar, om de icke tillägnat sig dessa egenskaper vid högskolorna. Och jag säger, att om motionären icke fått undervisning där, undrar jag, om han kommit så långt i utövandet av den människovänlighet, som han sysslar så mycket med, och för vilken vi i många fall äro honom tack skyldiga. Jag tror, att han fått den under sin vistelse vid universitetet. — Jag vet, att jag gör mig skyldig till kritik för detta mitt uppträdande, men jag kan icke hjälpa det.

Sedan säger motionären och utskottet instämmer däri, att man skulle nå målet genom att inrätta ett visst slags professurer. Det skulle förbättra människornas sinnen att åhöra föreläsningar i prak-

tiska frågor. Och så skulle vid befordringar hänsyn tagas till praktiska insikter och färdigheter. Men jag hemställer till kammaren, huruvida icke riksdagen slagit in på denna väg de senare åren. Jag vill erinra om, att vi här för några dagar sedan fastställde en mycket omfattande stat för ett ämbetsverk, och det fanns där bland villkoren stipulerat, att till den och den befattningen ingen får befordras utan att ha ådagalagt praktisk erfarenhet i de och de saker, som komma under de ordinarie statstjänarnas arbete. Och även inom andra verk ha vi liknande bestämmelser. I fråga om undervisningsråden, vilkas stat blivit nyligen fastställd. föreskrives, att de böra äga goda teoretiska kunskaper men också praktisk erfarenhet i de värv, som falla inom deras ämbetsutövning. En kungl. proposition ligger nu på kammarens bord om inrättande av ordinarie statstjänster för folkskoleinspektörer. Vi finna där, att man fäst största avseende vid att de förvärva erfarenhet på det praktiska området. Det är därför icke alldeles säkert, att de behöva högre teoretisk bildning. Jag skulle kunna fortsätta med att räkna upp flera exempel på detta sätt, men jag skall icke göra det. Det jag anfört visar, att man redan slagit in på den väg, motionären förordat, om praktisk erfarenhet.

Nu kommer också utskottet här i sina betraktelser in på en punkt, som förefaller mig skulle kunna ge anledning till åtskillig kritik. Det heter, att utskottet vill »kraftigt betona önskvärdheten av att vid befordringar tages hänsyn utom till teoretiska kunskaper jämväl till sådana rent praktiska insikter och färdigheter, som äro behöfliga för att ifrågavarande befattningar må kunna skötas på ett gagnande sätt.» Så fortsattes det med klander: »Att, såsom nu stundom är fallet, befordra personer till platser, för vilka de äro teoretiskt överkvalificerade, men praktiskt underkvalificerade, anser utskottet vara en yttring av ett felaktigt befordringssystem.»

Ja, mina herrar, tänka vi på det nu rådande befordringssystemet, lär det icke på något område finnas så skarp kontroll som just här. Skulle vederbörande ämbetsverk eller Kungl. Maj:t vid tillsättandet av en tjänst avvika från gällande regler eller underlåta att noga pröva vad som bör prövas, så har man pressen, som säkert vakar över sådant, den utövar en sträng och många gånger för sträng kritik i detta avseende. Jag tror knappast, att riksdagen bör deltaga i klandret över utnämningar i annan mån än som faller under konstitutionsutskottet, och det är i högst sällsynta fall, som konstitutionsutskottet ansett sig pliktigt att härutinnan göra någon erinran. Vare sig den ena eller andra regeringen sitter vid styret, får den kritik över utnämningar, vilket jag många gånger tyckt hava gått väl långt. Jag tror därför knappast, att vi böra godkänna vad utskottet här sagt, att det tillämpats ett felaktigt befordringssystem.

Om vi nu gå över till andra punkten, så har motionären där-om sagt, att det skulle vara ett »lyckligt grepp», om hans framställning kunde vinna beaktande. Själva principen för arbetet skulle därigenom bli »omvänd». Ja, nog blir principen omvänd, det ger

*Ang. statens
funktionärers
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

Ang. statens
funktionärens
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)

jag motionären rätt i, men om det kan betecknas som ett lyckligt grepp, det kan man åtminstone debattera om.

Ty vad innehåller andra punkten? Jo, utskottet hemställer, att det måtte tagas i övervägande, »huruvida och i vilken utsträckning det genom instruktioner, tjänstgöringsreglementen eller annorledes bör — där sådant icke redan förekommer — fästas statsfunktionärens uppmärksamhet därå, att det är deras rätt och plikt att till vederbörande anmäla sina i tjänsteutövningen gjorda iakttagelser av brister i författningarna och erfarenheter om önskemål inom de verksamhetsområden som deras tjänster omfatta.»

Motiveringen härför är av innehåll, att de lägre tjänstemännen inom civilstaten aldrig skulle våga samtala med sina överordnade om, huru de finna, att det ena eller andra borde vara. Jag är icke alldeles främmande på detta område, därför att jag i flera år varit medlem av löneredgeringskommittén, och denna kommitté har snart gått igenom lönestaterna för samtliga centrala ämbetsverk. Med den noggrannhet, som utmärkt vår aktade ordförande och även de olika verkens representanter, som tillkallats vid det ena eller andra verkets reglering, har jag fått inblick i, hur arbetet är ordnat för alla tjänstemän från den högste till den lägste, och jag får säga, att något mera gott samarbete än vi funnit och en större förtrolighet än som där existerar lär man knappast kunna begära. Jag har aldrig hört en enda lägre tjänsteman klaga över att få sitta, som det heter i motionen, som ett nummer och bara på befallning utföra det ena eller det andra utan att någonsin få antyda, hur det borde vara. Jag har aldrig hört lägre tjänstemän säga detta, utan de ha uttalat den största tillfredsställelse över sina förmäns villighet att rådgöra med dem och därvid båda taga råd och giva råd. Jag har aldrig hört annat än att detta goda förhållande existerat.

Utskottet antyder emellertid, att det är annorlunda ställt. Det hänvisar till, att det på det militära området är föreskrivet, att underordnade skola delgiva sina chefer iakttagelser i tjänsten. Jag hade knappast trott, att vi skulle vilja följa den stränga disciplin, som råder på det militära området, utan jag hade trott, att vi skulle arbeta på att överföra på det militära området den förtrolighet, som finnes bland civila statstjänare, från den lägste till den högste. Men nu anföres det militära systemet som en förebild, vilken man skulle rätta sig efter.

Jag vill icke pröva herrarnas tålamod längre, men jag kan dock icke låta bli att yttra ett par ord till, då verkningarna av motionärens förslag skulle sträcka sig även till det allmännas område. Motionären säger nämligen på sid. 7: »Även den parlamentariska verksamheten måste reformeras i syfte att alla riksdagsmäns självständighet skyddas och befrämjas, och att menige man» — det är sådana som jag — »därstädes visserligen gärna må taga råd ovanifrån, men befallningar blott nerifrån, det vill säga från verkligheterna och folkets behov.»

Ja, om icke satsen varit så lång, skulle jag hållit med motionären — jag vill också, att riksdagsmännens självständighet skall

skyddas och befrämjas. Men huru uppfinningsrika än motionären och utskottet må vara, undrar jag, hur det är möjligt, att självständigheten skall kunna skyddas och befrämjas, om man blott skall taga råd ovanifrån men lyda befallningar nerifrån. Jag skall taga ett exempel. Var och en av oss har nog valmän både uppifrån och nerifrån. Mina valmän veta min åsikt. Om jag frågar en högt uppsatt valman, vad han har för åsikt i den och den frågan, när jag kommer i resonemang med honom då får jag ett råd. Sammanfaller det med min åsikt, då är saken klar. Sedan är jag ute på förrättning och träffar då en del småfolk. En stor hop av dem räknar mig som sin riksdagsman, och jag frågar: »Hur vill ni ha det i denna fråga?» »Jo, Ni måste rösta så och så i denna fråga.» Då går detta mot min övertygelse, men det är befolkningens vilja, och den skall jag lyda. Hur motionären kan reda upp denna fråga, det går över mitt ringa förstånd, och jag hemställer, om min länskamrat, som också är utsatt för sådant — han har nog fått både råd och befallning — om han kan säga, hur man skall ställa sig för att få någon mening i detta motionärens resonemang. Jag tror, att det är omöjligt även för honom, trots att han har akademisk bildning.

*Ang. statens
funktionärens
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

Det sista skälet för avslag ligger, tror jag, i den motion, som motionären framfört, och som ligger på våra bord, emedan den utdelades i går kväll. Jag har icke hunnit läsa den så noggrant ännu, men i sinom tid kommer man väl till tals om den. Motionären hemställer där, att riksdagen med föranledande närmast av propositionen om inrättande av en militieombudsman ville besluta sådana ändringar i grundlagarna och i förslaget att — det står i punkt 6 — likaledes i grundlagen särskilt inskrives en skyldighet för de båda ombudsmännen att vaka över underordnade funktionärens rätt och plikt att till sina överordnade anmäla vad de finna vara bekymmersamt för folket eller eljest vrängt inom de livsområden, som deras verksamhet omfattar, ävensom sina iakttagelser av brister i författningarna på dessa områden. Det är nästan detsamma, som finnes i den sista punkten här. Jag hemställer då till denna kammar, huruvida icke detta är ett bland de allra starkaste skäl att nu avslå denna av utskottet enhälligt tillstyrkta hemställan. Ty så mycket tror jag, att utskottets alla ledamöter borde giva mig rätt i, att konstitutionsutskottets ledamöter ha större insikt på detta område och förvärvat större sakkännedom däruti, varför det är bäst, att konstitutionsutskottet får pröva denna stora fråga först så att icke genom kammarens beslut i enlighet med utskottets hemställan här konstitutionsutskottet blir bundet vid denna sin prövning. Jag tror därför, att alla skäl tala för, att man i dag avslår utskottets hemställan och motionen. Därigenom har man icke stängt handlingsfriheten för konstitutionsutskottet, när det får denna fråga till sig remitterad. Jag skulle nästan tro, att detta utskott kommer till ett motsatt resultat mot det tillfälliga utskottet, men det vet man ju icke.

Jag vet nog, att mot ett enhälligt utskotts tillstyrkande är det

*Ang. statens
funktionärers
utbildning
och tjänste-
utövning.*

(Forts.)

svårt att få kammaren med sig, och därför tror jag, att kammaren kanske bifaller denna hemställan. Då litar man väl på, att första kammaren, när den får betänkandet i sin hand, skall avslå densamma. Jag skulle vilja hemställa, huruvida vi icke kunde bespara första kammaren detta stora ansvar och själva taga det ansvaret på oss denna gång liksom vid föregående tillfällen. Jag tror, att kammaren kan taga detta ansvar på sig.

Herr talman! Jag yrkar avslag på såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Helger: Herr talman, mina herrar! När utskottet har ansett sig böra tillstyrka herr Lindhagens här förevarande motion, så har utskottet naturligtvis haft klart för sig, att det skulle få sig åtskilligt påskrivet från dem, som anse, att alla herr Lindhagens motioner böra så gott som obesett avslås. Utskottet har icke kunnat vara med på denna taktik, utan det har sökt så gott det kunnat gå till prövningen även av detta ärende såväl som av andra.

Jag skall gärna erkänna, att motiveringen vid första påseendet synes i åtskilliga punkter vara ganska oklar och det särskilt i det teoretiska resonemang, varmed motionen inledes. Men ju mer utskottet sökt att tränga in i motionärens tankegång, ju mer har det funnit, att det finnes åtskilligt där, som är värt att taga vara på, och att motionären verkligen har pekat på förhållanden, som icke äro sådana, som de borde vara, utan böra rättas. Och de praktiska förslag, i vilka motionärens uttalande har utmynnat, anser utskottet vara värda beaktande, om de än endast i någon ringa mån kunna vara ett steg på vägen till det mål, på vilket motionären har inriktat sig, nämligen skapandet av tjänstemannakärer med vilja och förmåga att i allt sitt handlande söka tillgodose folkets verkliga behov. Att icke allt är bra som det är i detta hänseende, det är nog en ganska allmän erfarenhet. Våra tjänstemannakärer äro nog rent formellt vuxna sin uppgift, men någon levande känsla utav deras ämbetens sociala betydelse torde icke vara tillräckligt allmän inom våra tjänstemannakärer. Snarare torde en del tjänstemän känna sig såsom hörande till en särskild kast, satt till pådrivare av människor ur en annan, lägre kast, och den känslan och den uppfattningen, att tjänstemannen är till för allmänhetens skull och för att befordra folkets verkliga bästa, den torde icke vara till finnas överallt inom våra tjänstemannakärer. Orsakerna kunna nog vara många och jag vill icke klandra tjänstemännen själva för detta. De rå icke för det system, som är rådande. En av de förnämsta orsakerna torde vara den dualism, som är rådande i vårt skolväsen särskilt på barndomsskolornas område. Att det finnes en särskild barndomsskola för folkets barn och en särskild, som huvudsakligen anlitas av bättre mans barn, som äro de blivande tjänstemännen, det kan icke annat än hos dem ingjuta den föreställningen redan från barndomen,

att de tillhöra en högre klass, till vilken de lägre skola blicka upp. De komma att känna sig såsom »våra herrar» och de lägre stående såsom de där ha till sin förnämsta uppgift att »tjäna dem, lyda dem, älska dem och hava dem för ögonen», som det står i katekesen. Om dessa tjänstemän, som under hela sitt liv icke kommit i närmare beröring med det folk, inom vilket de verka och för vars gagn de äro tillsatta, om dessa fingo i någon mån någon undervisning och väckelse för deras ämbetens sociala uppgifter, tror jag, att icke något ont skulle ligga i detta, utan att det skulle bli till gagn både för folket och för dessa tjänstemän i deras tjänsteutövning.

*Ang. statens
funktionärers
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

Ävenså tror jag, att det skulle vara av stor betydelse, om, såsom utskottet här föreslagit, det vore möjligt och tillåtet och en rätt och en plikt för de underordnade att meddela sina under tjänstgöringen gjorda iakttagelser till vederbörande, så att dessa iakttagelser komme till deras kännedom. Jag tror, att detta icke skulle lända till någon skada, och utskottet har påpekat, att en sådan rätt och en sådan möjlighet redan finnes hos vissa tjänstemannakårer, och vi ha nämnt den militära, vilket uppkallade den föregående talaren till den anmärkningen, att man ville överföra militarismen på det civila området. Förhållandet är emellertid det, att denna rätt för underordnade att meddela sina erfarenheter till överordnade, den existerar inom det militära området endast i de högre tjänstegraderna nämligen till och med kompanichefs grad. Men jag kan icke inse, vad som skulle hindra, att även de lägre funktionärerna inom det militära området hade tillfälle att meddela till vederbörande sina erfarenheter i tjänsten. Inom den kår jag tillhör är denna möjlighet beredd för den lägre personalen, nämligen för folk- och småskollärare. I folkskolestadgan finnes nämligen sedan många år en bestämmelse, att årligen skall hållas möten mellan skolråden och lärarne, vid vilka möten lärarne ha rätt — och det uppfattas också såsom en skyldighet — att meddela sina erfarenheter i tjänsten och sina önskemål beträffande skolväsendet. När denna lag antogs restes det mycket motstånd mot densamma, och det anfördes bland annat, att det skulle skada disciplinen. Nu torde, som jag vet, ingen enda skolman varken av högre eller lägre grad vara missbelåten med denna anordning, utan man tycker, att det är i sin fulla ordning. Om något liknande kunde införas i fråga om övriga funktionärer, så tror jag att det skulle lända till gagn.

Herr talman! Då jag finner att utskottet haft goda skäl för att tillstyrka motionen i den utsträckning utskottet här gjort, så anhåller jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hildebrand: Herr talman! Jag hoppas, att kamraren tillåter, att jag upptar tiden några minuter med att belysa innebörden av den föreliggande motionen. Detta därför, att det dock synes vara nödvändigt att ibland göra så med mo-

Ang. statens
funktionärers
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)

tionärens många s. k. ideella principmotioner.

Jag skulle då allra först vilja uttala den förmodan, att motionären är den, som blev mest överraskad över utskottets enhälliga tillstyrkande. I slutet av sin motion antyder han nämligen, att han förväntar, att åtminstone första punkten skulle avstyrkas, och han hoppas endast, att utskottet skall välvilligt behandla den andra punkten.

Går man till motionen, så har ju redan den förste talaren i debatten belyst några punkter, och jag vill här söka komplettera vad han sagt. Motionen rör sig om funktionarismen och om lärokurser och befallningar nedifrån. Men ser man närmare på det, varsnar man snart, att motionären själv är bra oklar över vad som menas med funktionarism, och av utskottets betänkande framgår, att utskottet ännu mindre vet det. Ser man vidare på vad det är fråga om att undervisa i, har man svårt att få något gripbart i motionen, och utskottet vet det tydligen ännu mindre, men i alla fall har motionen kommit fram och utskottet enhälligt tillstyrkt motionärens krav.

Vad som även gör ett rätt starkt intryck, när man läser motionen, är att finna, huru gränslöst slarvigt den är hopgjord. Jag vill endast taga två, som jag tror, belysande exempel. Arbetet på den demokratiska utvecklingen sker på fyra linjer, omnämner motionären, naturvetenskapen, filosofien, religiositeten och politiken. Vad är nu religiositet? Jo religiositet är väl en förmåga av religiös känsla och, som jag tänker, en förmåga av religiös tro, men icke tron själv. Att därför jämställa religiositet med vetenskap och med politik, det är ju att sammanställa begrepp, som icke kunna jämföras och sidoordnas. På ett annat ställe talar han om, vad som kan göras för främjande av funktionalismens stora problem. Vad kan menas med att främja ett problem? Såvitt jag kan förstå, är det att göra problemet så invecklat som möjligt, och jag skulle vilja säga, att motionären, om han menat detta, på ett utmärkt sätt exemplifierat, att han har förutsättningar för att lyckas i sin motion. Men antagligen menar motionären, att han vill främja lösningen av funktionalismens stora problem.

Dessa exempel synas mig vara typiska. Hela motionen ger ett intryck av, att motionären visserligen länge gått och funderat på detta spörsmål, men på några eftermiddagstimmar rafsats ihop det hela.

I alla fall söker motionären angiva, vad som skall menas med funktionarism. Det är ämbetsmän, styrelser, representantskap, ledningar, lärare, arbetsbefäl och alla andra förtroendemän. Nu äro naturligtvis även riksdagsmännen representanter och således enligt denna deskription funktionärer. Alla de krav, som vi läsa om i motionen, måste alltså ställas även på riksdagsmännen. Sålunda böra enligt motionen alla funktionärer »bibringas dels teoretiska kunskaper och praktisk lärospån i för- ening samt dels undervisning och vägledning i samhällslära och

social etik». Utskottet har stannat vid frivilliga kurser utan några examina. Men utskottet säger dock, att någon examen icke bör ifrågakomma, »åtminstone icke förr än tillräcklig erfarenhet vunnits om denna undervisnings resultat». Herrar riksdagsmän kunna sålunda vara lugna än så länge, ty för det första skola kurserna vara frivilliga, och för det andra skola riksdagsmännen åtminstone tills vidare enligt utskottets mening icke böra tänka på att underkasta sig någon examen. Som sagt ställer dock utskottet i utsikt, att examen omsider kanske ändå kan behöva införas. Detta system har ju också verkligen funnits i ett mycket stort land, som tydligen föresvävat utskottet såsom något slags idealland, nämligen Kina. Man skulle bara härvidlag kunna anmärka, att detta system med ständiga examina för ämbetsmän och funktionärer gör Kina för närvarande allt för att komma ifrån. Vi däremot skulle enligt utskottets mening sträva åt det motsatta hållet.

*Ang. statens
funktionärers
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

Ifråga om undervisningen nämner motionären, att han i en föregående motion uttalat sig för tillsättande av särskilda professorer vid statsuniversitetet. Vad skulle då dessa professorer ha för ämnen? Ja, det uttryckes på olika sätt. På ett ställe kallas det »sammhällslära och social etik», på ett annat »social etik och rättskänsla» och på ett tredje »upplysning om den verkliga demokratien och den fruktbara disciplinen». Jag hoppas, att kammarens ledamöter förstå, vad allt detta innebär, ty jag får verkligen säga, att jag gör det inte.

Det hela skall emellertid enligt motionen — och det har godtagits av utskottet — utmynna i ett »revolutionerande av hjärnorna». Frågan blir då, i vilken riktning hjärnorna skola revolutioneras. Motionären har därvidlag själv sammanställt sina olika krav till ett enhetligt program, som nu ligger framför oss och som jag skall tillåta mig att återgiva. Om det verkar en smula drastiskt, så ber jag att få erinra herrarna om att det är taget direkt ur motionen. Reformprogrammet ser ut på följande sätt: De civila uniformernas avskaffande, ordensväsendets upphävande, den ärftliga regeringsmaktens upphörande, hovets indragning och parlamentarisk hygien, så att ingen, som är riksdagsman eller som varit det under t. ex. de sista fem eller tio åren, finge bli statsråd. Detta är det enhetliga reformprogram, i vilket det nu framburna kravet utgör ett led. Och att det är ett led i en mycket radikal utveckling, är tydligt, ty motionären är ledsen över att socialdemokratien och den ideella anarkismen slåss med varandra i stället för att båda förena sig med motionären. »Slakten är värst», har redan den förste ärade talaren citerat ur motionen.

Komma vi så till det andra kravet, så går det egentligen ut på att man icke längre skall lyda befallningar uppifrån utan nedifrån. Jag skall här endast andraga två korta satsar. Befallningarna till funktionärerna — står det på sid. 3 — skola komma från livet och ej från människor, »vad som skall lyd

*Ang. statens
funktionärens
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

är livets röster, alla dessa vädjanden nedifrån om skydd och hänsyn». Det hela skulle ju sättas in i instruktionerna för funktionärerna, och jag undrar, om inte denna sats skulle ta sig synnerligen bra ut i instruktionerna för statens ämbetsmän. Vidare framhåller motionären, att de nuvarande förhållandena skola vändas om så, »att hela ämbetsmannakåren skulle taga sina befallningar nedifrån, d. v. s. från verkligheterna själva». Medlet skulle vara, såsom redan framhållits, en förpliktelse och rättighet för funktionärer av alla grader »att till högre ort framföra sina erfarenheter». Både motionären och utskottet ha emellertid tänkt sig, att risken för det angivarsystem mot kamrater här skulle kunna ligga mycket nära till hands, och man varnar uttryckligen häremot. Det mest sublimala är dock, att när nu en funktionär skall komma med en anmälan om upptäckta fel och brister, så skall denna göras hos ett nyinrättat centralt ämbetsverk. Det uttalas alldeles i slutet av motiveringen. Alltså, ett förslag, som vill gå ut på att komma åt någon slags byråkratism, slutar med mångskriveri och inrättande av en ny central myndighet.

Jag ber under hänvisning icke så mycket till vad jag här andragit utan till motionens synnerligen dyrbara innehåll att få yrka avslag på såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag kan icke underlåta att uttala, jag vill icke säga min erkänsla, men min stora belåtenhet med de anföranden, som här hållits av herr Carl Persson i Stallerhult och herr Hildebrand. Ty de visa, huru stort behov det är av att sådana motioner som den här komma fram.

Herr Carl Persson antydde i början — han vågade icke uttala ordet, men han ville i alla fall uppenbarligen yttra sig så, att det skulle förstås — att herr Lindhagen i denna fråga tydligen är spritt galen. Jag får då svara, att herr Carl Perssons fotografiapparat bakom pannan nog är åtskilligt anti-övermodad. Jag tror inte, att plåtarna äro tillräckligt känsliga numera för att han skall kunna uppfatta de här för honom nya sakerna. Den ifrågasatta upplysningsverksamheten kommer nog för sent för herr Carl Persson i Stallerhult, men detta bör ej få hindra, att framtidens människor skola kunna få tillgodogöra sig det bästa inom dem.

Vad herr Hildebrands anförande beträffar, började också han med att visa sin bristfälliga insikt i ärendet genom det sätt, varpå han häklade motionen. Han glafsade ur sig — förlåt att jag fullföljer herr Hildebrands egen språkbehandling — att motionen skulle vara så slarvigt hopkommen, och härför anförde han två bevis, vilka emellertid bara bevisa, hur oändligt litet herr Hildebrand själv begriper, hur slarvig han över huvud alltid är på dessa områden.

Det första i denna herr Hildebrands ofantligt förkrossande dom var det, att jag använt ordet »religiositet» i stället för

»religion». Det var någonting alldeles förskräckligt för en vetenskapsman — herr Hildebrand har ju fuskat något med vetenskap, fastän han sedan övergick till journalistiken. Men nu är det verkligen inte så, att mitt tänkande där varit slarvigt, utan jag har med flit och efter moget övervägande valt just uttrycket religionitet i stället för religion, ty religionerna urarta så ofta ofantligt genom inflytande av okunniga människor, religioniteten däremot vill alltid bevara och hålla högt strävandena efter sanningen och för en demokratisk utveckling. Det är inte jag som här varit slarvig, utan det är herr Hildebrand, som är så synnerligt ytlig.

Det andra stora beviset var, att jag i motionen talat om »att befrämja funktionarismens problem». Vad är det för slag, säger herr Hildebrand, det är väl i stället lösningen av detta problem, som skall befrämjas. En liten språksak alltså, som fortfarande visar herr Hildebrands gränslösa ytlighet i dessa saker. Man kan mycket väl för korthetens skull använda uttrycket »befrämja ett problem» i stället för »befrämja lösningen av ett problem». Det är alldeles detsamma. Jag hoppas, att herrarna ursäktat, att jag på detta sätt förkortat ett uttryck. I varje fall tror jag icke, att man kan säga, att detta utgör något bevis för att motionen är slarvigt hopkommen. Den har tvärt om framkommit efter åtskilligt tänkande, som, hur obetydligt det än må vara, dock är voluminöst i jämförelse med herr Hildebrands tänkande på detta område. Ni kunna skratta åt själva saken hur ni vilja, och jag såg särskilt en professor skratta, vilket bevisar, att det icke är så, som herr Carl Persson trodde, eller att om man fått någon känsla av att man har förpliktelser mot det levande livet, så har man lärt sig det av professorerna vid universiteten.

Jag har själv ofantligt mycket som behöver hjälpas och bättras och behöver i hög grad undervisning själv, och jag kan icke förstå, varför man icke kan erkänna sina brister. Hur skall världen kunna gå framåt, om man bara litar till partijobbet och lydnaden inför partiinstinkten utan att ta den minsta hänsyn till sanningen, då det ju dock är sanningen, som skall göra oss fria. Om allt skall gå bara efter partilinjer och varje parti skall vägra erkänna, att det har något fel, om allt skall tänkas efter denna herr Carl Perssons i Stallerhult nuvarande visdom och vägledning, då får jag verkligen säga: arma fädernesland, herr Carl Persson! Han behagade nämligen yttra bland annat, att han icke kunde förstå, hur herr Lindhagen kunde säga något ovänligt om sitt eget parti och tycka, att i en eller annan punkt så brister det, och ändå stå kvar i partiet. Jag hade nämligen yttrat, att »slakten är värst», då jag framhöll att det finns två riktningar, som verkligen vilja människornas frigörelse — det vilja vi ju för övrigt alla i grund och botten, vilket parti vi än tillhöra, fastän våra intressen hindra oss att verka härför och vårt förnuft icke haft tid att skaffa

*Ang. statens
funkti onärens
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

Ang. statens
funktionärers
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)

sig tillräcklig upplysning härutinnan — två riktningar, säger jag, nämligen den ideella anarkismen och socialdemokratien, men att dessa båda märkvärdigt nog hata och förfölja varandra mycket mera än sina naturliga motståndare bara för den orsakens skull, att de ha olika uppfattning om funktionarismens problem. Anarkismen anser, att det är omöjligt med styrelser. De bli icke målsmän för verkligheterna, de bli makthavare och förtryckare. Socialdemokratien däremot förstår, att de icke kunna undvaras, men den vill å andra sidan icke — åtminstone har jag icke sett någon benägenhet därför inom den socialistiska teorien eller praktiken — vara med om att förbättra styrelserna avsevärt, åtminstone icke sina egna. Det ligger dock någonting under den anarkistiska kritiken; även i denna rörelse är liksom i de flesta något att ta vara på, en kärna, som är äkta. Och det borde väl åtminstone anhängarna av den materialistiska historieuppfattningen kunna förstå, att personer, som från intet eller litet komma till makt, inflytande och bättre inkomster, lätt taga intryck av sin förändrade miljö och att de därför behöva något annat såsom motvikt i samma miljö för att de skola stå fast vid sina oförgångliga ideal. Men så snart man kommer ifrån att vara en man i ledet och så småningom blir befordrad, äventyrar man att tappa bort mycket av det verkliga livet, som man skulle representera. Men vi böra hoppas, att samhällslivet kan utveckla sig så, att i själva sinnenlagen skall genom frigjord verksamhet av varje människas sunda förnuft skapas en tillräcklig motvikt mot dessa inflytelser. Därför tror jag det vara alldeles nödvändigt, att man inom det politiska livet diskuterar sådana här saker och icke går utefter herr Carl Perssons fruktansvärda rättesnöre, som innebär att man bara skall skriva in sig i ett parti och sedan icke kritisera något av vad det partiet officiellt beslutar, utan alltid utbasunera detta såsom den oförgripliga sanningen. Då blir samhället försumpat, och det blir lätt ett ruttet tillstånd på alla möjliga områden.

Vad beträffar uttrycket »livets röster», som det skrattades åt här, särskilt bland professorer, där man tydligen icke hört talas om, att det finns sådana röster — vilket visar, att det behövs särskild undervisning om den saken vid våra universitet — så kunna ni väl medgiva, vilket parti ni än tillhöra, att världen icke är den allra bästa, utan att det finns skuggsidor, och att de flesta människor lida av missförhållanden, och att dessa missförhållanden i livet och livsverksamheten äro något neutralt och partilöst, därför att det förhåller sig bara på ett sätt. Därför borde vi allesammans kunna vara eniga om, att dessa olyckor måste avhjälpas, att vi måste hjälpa människorna. Vad är det då i politiken vi skola lyda? Jo, vi skola lyda dessa röster, som kräva, att dessa missförhållanden komma bort, och vi skola icke lyda auktoriteter och ej heller valmän, ty de misstaga sig också ofta särdeles mycket, utan vi skola gå till

livet självt och se hur det förhåller sig. Nu tycket man, att det är ovanligt att tala om dessa saker i riksdagen, och därför grinar åtskilliga, men detta visar just det utomordentliga behovet att tala om dessa saker just i riksdagen.

Nu är det emellertid så, att motionären kommit fram med, enligt vad jag tycker, två praktiska krav. Det är visserligen icke stora saker, utan, såsom jag har uttryckt det, sedan jag i motionen avhandlat de allmänna betraktelserna, »det gäller att inlåta sig på de anspråkslösare ansatser, som för närvarande kunna göras i det politiska livet för främjande av funktionaris- mens stora problem». Då får jag verkligen säga: är det för mycket begärt, att man söker komma därhän att lämna undervisning åt alla funktionärer i gemen, att undervisa dem om att de icke bara skola sysselsätta sig med de ärenden, som komma in i deras diarier, och bara expediera efter författningarna. Är det icke av vikt, att man också lär dem så att säga själva vara deltagare i statsmakternas arbete, lär dem att förstå det verkligt djupa sociala innehållet, som de framför allt böra rikta sin uppmärksamhet på, då det är detta, som giver livet innehåll. Herrarna måste väl medgiva, att det ligger någonting härunder. Det är därför jag föreslagit undervisning i samhällslära och social etik jämte mera praktisk lärospån. Att man icke är främmande härför utan hört social etik omnämnas som något, som måste fram, framgår av, att i en av mig framburen socialdemokratisk partimotion år 1910 finnes uttryckligen begärt just det, som man nu motsätter sig, och det är för resten meningar, som man hör mångenstädes.

Det andra, som jag framfört är, att de underordnade ämbetsmännen, som närmast komma i beröring med vad som tilldrager sig, skola få rättighet och även plikt att tillvarataga sina erfarenheter och bringa dem vidare, och icke bara sköta inkomna ärenden expeditivt.

Det är dessa två saker, som motionären framhåller, och när herr Carl Persson däremot bara åberopar, att vad som icke gått förut igenom, det skall icke heller bifallas nu, så visar det en utveckling på äldre dagar, som var herr Carl Persson främmande i yngre och lyckligare dagar, när han sade, att han var glad »över att en sak föll framåt». Nu synes däremot herr Carl Persson, helst vilja att allt skall stå stilla, och att det icke skall finnas något hopp för människorna. Nu vill jag vidare säga herr Carl Persson, att förra gången förslaget var före, avlämnades 41 röster för det ena yrkandet och 51 för det andra i denna kammare, och har det nu sålunda fallit långt framåt, då det omfattas av ett enhälligt utskott, vilket, det medgiver jag, för mig var en stor, men också en mycket glad överraskning. Ty det visar att inom det oförfalskade politiska livet i alla fall finnas en känning med de frågor, som ligga bakom alla andra, och som måste lösas i vårt medvetande. Det visar, att detta djupa, som ligger under och är drivkraften till allting

*Ang. statens
funktionärens
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

*Ang. statens
funktionärers
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

och som det först och sist kommer an på, det har blivit uppen-
barast för de fåkunnige och dolt för de visa och kloka, exempel-
vis för herr Carl Persson i Stallerhult.

Herr Sta a f f: Herr talman, mina herrar! För min del, herr
talman, vill jag säga, att jag kan behjerta åtskilligt av det,
som motionären har anfört i sin motion. Jag behjertar hans
livliga intresse för att statens ämbets- och tjänstemän måtte
bliva genomträngda långt mera än vad de nu äro av en sådan
anda, som skulle komma att bidraga till verkliga och djupgå-
ende reformer och för hävande av de stora brister, av vilka sam-
hället lider. Jag har dock knappast den uppfattningen, att
motionären på det lyckligaste sätt utfört dessa tankar. Men
i alla händelser, jag behjertar själva huvudidén i hans tanke-
gång, och jag vill be att få påpeka att, såvitt jag förstätt denna
tankegång, så mynnar den just ut i skapandet av en annan
anda än den, som nu på många håll, tyvärr, förekommer. Jag
frågar då: är det medel, som motionären förordar, verkligen
ägnat att bereda mark för det mål, som han önskar främja?
Härpå tror jag, att vi måste svara ett bestämt nej. Motionären
synes hysa den uppfattningen, att »social etik» eller vad han
kallar så, skulle vara vad man kallar en exakt vetenskap, genom
vars lärosatser det skulle bli möjligt att upplysa ämbetsmännen,
så att deras verksamhet i många fall bleve omskapad. Jag kan
aldrig tro det. Social etik kan utan tvivel utläras på ofantligt
många sätt, och jag förutser möjligheten av, att om motionä-
ren och utskottet finge sina önskningsar igenom, det väl skulle
kunna hända, att de lärare, som tillsattes att undervisa i social
etik, skulle sköta sitt läroämne på sådant sätt, att det komme
att föranleda åtskilliga nya motioner från den ärade motionären
för att rätta det felaktiga häri. Om jag har rätt däri, att
motionären syftar till skapandet av en ny anda, och att denna
anda skall vara en humanismens och människokärlekens oför-
skräckta anda, om jag så får uttrycka mig, då har staten, så vitt
jag förstår, redan vidtagit mycket stora ansträngningar och
mycket stora uppoffringar för att låta lära sådant. Det läres
eller borde väl åtminstone efter statens mening läras i varenda
kyrka varje söndag i vårt land. Om dessa lärar likväl icke med-
fört, att vårt lands ämbetsmän blivit genomträngda av den
människokärlekens anda, som är kristendomens, då tvivlar jag
på det högsta på, att en sådan anda bättre skall kunna ingju-
tas i dem genom några föreläsningar i social etik, som här före-
slås. Jag menar således, att medlet efter min uppfattning är
alldeles opraktiskt för målets vinnande, och vid sådant för-
hållande kan jag icke tillstyrka den första punkten i motionen.

Beträffande den andra punkten, så tror jag ej heller, att
den, om den bleve förverkligad, kunde ha någon synnerligen
gynnsam verkan. Huruvida ämbetsmännen skulle komma att till
följd av ett sådant cirkulär verkligen bidra till några nyt-

tiga reformer, som eljest icke kunde komma till stånd, beror i själva verket även det helt och hållet på den anda, i vilken cirkuläret tillämpas. Men ämbetsmännens anda, det är över huvud taget statsmakternas, i fall statsmakterna ha en riktig uppfattning och behärta strävandet att förbättra folkets villkor. Det är det, som man efter min tanke bör sträva efter, man bör sträva allt mer och mer att en sådan anda genomströmmar statsmakterna, och att statsmakterna i sin ordning ingjuta den i sina underordnade verktyg, ämbetsmännen. Det är den enda väg, som jag tror kan föra till målet, men jag tror icke, att vad motionären föreslagit och utskottet delvis tillstyrkt kan göra annat än möjligen ingiva en föreställning om, att något verkamt är gjort, ehuru något verksamt alls icke är gjort.

Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan.

*Ang. statens
funktionärers
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Den siste talaren anförde, att han be- hjärtade motionärens bevekelsegrunder, men icke funne motionärens förslag lyckligt. Jag för min del skulle vara lycklig, om jag kunde säga, att den siste talaren över huvud taget ansåge någonting numera vara lyckligt. Han har blivit så betänksam med avseende å alla saker, så att han, även när han erkänner utgångspunkten vara riktig, dock icke anser förslaget vara att förordna. Men det skulle vara roligt, om han själv ville säga, vad han tror vore lyckligt. Han har emellertid givit en anvisning i ett avseende, som jag skall be att få fästa mig vid.

Det är icke min tanke, att social etik är en vetenskap, som innefattar vissa läror, utan social etik är snarare motsatsen till vetenskap, den är ett leverne, ett sinne- lag och detta är ju vetenskapens motsats på visst sätt. Men den senare har till uppgift att giva viss planmässighet åt levernet, och därför bör det vara metod i socialetiken såväl som i alla andra livsverk- samheter.

Det gör nog icke så mycket till, säger den siste talaren, att vi få undervisning i social etik, och därför är det icke lämpligt, att man giver sådan undervisning. Det göres ju, fortsatte han, redan nu så stora ansträngningar och uppoffringar att åstadkomma dylika saker, men han kunde egentligen icke peka på vari dessa ansträngningar bestå. Men det vore ju märkvärdigt, om man icke behövde ytterligare undervisa ämbetsmännen. Tänk exempelvis på att när man undervisar de unga juristerna vid universitetet man visserligen lär dem lagtexten och förklarar denna och giver dem betydliga formella insikter, men att man icke bryr sig om att rikta deras uppmärksamhet på att formerna äro till för att tjäna innehållet. Man säger ju icke till dem: tänk på det livsområde inom vilket du får verka kanske hela ditt liv och där det gäller för dig att med din ämbetsmyndighet hjälpa folket i dess bekymmer. Om man nu icke tror, att undervisning betyder någonting, så vill jag fråga: är icke all undervisning

Ang. statsens
funktionärers
utbildning
och tjänste-
utövning.

(Forts.)

till för att rikta uppmärksamheten på en viss sak? Vi äro bara människor allesammans, och vi behöva allt jämt undervisning, och undervisning just i sådana här saker. Om somt faller på hälleberget, så är det dock säkert, att många frön falla i produktiva hjärnor och sålunda inom de livsområden dessa komma att verka avkasta åtskilligt och som således eljest icke skulle kommit till, om icke uppmärksamheten blivit riktad på det. Därför är det nedslående, när det framhålles, att samhällslära och social etik och undervisning däri icke skulle ha rum i detta land, utan att detta bara vore någonting, som man icke behöver befatta sig med. Ty det blir, — hur än den siste ärade talaren runkar på huvudet — resultatet av hans ståndpunkt.

Den andra punkten var det, att man icke skulle bereda tjänstemän tillfälle att taga reda på dessa behov och göra det till en plikt att framföra dem. Det är genom statsmakterna detta skall kunna ske, försäkrade den siste talaren. Vad menar han därmed? Hur kunna statsmakterna, som äro så ofantligt bristfälliga och själva behöva undervisning, taga initiativ till detta? De äro för övrigt icke heller allvetande utan behöva just de få kunskap om ämbetsmannakårernas erfarenheter. Jag för min del har aldrig funnit, att statsmakterna riktat uppmärksamheten härpå och tagit något initiativ härutinnan utan helst givit avslag. Den sista talaren yrkade ju också avslag på, att statsmakterna skola göra något för att bereda bättre resultat av ämbetsmannens verksamhet. Det ena goda bör icke förskjuta det andra. Kan siste talaren gå fram på reformstråten på annat sätt än i dag, så är det ofantligt bra och nyttigt, men låt oss dock göra vad vi kunna även på annat sätt, så att ämbetsmännen också genom undervisning och instruktion få uppmärksamheten fästad på att vad de skola tillvarataga och tänka på och inrapportera är folkets bekymmer på de livsområden de behärska. Jag tror, att om en sådan undervisning och instruktion kommer till stånd, så skola en mängd saker komma fram och folkets röst bliva hörd, där nu icke så kan ske, på grund av att de visa och kloka — icke minst i riksdagen — sätta sig emot det som ensamt de fåkunniga förstå.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Även jag måste utsätta mig för den risk, som ligger i att av hr Lindhagen bli betecknad som en alltför betänksam man. Jag kan fullkomligt förstå det intresse, som den ärade motionären har för denna sak, som visst icke är något hos honom uppkommet hugskott utan ett led i en åskådning, som han på alla möjliga vägar och i alla möjliga riktningar fullföljer. Men det hindrar icke, att man måste säga ifrån innan man drages med för långt på de vägar, som den ärade motionären är inne på i dessa avseenden.

Jag ser för min del denna sak synnerligen olika mot honom. Han hyser det allra största förtroende till, att man skall kunna få

*Ang. statens
funktionärens
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

de brister och olägenheter hos ämbetsmännen, som karakterisera dem såsom särskild kast, varom hr Helger talade, avhjälpas genom åtgärder, som av honom föreslagits, i vissa dimmiga konturer visserligen, men, så som man ser, går det ut på att det skall åstadkommas en upplysningsverksamhet, en undervisning, som skall bringa en ändring till stånd. För min del ser jag icke i de nuvarande förhållandena med avseende på ämbetsmannavärlden — och på ledning av alla slag, ty man får här komma i håg, att motionärens tanke icke stannar vid statens ämbetsmän utan vidgar sig att omfatta allt vad förmanskap och ledning heter — jag ser däri icke någonting, som kan väsentligen förändras genom att man håller vackra föreläsningar för dessa ämbetsmän, utan de förhållanden, man där möter, uttrycka nog själva det nuvarande samhällets beskaffenhet. Där uttryckes en återspeglning med avseende på dessa områden av hela den karakter, som det nuvarande samhället har, och man kan omöjligen begära, om man ser saken som den är, att, om detta samhälle till sin natur är väsentligen byggt på den ena människans beroende av den andra, man då plötsligt genom vackra föreläsningar skall kunna föra in i ämbetsmannavärlden ett betraktelsesätt, som står både denna och samhället fullkomligt fjärran. Jag ser således saken så, att vad som bör göras är, att man försöker omdana och ändra om dessa samhällets förutsättningar, och detta innefattar ju hela det stora arbete, som särskilt arbetarpartiet är sysselsatt med. Vi försöka ju på alla möjliga områden genomföra en förändring i dessa förhållanden att åstadkomma lättnad för de tillbakasatta och skapa fram mera likställighet och mera jämnlighet i världen samt därigenom också mera frihet.

Jag kan i parantes sagt icke för min del godkänna det betraktelsesätt som den ärade motionären givit uttryck åt i sin motion, då han likställer anarkismens frihetssträvanden och socialismens. Jag tror icke att dessa anarkismens frihetssträvanden, ehuru de naturligtvis, som allting annat, ha sin orsak, äro verkliga bärare för sanningen och för riktiga synpunkter på långt när i den utsträckning, som uppenbarligen enligt den ärade motionärens uppfattning är fallet. Jag tror man kommer in på fullkomliga villospår, när man följer de vägarna och den individualistiska, den egentligen mot organisationstanken ganska fientliga syn på tingen, som är utmärkande för anarkismens åskådning, som något väl starkt färgat motionärens uppfattning både i detta och i åtskilliga andra avseenden. Detta, som sagt, i förbigående.

Att det, som det framhållits, ligger något oklart i vad som begäres, fingo vi ett drastigt exempel på alldeles nyss av hr Lindhagen själv, när han förklarade om detta sitt läroämne social etik, som han vill införa i ämbetsmannavärlden och av vars införande han väntar så mycket, att det icke alls vore någon vetenskap, utan »leverne», som hans ord föll. Ja, vart kommer man egentligen med att skriva och begära övervägande huruvida det icke skall införas genom frivilliga kurser undervisning i samhällslära och social etik, när upphovsmannen till hela förslaget säger: Vad man vill

Ang. statens
funktionärens
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)

komma till är leverne, en viljans ändring och allt vad därmed kan sammanhänga!

Jag tror således, att man icke bör gå in på oklarhetens vägar i den utsträckning, som utskottet här nog gjort, när det tillstyrker motionen. Om man ser på motiveringen, som utskottet här givit, så säger det, att det självt inser svårigheten att anordna sådan undervisning, »som kräver» anderika lärare med vid blick över samhällslivet och mäktiga ett djupgående personligt inflytande. Det vill icke ha någon slags examen utan endast frivilliga kurser, och det tillägger sedan de karaktäristiska orden: »huru sådana kurser borde anordnas, har utskottet icke närmare kunnat inlåta sig på». Är det verkligen ett underlag för en riksdagens skrivelse att gå fram på så ofantligt lösa boliner, endast därför att vi alla erkänna, att här föreligga missförhållanden? Det förefaller mig icke vara rimligt. De missförhållanden, som här avspeglar sig, bero på mycket djupt liggande orsaker, och den rätta vägen mot dessa är att söka hålla ämbetsmannakåren i tyglarna och därigenom tränga tillbaka klasskaraktären och förtryckskaraktären. Det blir att fortsätta med att arbeta på att beivra missbruk, försöka lyfta de tillbakasatta klasserna och överhuvud söka åstadkomma denna demokratisering i samhället, som gör, att icke ämbetsmannakåren blir den härskande klassens redskap mot de undre klasserna. Det var på den vägen, som vi år 1910 voro inne i den motion, som partiet då var med på, och den vägen tror jag, att man fortfarande bör gå i stället för att gå in på oklara talesätt, som, häri ger jag hr Staaft rätt, endast giva illusion av att någonting göres, under det att i själva verket allt förblir vid det gamla.

Jag yrkar avslag.

Herr S ä f s t r a n d: Herr talman! Jag inser väl, att i detta sammanhang ingenting är att göra för motionen, men jag kan icke underlåta att beklaga, att den tanke, som hr Lindhagen framfört, blivit väl lättvindigt upptagen. Han har ju tänkt sig, att det skulle införas undervisning för ämbets- och tjänstemännen i samhällslära och social etik, därvid samhällsläran väl skall vara grundläggande för vetandet och den sociala etiken för viljan.

Nu vill jag enligt min erfarenhet från mina studier i dylika ämnen säga, hur sådana studier verkat på de kamrater, som jag hade tillfälle träffa. Jag var tillsammans med en mängd unga jurister, som innan de gingo ut i livet, voro hänförda för alla möjliga förbättringar på de sociala områdena. Att det blivit så, att några av dem, sedan de kommit ut i livet, härvidlag icke känna som förr, det är en sak för sig, men jag tror dock, att de korn, som såddes i dessa unga mäns hjärtan, hos många av dem spirade upp till någonting, som kunde bli till förmån för samhällets utveckling.

Här sägs, att det kan hända, att vi få svårt att reda oss med de lärare, som skulle undervisa i dessa ämnen, och det kan hända att de dela upp sig i två läger. Men jag får beträffande detta säga, att

man har funnit, att t. ex. nationalekonomiska lärare, även sådana av högerfärg, besitta dock ett mera känsligt, socialt samvete än andra.

Jag kan för min del dock icke yrka bifall vare sig till utskottets utlåtande eller motionen, därför att man icke har något fast att taga på, men jag tror icke, att man bör alltför lättvindigt kasta ifrån sig den tanke, hr Lindhagen här framfört.

Herr Lindhagen: Herr Branting talade mycket om oklarhet. — Nu vill jag till början säga, att situationen har klarnat ganska mycket, då ledarna för de tre partierna här i kammaren — jag hoppas, att jag icke gör herr Lindman någon orätt härvidlag, om jag räknar herr Carl Persson dit, ty denne har dock varit andrakammarhögerns ledare — gemensamt ha uppträtt mot detta mitt förslag och utskottet, bestående av huvudsakligen icke beförade kammarledamöter, enhälligt tillstyrkt motionen. Där ser man just befogenheten av motionen. — Herr Branting talade, som sagt, om oklarhet. Men om något är oklart, så är det väl herr Brantings tankegång. Han säger, att man icke skall inlåta sig på att söka inverka på viljeriktningen. Men vad är väl detta för tal? Hur skall man då kunna skapa en framtid för människorna, om man icke får göra det? Man kan icke tänka sig något oklarare än denna ståndpunkt, att taga avstånd från inverkan på sinnenlagen men ändå tro, att man skall kunna gagna människorna.

Herr Branting talade vidare om, att man skulle så småningom söka lyfta tingen upp till det bättre det ena efter det andra. Det är just det, som motionären föreslagit. Han har icke, såsom här av en talare oriktigt uttalats, sagt, att han hade säker förhoppning om, att allt skulle bli så utmärkt, om denna lilla sak bifölles. Det behöves kanske tusentals år av små framsteg och ändå är det icke tillräckligt. Men jag menar, att dessa små steg böra tagas och detta är ett av dem. Ena dagen heter det, att man skall taga det ena steget efter det andra. Men när man nu kommer med ett litet steg, så är det icke bra, och kommer man med ett stort, så är det icke heller bra. Huvudsaken synes vara att lägga armarna i kors och låta den så kallade »utvecklingen» och icke människorna sköta det hela.

Jag undrar just vad herr Branting menar, att det är, som skall göras, om man icke får syssla i politiken direkt med att även på upplysningens väg inverka på vårt bättre jag. Det är icke blott de ekonomiska förhållandena, som skola ändras. Ty om vi genom beskattningslagar och andra dylika åtgärder försöka att lägga de ekonomiska värdena till rätta och icke samtidigt tillägna oss den inre friheten, självansvaret, kommer ekonomien snart åter i ordning. Det är nödvändigt, att de ekonomiska reformerna genomföras, samtidigt med att man väddar till människornas vilja. Annars kommer man icke till några bestående vinningar. Däri ligger den grundväsentliga skillnaden mellan herr Brantings mera fatalistiska uppfattning i vissa frågor och den uppfattning jag har, då jag tror, att man genom upplysning kan i hög grad påskynda utvecklingen. Man brukar ju alltid tala om, att

*Ang. statens
funktionärens
utbildning
och tjänste-
utövning.
(Forts.)*

Ang. statens
funktionärens
utbildning och
tjänsteöver-
ning.

(Forts.)

upplysningen är det första och främsta, men att göra människorna självständiga hör också till det första och främsta. »Endast den självständige» — har det med rätta blivit sagt — »är ett ojävigt vittne i andens värld».

Det är så, att man endast genom sammansmältning av det riktiga i olika principiella riktningar kan lägga en bestående grund. Det gäller att söka förena individualismens berättigade krav och de stora sammanhållande sociala grundtankarna, det måste bli en vilja och en själ. Det är nämligen de två sidorna av livet, man har att taga sikte på. Om å ena sidan man lämnar individen helt sin frihet, då går det hela i putten; och om man å andra sidan binder individen med alla möjliga omöjliga band, då går också galet. Låt oss tänka på att giva individen, vad individen tillhör, och samhället, vad samhället tillhör! Men detta kan icke ske, om man icke också giver något erkännande åt upplysningsarbetet.

Herr Branting talade om anarkismen; den är hans svurna fiende. Det ingår i hans lära, att man icke skall säga något gott ord om den, och gör man det, så tror herr Branting genast, att man är anarkist. Jag har sagt, att vad anarkismen, den ideella anarkismen, representerad exempelvis av furst Krapotkin och geografen Reclus, ytterst strävar efter, det är precis detsamma, som socialdemokraterna vilja ytterst arbeta för. Detta skulle för övrigt alla vilja arbeta för, om vi icke vore i sinnelaget bundna av edra materiella intressen. Vad socialismen och anarkismen båda vilja, det är helt enkelt, att människorna skola bliva lyckliga och goda. Målet är således gemensamt, det är blott funktionarismen, som de slåss om. Anarkisterna säga: den duger icke, den måste avskaffas. Socialdemokraterna säga: den är utmärkt, åtminstone vår egen. Båda riktningarna hava orätt i sina metoder. Låt oss därför slå ihop det riktiga i de båda metoderna och förena dem, så att vi slutligen kunna stå eniga i de självklara sakerna.

Herr Lundström i Göteborg: Herr talman, det är icke första gången, som vi hava att behandla en motion av herr Lindhagen, som rör etiken, och det är icke första gången, som han i tal och skrift försökt förbättra så väl den sociala etiken som både vår och alla andras etik. Det har varje gång förefallit mig märkvärdigt, och i dag förefaller det mig ytterligare märkvärdigt, att den, som jämt och ständigt vill lära andra etik, så litet tycks lägga sig vinn om sin egen.

När vi i det anförande, som han riktade mot en kammarledamot, nämligen herr Hildebrand, hörde honom säga, att denne ledamot »glafsar» i sitt anförande mot honom, så får jag säga, att det icke synes mig vara överensstämmande med vanliga människors etik, att yttra sig så om en annan person, än mindre om en kammarkamrat. Det skulle icke förefalla mig egendomligt *alls*, om herr Lindhagens etik toge anstöt om man sade, att han »glafsar» i sina anföranden här i kammaren eller i sina anföranden ute på Stockholms gator.

Vidare behagade herr Lindhagen säga, att samme kammarledamot en gång »fuskat i vetenskapen», medan detta var hans livsyrke. Jag undrar, om herr talmannen skulle finna det överensstämmande med vare sig kammarens etik eller någon annans, om jag exempelvis skulle tillåta mig att säga, att herr Lindhagen fuskar i det, som är hans levnadsyrke. Det förefaller mig, som om man, när man vill förbättra andras etik, även borde följa den privata etikens allra enklaste lagar. För mig står det klart, att etik är etik, vare sig det gäller ämbetsmän eller andra, likaså visst som att beträffande denna motion och — jag vore frestad att säga — även detta utskottsutlåtande gränsen till pekoral blir densamma, även om den överskrides inom riksdagens ramar. Jag känner mig icke hava mod att rösta för, att denna fråga skall få gå vidare från andra kammaren till första kammaren, och ber därför att få yrka avslag

*Ang. statens
funktionärers
utbildning och
tjänsteutövning.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Den siste talarens etik är nog ganska bristfällig, och jag är tveksam om vems som är sämre, min eller hans. Jag medgiver gärna, att sådana uttryck, som han påtalade, bör man icke fälla. Men den siste talarens sociala etik är ännu mera underbar, ty han gjorde gällande, att det beror på vilket parti det är, som säger det. Herr Persson i Stallerhult fick ograverad av den siste talaren antyda, att jag måste vara spritt galen, som väckt denna motion, och herr Hildebrand fick, likaledes ograverad av den siste talaren, för att söka vinna kammaren, förlöjliga motionen och göra varjehanda utfall mot motionären, utan att bestå sig med några egna allvarliga tankar.

Att då den, som sålunda angripes, begagnar samma metoder, tycker den siste ärade talaren är upprörande. Jag kan knappast tänka mig en etik, som är så låg, som den siste talarens. Ja, om jag nu säger detta, är det emedan han framkallat det. Jag medgiver villigt, att jag kanske icke bort svara på detta sätt. Men i denna atmosfär är det så lätt, att sinnet rinner på, och här blir människorna depraverade. Den siste talaren vill icke göra det ringaste för att förbättra vår atmosfär, och då får han finna sig i densamma.

Nu vill jag också i överensstämmelse med den etik, som svävar över vattnet här i kammaren säga, att det är bra opåkallat att just den siste talaren ordar om pekoral i riksdagen. Akta sig, herr Lundström!

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Då votering emelertid begärdes av herr Lindhagen, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Ang. statsfunktionärers utbildning och tjänsteutövning.

Den, som vill, att kammaren avslår såväl första tillfälliga utskottets förevarande utlåtande nr 1 som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 148 ja mot 50 nej; och hade kammaren alltså avslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

§ 6.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 218, angående understöd åt arbetaren vid mynttillverkningen M. R. Berggren;

nr 219, angående försäljning av den tullverket tillhöriga fastigheten $\frac{1}{8}$ mantal Hamngården nr 1 i Västergarns socken av Gottlands län;

nr 220, angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter lantbrukaren Jöns Johnssons i Kyllingaröd hustru Anne Kerstine, född Nilsson;

nr 221, angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter smeden Viktor Engman från Sturehof;

nr 222, angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter förre folkskolläraren Carl Johan Carlstens i Bonäs hustru Anna Kristina Carlsten, född Malmgren;

nr 223, angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter Johan Wilhelm Johanssons i Mycklinge hustru Johanna Lovisa Johansson, född Larsdotter;

nr 224, angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter änkan Hedda Jansson från Lindby; och

nr 225, angående försäljning av den till Lunde förra tullstation hörande fastigheten med därå befintliga byggnader m. m.

Ifrågavarande propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 7.

Ang. vissa arrendatorers bostadsförhållanden

Vidare förekom till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, angående herr Wedins motion, nr 211, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tryggare bostadsförhållanden vid inträdande ålderdom för arrendatorer, som avses i lagen om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.

I en inom andra kammaren väckt, till kammarens fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 211, hade herr Wedin hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda huruvida, på vad sätt och under vilka villkor det kunde vara möjligt att åt de personer, som inom Norrland och Dalarne genom arrende innehade brukningsrätt å bologsegendomar och andra därmed enligt den nya arrendelagen jämförliga jordbruk, söka bereda dem vid inträdande ålderdom tryggare villkor i vad det gällde bostadsförhållandena, samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde giva anledning.

*Ang. vissa
arrendatorers
bostads-
förhållanden.*
(Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr Wedin som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som synes, har utskottet enhälligt avstyrkt min motion. Det åberopar därvid en motivering, som visserligen är mycket välvillig, varför jag ber att få tacka utskottet, men som jag dock icke helt kan godtaga. Utskottet konstaterar nämligen, att det icke är endast de av mig i motionen åsyftade arrendatorerna i Norrland och Dalarne, som lida under dessa missförhållanden, utan jämväl andra arrendatorer inom riket. Det heter härom i utskottets utlåtande: »Utskottet vill först erinra om att den otrygghet, varom motionären talar, givetvis ej förefinnes endast för arrendatorer å vissa egendomar i Norrland och Dalarne, utan i ungefär samma utsträckning gäller alla arrendatorer i hela riket, ja, samma förhållande råder jämväl beträffande lägenhetsinnehavare, torpare och ägare av hus på ofri grund m. fl.»

Orsaken till att jag i min motion endast upptagit de personer, som avses i den nya arrendelagen för Norrland och Dalarne, är dels den, att jag bäst känner deras förhållanden, och dels den, att jag anser, att de i motionen gjorda framställningarna åsyfta sådana åtgärder, som skulle bilda komplement till den norrländska speciallagstiftningen. Avsikten med norrlandslagarne och enkannerligen den nya arrendelagen är ju att söka förhjälpa dessa bolagsarrendatorer från deras iråkade beroende ställning. De tryggare villkor, som man därigenom tänkt åstadkomma, ha varit avsedda att komma dessa personer till del icke endast under deras krafts dagar utan även, när ålderdom och orkeslöshet inträda.

Utskottet har i sitt utlåtande framhållit, att denna fråga möjligen kan komma under behandling av de nu arbetande sakkunnige för utredning av de mindre bemedlades bostadsfråga, men något bestämt uttalande härom har dock icke kommit från utskottet utan blott liksom en förmodan.

Trots att utskottet varit enhälligt i sin hemställan om avslag, vågar jag dock yrka bifall till min motion.

Ang. vissa
arrendatorers
bostads-
förhållanden.
(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Bäckström: Herr talman, mina herrar! Motionären har, såsom av hans anförande framgår, uttalat såsom sin åsikt, att utskottet kommit till i viss mening motsägande uttalanden, när det gällt hans motion. Jag vill hava sagt, att detta alls icke är fallet samt att utskottet varit fullt enigt i saken. Utskottet har uttalat, att av motionären påpekade missförhållanden förekomma, ehuru utskottet icke har sig bekant, i vilken omfattning detta är fallet. Men utskottet är av den mening, att missförhållanden av liknande art förekomma icke blott i Norrland och Dalarne utan också i övriga delar av Sverige, och har därför utskottet ansett, att genom ett bifall till motionärens framställning missförhållandena endast till en ringa del skulle bliva avhjälpta.

Utskottet har härvid särskilt haft i åtanke en nyligen behandlad motion av herr Lindhagen, i vilken gjorts framställning om en social arrendelagstiftning. I en vid lagutskottets betänkande angående sistnämnda motion fogad reservation säger motionären, såsom vi också tycka, mycket lyckligt, att en komplettering endast för en viss landsända knappast skulle vara till lycka för saken i dess helhet. Missförhållanden förekomma, det hava vi, som jag nämnde, alldeles klart för oss inom utskottet, men när vi där hörde talas om exempel från olika landsändar, blev det åtminstone för mig personligen klart, att dessa missförhållanden förekomma i lika stor utsträckning i södra och mellersta Sverige som i Norrland och Dalarne. Det är nämligen så med flertalet bolag, åtminstone inom Västerbottens län, att de i de flesta fall, när det gäller gamla arrendatorer, som måste frånträda sina arrenden, sörja för dessas tryggade bostadsrätt på sådant sätt, att de inflicka en bestämmelse, att den gamle skall bo kvar vare sig det är en son eller en måg eller någon annan, som övertager arrendet; och säljes inägojorden, brukar också bolaget inflicka bestämmelse om att den gamle och hans familj skola få husrum och stundom till och med åtskilliga andra förmåner såsom födoråd.

Därmed har jag emellertid visst icke, såsom jag redan sagt, velat förneka, att berörda missförhållanden förekomma. Jag anser, att den av motionären här berörda saken är en fråga av sådan vikt, att riksdagen bör hava sin uppmärksamhet riktad på den, och särskilt har jag kommit underfund därom genom arbete med ärenden i pensionsnämnden. Ty enda utvägen att rädda pensionsrätten åt många obemedlade gamla, som äro i behov av understöd, är just att kunna påvisa, att de hava husrum eller bostad, den må vara så ringa som helst.

När jag emellertid i likhet med utskottets övriga medlemmar yrkat avslag, har detta icke berott på oförståelse för motionärens tankegång, utan det har tvärt om varit så, att vi ha ansett, att motionen varit alltför litet omfattande. Vi an-

sågo, att det låg mera av vad som var behöfligt i den av herr Lindhagen väckta motionen om social arrendelagstiftning och det hade varit lyckligt, om vad i denna motion begärts, såsom det antytts uti herr Petterssons i Södertälje m. fl. reservation, hade vunnit riksdagens bifall. Nu har denna fråga ledsamt nog fallit på förstakammarhögerns motstånd. Inom parentes vill jag säga, att man nu frågar sig med häpnad: när skola dessa försvaret-främst-män verkligen lära sig den fundamentala satsen, att vilja vi en verkligt tillfredsställande lösning av försvarsfrågan och ett effektivt försvar, måste vi arbeta på de sociala reformerna, så att de svagaste i samhället finna den livsglädje och den hemkänsla, som är den enda jordmän, ur vilken försvarsvilja och värnkraft verkligen kunna framväxa.

Ang. vissa arrendatorers bostadsförhållanden.

(Forts.)

Då jag nu således, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag och avslag å motionärens hemställan, uttalar jag på samma gång den förhoppning, att de reformförslag, som framkommit i nu förevarande motion ävensom i herr Lindhagens motion, vilken tidigare behandlats av riksdagen, med det snaraste måtte på nytt framläggas till riksdagens omprövning, då dessa reformer, som jag nu antytt, skulle vara landet till synnerlig fördel. Motståndarne till sådana nödiga och samhällsgagnande reformer måste väl så småningom vakna eller också sova, men sova sig till döds.

Herr Lindhagen: De förhoppningar, den siste talaren tillät sig uttala, kan han gärna skrindlägga. Efter den debatt, som nyss ägde rum, finner man, att just »Försvaret främst» skickat sina främsta i spetsen för att främst av allt motarbeta social etik i politiken. Under sådana förhållanden dröjer det väl ännu ofantligt länge, innan man får något erkännande från det hållet, att man måste ta hänsyn till folkets livsbehov.

Emellertid kan jag inte neka till, att det ligger mycket av bristande social etik också i utskottets motivering. Jag kan knappast, såsom motionären gjorde, ge den det erkännande, att den är mycket välvillig. Den är snarare enligt min uppfattning alltför mycket formell, allt för litet hänsynstagande till realiteterna, och på formella grunder lägger man hinder för det, som en gång dock måste komma fram.

Utskottet säger för det första, att det givetvis ej förefinnes ett sådant behov endast för arrendatorer å vissa egendomar i Norrland och Dalarne, utan att detta gäller i ungefär samma utsträckning alla arrendatorer i hela riket o. s. v. Ja, men är detta en anledning till att avslå det yrkandet, att de borde få det bättre ställt i Norrland? Man kan väl snarare säga det, att det är alldeles otillbörligt, som det nu är, att de skola kunna på detta sätt drivas bort, och att vi därför måste göra vad vi kunna för dessa arrendatorer i Norrland. Och det förhållandet, att det finns andra, som också ha det mindre bra

Ang. vissa
arrendatorers
bostads-
förhållanden.
(Forts.)

ställt, i övriga Sverige, borde man väl påpeka i motiveringen och så lägga till, att man hoppas, att regeringen också tänker på dem. Men vad skola vi sitta här för, om, då de olika riksdagsmännen, var och en från sin valkrets, framföra sina landsändars behov, man svarar: »ja, det där kanske är en brist, som borde avhjälpas, men det behovet finns också i andra landsändar, och därför måste man slå ned dessa krav». Detta visar just, att det inte finnes just så mycket social etik i politiken.

Nu är det så, att den norrländska arrendelagen fastslår principen om att arrendatorn skall ha brukningsrätt på minst 15 år så länge hans arbetskraft finnes kvar. Där se herrarna, vilken brist på social etik, som gör sig gällande hos statsmakterna, då de endast vilja medge honom sådan besittning, så länge arbetskraften finnes, men icke vilja ge någonting, som skänker trygghet, när denna sviker. Det är ett utmärkt exempel på, hur mycket upplysning som behövs just i detta ämne, som jag väckt på tal.

Nu har motionären föreslagit en utredning i syfte att skaffa dessa personer tryggare villkor beträffande bostadsförhållandena och låta dem sålunda få födoråd på de egendommar de brukat. Detta krav är alldeles oavvisligt. De måste ha det, om någon rättvisa skall råda, och därför måste man bifalla alla framställningar i detta syfte, som komma fram. Ty denna norrlandslag måste kompletteras mycket för att kunna fylla sitt ändamål.

Vidare säger utskottet, att om förhållandena i större utsträckning äro sådana, som i motionen angives, ett övervägande bör äga rum, men utskottet känner ej i vad mån de allmänt förekomma.

Ja, där se vi också ett utslag av bristen på social etik. När det finns många bakom en sak, när det är många valmän bakom i all synnerhet, ja, då är man pigg på att reformera, men är det några få, som inte ha makt bakom sina fordringar, då tycker man, att de kunna få gå under i eländet. Det är riksdagsetik och Carl Perssons i Stallerhult etik. Nej, om det så också vore bara en enda torpare i Norrland, som led under missförhållanden, som genom lagstiftningsåtgärder kunde avhjälpas, vore det riksdagen värdigt och riksdagens plikt att ta upp hans sak.

Det står vidare: »Under sådana förhållanden och då ärendet dessutom i någon mån torde komma att behandlas av de nu arbetande sakkunnige för utredning etc.» Ja, detta är ju också ett bedröfligt skäl, att motionären skulle tagit till för lite, och därför tillägger man just detta, att *i någon mån* torde ärendet komma att behandlas av de nu arbetande sakkunnige för utredning av de mindre bemedlades bostadsfråga, och detta gör man också till ett skäl för avslag. Detta visar just, hur man söker efter skäl för avslag, därför att man ej vill vidkännas skammen att stanna i minoritet, som riksdagsmännen tro vara en så stor vanheder, att man måste ävlas för att få majoritet, ty då är man en verklig statsman, det må sedan gå med själva saken

hur som helst. Detta är orsaken till, att man letar upp och anför sådana skäl.

*Ang. vissa
arrendatorers
bostads-
förhållanden.
(Forts.)*

Jag yrkar för min del bifall till motionen, även om jag skulle bliva ensam med motionären, ty det är social etik i en sådan framställning, och det gläder mig, att åtminstone inte jag kommit att stå som motare mot detta livskrav ifrån folk, som verkligen lider under missförhållanden i vårt samhälle.

Häruti instämde herrar *Engström* och *Hage*.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Herr Lindhagen begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 146 ja mot 43 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Härefter förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts i vissa punkter under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar jämte med anledning därav väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Kammaren biföll utskottets i dessa punkter gjorda framställningar.

Efter föredragning härpå av *punkten 3*, angående ny stat för naturhistoriska riksmuseet, begärdes ordet av

*Ang. ny stat
för natur-
historiska
riksmuseet.*

Herr Rydén, som yttrade: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord vid föredragningen av denna punkt, på

Ang. ny stat
för natur-
historiska
riksmuseet.
(Forts.)

grund av att det här är tal om några befattningar, med vilka äro förknippade vissa förhållanden, om vilka varken jag eller någon annan medlem av utskottet ägde kännedom, när detta ärende handlades inom statsutskottets andra avdelning. Annars är det troligt, att den tankegång jag här kommer att utveckla på något sätt kommit att gå in i utskottets motivering.

Det är föreslaget här, att på varje avdelning inom naturhistoriska riksmuseet skulle inrättas en assistentbefattning, som skall innehas av en vetenskapligt bildad person, som kan i viss mån ersätta intendenten såsom föreståndare för avdelningen, och det är föreslaget, att dessa assistenter skola ha ett arvode av 3,000 kronor. Av allt, som i detta ärende kunnat inhämtas, och av vad vi haft tillgängligt inom statsutskottet, har varit alldeles uppenbart, att meningen med inrättandet av dessa för flera avdelningars vidkommande nya befattningar skulle vara att få verkligt vetenskapligt bildade biträden, och detta är också det enda, som kan motivera detta arvode av 3,000 kronor.

Emellertid har kommit till min kännedom, att helt nyligen vid naturhistoriska riksmuseet har på *en* av dessa avdelningar vidtagits den åtgärden, att man avskedat eller nästan utan vidare entledigat en mycket förtjänt vetenskapsman, som förut var assistent på denna avdelning, och ersatt honom med en ung man, som blev studen för 1 eller 1½ år sedan. Jag vill för min del härmed endast ha uttalat en vädjan till herr statsrådet, att han måtte, när instruktionen för naturhistoriska riksmuseet kommer att skrivas om med anledning av denna stat, noggrant tillse, att man icke på det sättet får taga unga studenter, som äro gunstlingar hos en av intendenterna, och ge dem ett arvode, som ej kan vara avsett för unga studenter utan för verkliga vetenskapsmän.

Jag vill inte gå närmare in på saken nu, men jag vill tala om, att jag fått brev från vetenskapliga kretsar, där man varit mycket upprörd över det sätt, varpå detta ärende handlagts. Jag vill sålunda endast uttala förhoppningen, att herr statsrådet måtte se till vid instruktionens utarbetande, att riksdagens mening härvidlag måtte bli så tillvida tillgodosedd, att dessa platser ej komma att besättas av unga studenter utan av verkligt utbildade vetenskapsmän.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.

Punkten 9, angående anslag för anordnande av en svensk kurs i klassisk fornkunskap i Rom.

Kungl. Maj:t hade i punkten 139 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att för anordnande av

en svensk kurs i klassisk fornkunskap i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för ecklesiastikdepartementet i statsrådsprotokollet den 14 maj 1914 framlagda grunderna på extra stat för år 1915 bevilja ett belopp av högst 6,700 kronor.

Ang. en svensk kurs i klassisk fornkunskap i Rom.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna riksdagens bifall.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av greve *A. F. Cl:son Wachmeister*, vilken ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet *Westman* yttrade: Herr talman, mina herrar! Under den gångna delen av riksdagen har statsutskottet visat synnerlig välvilja vid handläggningen av de anslagskrav, som framstälts under åttonde huvudtiteln; och även i det utlåtande, som i dag föreligger till behandling, framträder denna utskottets välvilliga hållning. Endast på en enda punkt, den som nu är före, har utskottet framställt ett avslagsyrkande. Jag ber att med några ord få beröra innebörden av det förslag, som framstälts i förevarande punkt.

Redan i januari-propositionen föreslogs på hemställan av min företrädare i ämbetet, att ett belopp av 6,700 kronor skulle reserveras i avbidan på proposition om anslag till en svensk kurs i klassisk arkeologi i Rom. Det sålunda bebådade förslaget har sedermera utarbetats och framlagts i statsverkspropositionen av den 14 maj.

Den ifrågasatta kursen skulle stå under ledning av en svensk vetenskapsman, som skulle sköta undervisningen med tillhjälp av en assistent eller annat biträde. Man skulle vidare genom att bevilja stipendier till högst åtta studenter, som redan bedrivit mera ingående studier av den klassiska kulturen, sätta dem i tillfälle att närvara vid denna kurs, som huvudsakligen skulle vara förlagd till Rom. Kursen skulle ingå som ett led i den akademiska undervisningen, och äga rum under den lämpligaste årstiden, som är våren, och pågå i fyra månader. Den skulle icke återkomma varje år, utan man skulle tänka sig, att i bästa fall en sådan kurs skulle kunna komma igen ungefär vart tredje år. Det blir således, om man delar upp dessa 6,700 kronor på tre år, en jämförelsevis obetydlig utgift för år räknat, som härigenom åsämkas statsverket.

Syftet med denna kurs skulle vara att bereda tillfälle för dem, som i vårt land ägna sig åt studiet av antiken att träda i levande beröring med den klassiska kulturens minnesmärken. Ett motsvarande syfte är behjärtat av flera bland de stora kulturnationerna. Sålunda hava Tyskland, Frankrike, England och Amerika upprättat storartade arkeologiska institut, avsedda för vetenskaplig forskning, såväl i Rom som i Athén, medan Österrike har ett institut endast i Athén. De resultat, som vinnas genom studier vid dessa institut, äro av värde icke blott för vetenskapen. Genom en rad populär-

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.

(Forts.)

vetenskapliga framställningar hava de gjorts tillgängliga för den stora allmänheten och riktat allmänbildningen i institutens hemländer.

Statsutskottet har anfört åtskilliga skäl till stöd för sitt avslagsyrkande; och jag ber att i korthet få granska dessa skäl. Det första skäl utskottet anfört är, att den föreslagna kursen skulle verka i viss mån desorganiserande på universitetsundervisningen. Denna invändning är icke ny. Den har icke framkommit först i statsutskottet, utan den har, såsom framgår av de föreliggande handlingarna, gjorts gällande redan tidigare under ärendets beredning. Den som givit densamma den bästa, den mest vägande formuleringen, är lektor Bergman. Den har vidare upptagits av professor Psilander, men i en — enligt min uppfattning — mindre lycklig, mera paradoxal, formulering. Det är emellertid denna senare formulering, som statsutskottet åberopar i sitt betänkande.

Anledningen till denna invändning är, att i förslaget förekommer den detaljbestämmelsen, att därest professorn i klassisk fornkunskap och antikens historia vid universitetet i Uppsala eller i Lund skulle förordnas att förestå kursen, skulle han få under motsvarande tid inställa sin undervisning vid universitetet. Han skulle nämligen anses fullgöra sin undervisningsskyldighet för vårterminen genom att fyra månader på våren giva denna kurs i Rom. För en sådan anordning finnas åtskilliga analogier vid universitetet att åberopa. Man har gått till väga på liknande sätt i fråga om andra vetenskaper, fastän i mindre skala. Det har sålunda förekommit åtskilliga gånger, att professorn i nordisk arkeologi, professorn i geologi eller undervisaren i konsthistoria fått utbyta sin föreläsningsskyldighet mot exkursioner, som han företagit med sina elever, ehuru visserligen dessa exkursioner icke pågått så lång tid, liksom de icke heller sträckt sig så vida, som den nu föreslagna skulle göra.

Nu har man emellertid sagt, att därest den föreslagna kursen komme till stånd under angivna förutsättning, skulle den medföra olägenhet för de studenter, som icke deltaga däri. De skulle nämligen bli berövade möjligheten att erhålla undervisning. Mina herrar, det är dock icke så farligt med den saken. Jag har skaffat mig uppgifter för de senaste åren på det antal studenter, som i Uppsala och i Lund bevistat den undervisning som meddelats av professorerna i klassisk fornkunskap och antikens historia, och det framgår, att när dessa professorer föreläst i klassisk arkeologi, har i Uppsala antalet åhörare varit två, tre, fyra eller fem, högst sex och i Lund har i motsvarande fall antalet åhörare varit fyra, fem eller sex; vid ett tillfälle var det nio, vilket är maximum. När däremot dessa professorer föreläsa, såsom ibland händer, i klassisk konsthistoria eller klassisk historia, har antalet åhörare sprungit upp och varit större.

Saken skulle alltså kunna ordnas mycket enkelt. Om professorn i fråga förlade sina mera besökta historiska eller kulturhistoriska föreläsningar till höstterminerna, men däremot sina arkeologiska

föreläsningar till vårterminerna, skulle det icke bereda någon större olägenhet, om någon gång sistnämnda föreläsningsserie utbyttes mot kursen i Rom. Jag vill därjämte framhålla, att om kursen komme att äga rum vart tredje år och om den förestås varannan gång av professorn i Lund och varannan gång av professorn i Uppsala, skulle det endast bli var tolfte termin, som den anmärkta olägenheten skulle förekomma vid vartdera universitetet. En stor del av de studenter, som bedriva mera ingående studier i klassisk arkeologi, skulle för övrigt, som de anförda siffrorna ge vid handen, bli i tillfälle att följa med till Rom och deltaga i denna kurs, om riksdagen beviljar det antal stipendier, som föreslagits, nämligen åtta stycken.

Ang. en svensk kurs i klassisk fornkunskap i Rom.
(Forts.)

Såsom jag redan förut antytt, gäller för övrigt den statsutskottets invändning, som jag nu sökt bemöta endast en detalj i förslaget, som icke alls har någon väsentlig betydelse för förslaget i dess helhet.

Vidare har man invänt, att det är onödigt att inrätta en dylik kurs för svenska studenter i Rom, då de ha möjlighet att få deltaga i det arbete, som utföres vid de främmande staternas institut därstädes. Jag vill då säga, att det för mig ter sig motbjudande, om Sverige i större utsträckning skulle använda sig av sådana tillfällen att åka på snålskjuts hos de stora makterna. Det är för övrigt icke utan sina faror, om vi på det sättet ställa oss i andligt vasallskap hos en eller annan främmande kulturstat.

Men ännu betänkligare anser statsutskottet de konsekvenser vara, som skulle kunna uppstå i fråga om andra vetenskaper, därest det föreliggande förslaget bifölles. Statsutskottet befarar nämligen, att representanter för andra ämnen skulle komma att åberopa ett bifall till det föreliggande förslaget och begära liknande förmåner för sina vetenskaper. Jag vill häremot anmärka, att uti de andra länder, där man vidtagit åtgärder för att främja de klassiska studierna i Rom och Athén genom att inrätta särskilda institut, ha några sådana farhågor icke besannats. Varken i Tyskland eller i Frankrike har man haft den erfarenheten, att sådana konsekvenser, som statsutskottet här ställt i utsikt, skulle vara oundvikliga.

Det finnes för övrigt alldeles särskilda skäl för att tillgodose just de klassiska studierna på det sätt, som här är föreslaget. I vårt land har ju studiet av antiken på de senare åren allt mer och mer skjutits undan, icke minst genom den läroverksreform, som genomfördes år 1904. Man kunde i gångna tider med visst fog tala om ett latinherravälde — och det kan hända, att en viss ovilja mot de klassiska studierna dröjt kvar från den tiden. Men nu äro förhållandena förändrade. Man kan icke längre tala om något latinherravälde, utan tvärtom måste nu de klassiska språken i vårt land föra en kamp för en blygsam existens. Det är likväl att beklaga, om man låter kunskapen om antiken allt för mycket förfalla i vårt land. Antiken är dock den enande grund, varpå hela västerlandets kultur är uppbyggd, och om vi vilja bevara vår kulturgemenskap med de andra västerländska folken, om vi vilja undvika, att vår humanistiska kultur blir isolerad, att den får torftigheten till känne-
märke, höra vi tillgodose de klassiska studierna åtminstone så långt,

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.

(Forts.)

att vi tillse, att det i vårt land finns tillgång på personer, vilka på ett levande sätt stå i beröring med förstahandsarbetet inom den klassiska vetenskapens olika grenar.

Vårt folk bör likaväl som andra kulturfolk för sig öppna en väg till omedelbar beröring med kvarlevorna av den antika kulturrens minnesmärken. Om vi det göra, så är jag övertygad om, att därigenom skall alstras ett livligt intresse, som skall sprida sig till de klassiska studierna även inom andra områden än de arkeologiska och verka befruktande på den humanistiska odlingen i dess helhet. Jag skulle för min del anse det vara synnerligen beklagligt, om svenskar alldeles saknas bland de lärda, som nu äro verksamma i Rom och där bedriva ett storartat och för den västerländska kulturen i hög grad givande forskningsarbete.

Herr vice talmannen, som under detta anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Hallendorff, som yttrade: Herr talman! I fall man skulle helt och hållet rätta sig efter ett här för en stund sedan fällt yttrande, att man städse bör inrikta sig på att hava majoriteten för sina yrkanden, skulle jag icke våga uppträda för den mening, som jag här kommer att förfäktat. Ty jag vet mycket väl, att ett yrkande om bifall till den av en ledamot i första kammaren vid denna punkt avgivna reservationen icke har stora chanser gent emot ett i övrigt enhälligt statsutskott. Den sak, varom nu är fråga, är ju en i och för sig ganska liten sak, ty det gäller här endast ett anslag på 6,700 kronor, vilka väl med all sannolikhet komme att tagas i anspråk blott vart tredje eller vart fjärde år. Det är sålunda icke någon stor sak, men den har en så pass omfattande kulturell betydelse för oss, att den icke bör få begravas, utan att åtminstone från någon av kammarledamöterna ett ord om den har sagts.

De betänkligheter, som av statsutskottet framförts mot ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, synas mig ha fullkomligt söndermulats genom herr statsrådets nyss gjorda anförande. Jag vill alldeles särskilt understryka, att den sorts undervisning, som här är fråga om, förekommer icke så sällan redan nu i mer eller mindre modifierad form vid våra högskolor. Det kan väl hända, att man icke har haft anledning att så fullkomligt och rationellt bedriva undervisningen på fjärran ort, som det här är fråga om. De regelbundna studieresor av ganska stor omfattning, som på olika håll redan förekommit, gå emellertid just i den riktning, som här föreslagits.

För min egen del måste jag särskilt betona, att ett allvarsamt studium av antiken med alla dess kulturförhållanden borde vara grundläggande för så gott som varje något så när väl grundad samhällsåskådning. Särskilt må påpekas för de herrar, som bruka så livligt intressera sig för social, ekonomisk- och allmän-politisk upplysning, att man knappast kan

ha något bättre studiefält än det, som antiken i det fallet erbjuder, liksom tyvärr detta studiefält alltför ofta citeras och slutsatser på dess förhållanden dragas av dem, som icke tillräckligt känna till detsamma och därför lätt hamna i skäligen falska konklusioner.

Ang. en svensk kurs i klassisk fornkunskap i Rom.

(Forts.)

Nu förhåller det sig så, att i och med den sista läroverksreformen ha vi så allvarsamt reducerat de möjligheter, som erbjudas de antika studierna här i landet, att även den, som i och för sig icke varit obetingad vän av det s. k. klassiska herraväldet, måste känna sig mycket betänksam inför frågan, vart det för närvarande bär. Då är det av särskild betydelse, att något allvarsamt göres för att reagera däremot. Det tillfälle, som nu har erbjudits genom Kungl. Maj:ts proposition, synes mig därför vara i allra högsta grad värt uppmärksamhet.

Det sades för en stund sedan, att man bör så mycket som möjligt lära av det levande livet. Nu kanske detta uttryck är litet farligt att citera här, då det är fråga om en död kultur, men jag skulle vilja säga, att om man skall studera den antika kulturen i någon mån, så kan man naturligtvis icke studera den bättre än just inom de sfärer och på de områden, där den har verkat och där direkta minnesmärken av densamma framträda för blicken. Genom någon erfarenhet från andra områden vet man ju, att ingenting kan vara mera uppfostrande för de studerande än att så få träda in bland minnesmärkena och gå fram där.

Det har sagts, att de resultat, som man här äsyftar, skulle fullkomligt kunna vinnas genom att bättre utveckla de studiekurser, som redan arrangerats av lektor Bergman under samverkan med tyska lärda där nere i Rom. Ja, mina herrar, jag tror, att vi ha ett argument just nu, som totalt slår ihjäl tanken på varje allvarsamt utnyttjande av dessa kurser för att skapa de resultat, som här är fråga om. Herrarna veta ju, att dessa äro s. k. feriekurser, d. v. s. pågå under juni, juli och augusti månader. Vi känna ju själva i dessa dagar, huru fruktansvärt det är att i någon mån bedriva ordentligt arbete i den svenska julihettan. Hur tro herrarna då, att man skulle klara sig med att, såsom här är fråga om, arbeta uti augustihettan i Rom?

För min del har jag icke sett anföras något som helst allvarsamt inkast mot Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber därför att få yrka bifall till den därmed sammanfallande av greve Wachtmeister avgivna reservationen.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Lundström i Göteborg: Herr talman! Då jag på sätt och vis kan anses bära den yttersta skulden till att detta förslag föreligger, skulle det kanske synas egendomligt, om

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.

(Forts.)

jag såsom ledamot av kammaren icke yttrade ett par ord i frågan.

Hela detta förslag har, som bekant — jag antar nämligen, att åtminstone flertalet har studerat propositionen — uppstått på det sättet, att Göteborgs högskola på mitt initiativ och under min ledning anordnade just en sådan kurs, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag höll sedan ett föredrag om denna kurs inför fackmän, som samlats till ett möte i Göteborg för några år sedan. Med anledning därav tillsattes enhälligt en kommitté, bestående av tre fackmän, som sedan ingick till Kungl. Maj:t med en begäran i huvudsaklig överensstämmelse med den av mig avgivna redogörelsen för denna kurs. Med anledning av denna kommittés begäran avläts sedan den kungl. propositionen. Detta är således ärendets förhistoria, vilket jag velat påpeka därför, att vi sålunda för en gång åtminstone ha ett fall, där erfarenheten verkligen ådagalagt, hur en kurs sådan som den nu av Kungl. Maj:t föreslagna verkar.

Jag ber att inom parentes få tillägga, för den händelse någon tilläventyrs skulle kunna tro, att jag vore part i saken, att jag icke det allra minsta kan sägas så vara. Kungl. Maj:ts förslag eliminerar fullständigt såväl Göteborgs högskolas lärare som lärjungar ifrån denna kurs; icke ens högskolans lärjungar skulle ha någon utsikt att söka dessa stipendier, ehuru även de torde vara svenska medborgare. Under sådana förhållanden, står jag, såsom synes, alldeles fri från saken och är icke part i målet.

Statsutskottet har nu avstyrkt detta förslag, och däri ha utskottsledamöterna från denna kammare varit eniga. De skäl, som anförts därför, ha redan kritiserats såväl av herr statsrådet som av den föregående talaren; men jag ber om ursäkt, att jag ett par minuter, eftersom jag råkar vara speciell fackman i ämnet, upptager kammarens tid.

För det förslag, som av Kungl. Maj:t här framlagts, talar först och främst erfarenheten från en alldeles likadan förut anordnad svensk universitetskurs, vidare enhälliga uttalanden från fackmän på ett svenskt filologmöte, därjämte en av fackmännen för det ändamålet tillsatt kommitté, så humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund med undantag av en enda medlem samt dessutom vederbörande myndigheter och till sist universitetskanslern och Kungl. Maj:t. Emot förslaget har yttrat sig en professor i tyska i Uppsala samt lektor Bergman. Det förefaller, som om i alla fall bevisningen och auktoriteten i frågan vore i någon mån ojämt avvägda och som om de väge något litet mer till förmån för den sida, som säger, att här verkligen är fråga om ett svenskt kulturföretag av stor vikt och betydelse. Och varför är det av sådan vikt och betydelse? Jo, såsom jag redan påpekat och ytterligare vill understryka, just på grund av att utbildandet av lärare i de klassiska språken genom skolreformen av år 1905 kommit in i ett så ytterligt svårt läge, att endast

den som har erfarenhet om, vad denna utbildning vill säga, måste beklaga, att vi äro inne i förhållanden, som icke längre äro hållbara.

Kungl. Maj:tt och riksdagen inskränkte då högst väsentligt tiden för dessa läroämnen i läroverken, men samtidigt skärptes vad som under denna tid skulle medhinnas till den grad, att man skulle rent språkligt medhinna detsamma som förut och dessutom skulle man bibringa lärjungarna en någorlunda ordentlig insikt i den romerska kulturen samt i den antika historien och kulturen över huvud taget; man skulle ge dem en aning om vad hela denna kultur vore och dess betydelse för oss och västerlandets kultur. Detta skulle man plus det andra medhinna på en till hälften reducerad tid. Man behöver icke vara fackman för att förstå, att om detta skall, jag vill icke säga fullständigt medhinnas — ty det är ett hopp, som alla undervisare i klassiska språk för länge sedan uppgivit — men i någon mån och hjälpligen kunna medhinnas, kräves därför hos dem, som skola undervisa i de klassiska språken vid läroverken, en utbildning vid universitet av den beskaffenhet, att därigenom deras skicklighet och deras egen fördjupning i den antika kulturen blir en helt annan, än vad den förut varit. För intet annat skolämne inträder på samma sätt som här denna ytterliga nödvändighet av en fördjupning i de reala sidorna av ämnet för att kunna på en förkortad tid medhinna mera än förut. Detta är orsaken till, att det för oss vid universiteten, som ha det ansvarsfulla kallet att utbilda dessa lärare, för varje år, som gått, har framstått såsom allt mer trängande, att något måste göras, för att denna utbildning må kunna bli mera fullkomlig. Det är en mängd kulturstater, som ha dylika permanenta institut, såväl vetenskapliga som undervisningsinstitut. En hel del andra kulturstater ha valt det ena eller andra surrogatet för dessa stora institut för att på det sättet åstadkomma en förbättring, trots det att dessa stater icke ställa på sina lärare samma krav, som Sverige gör, beträffande möjligheten att i detta ämne på en kort tid medhinna mycket. Då det nu icke var någon möjlighet att inom rimlig tid verkligen få ett dylikt svenskt institut till stånd i Rom eller Aten, framkom denna idé om kurser vart tredje eller fjärde år, så att åtminstone varje generation av lärare, som går ut till läroverken — man antager, att lärarexamen drager en tid av fyra år — skulle få icke blott tillfälle att se Rom som turist eller höra några mer eller mindre populära föreläsningar där nere, utan verklig ordnad akademisk undervisning på ort och ställe, vid och på monumenten därstädes.

Det är detta, som avses, men den saken tyckes utskottet — jag ber om ursäkt, att jag säger det — icke ha fullt fattat. Utskottet säger nämligen, att det ändamål, som genom förslaget skulle tillgodoses, har hittills i annan ordning blivit tillgodosett. Jag ber Eder om ursäkt, herrar statsutskottsledamöter, men detta ändamål har hittills icke blivit i annan ordning tillgodosett,

Ang. en svensk kurs i klassisk fornkunskap i Rom.
(Forts.)

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.
(Forts.)

om jag undantar det lilla försök, som för några år sedan gjordes vid Göteborgs högskola, ty den omständigheten, att stipendier tilldelas läroverkslärare, så att de kunna fara dit ned och se, huru det ser ut på den klassiska jorden, har ingenting att göra med en ordnad akademisk undervisning där nere, och lika litet, det måste jag säga, ehuru jag ogärna vill indraga en fackkollegas verksamhet i diskussionen, torde lektor Bergmans kurser i detta fall ens i någon mån ha ersatt en dylik akademisk undervisning; icke ens han själv torde göra anspråk på, att det varit någon som helst ordnad undervisning av det slaget där nere, som han förestått. Jag vill betona — och jag har likväl erfarenhet angående en ordnad universitetsundervisning i Rom — att jag tror, att det för oss svenskar är lika omöjligt som för italienarna att där bedriva en sådan undervisning under sommarmånaderna. Där emot kan ju en enskild vetenskapsman även under sommaren i Rom arbeta vid ett bibliotek eller dylikt — såsom jag själv gjort många gånger.

Det motiv, som synes ha slagit starkast an av vad som här anförts mot denna kurs, är det, som framhållits av de enda två, som haft något att invända mot detta förslag, nämligen professor Psilander och lektor Bergman, och som går ut därpå, att på det sättet skulle universitetsundervisningen i dessa ämnen förtryckas; vi skulle få ett slags vandrande universitet. Såsom här redan påpekats, ha vi emellertid redan vandrande universitet i fråga om ämnen, där förhållandena ingalunda kräva sådana särskilda extraordinära åtgärder, såsom fallet är just här. Om vi även i ett annat dylikt avseende skulle få en vandrande universitetsundervisning, en undervisning, som olika tider vore förlagd på olika platser, så vill jag fråga, om det ligger någon fara för universitetsundervisningen däri, då ju det hela är avsett att i ifrågavarande ämne få en universitetsundervisning till stånd, som är bättre än den hittillsvarande och som bibringar en fördjupad kunskap i ämnet. De bästa lärjungarna skulle bli i tillfälle att följa denna vetenskapliga undervisning, och jag vill även säga, att det icke torde yppa sig några svårigheter även för andra lärjungar att följa med, då det blott är respenserna, som de behöva anskaffa, eftersom levnadsomkostnaderna i Rom icke äro dyrare än i Uppsala och Lund. Vad skulle följden bli av denna s. k. sönderstyckning av universitetsundervisningen? Jo, följden bleve den, att lärjungarna i detta ämne bleve mera i tillfälle att verkligen kunna tillgodogöra sig en ändamålsenlig universitetsundervisning. Vid det tillfälle, då Göteborgs högskola för en halv vårtermin förlade undervisningen i detta ämne till Rom, visade det sig, att undervisningen ingalunda led därav, utan jag vågar säga, att den tvärtom i mycket hög grad befordrades därigenom. Det förhåller sig icke så, som herr Bergman säger i sin inläga, vilken statsutskottet så mycket fäst sig vid, att Göteborgs högskola på den tiden var en institution med få lärjungar, där man kunde tillåta sig ett sådant

experiment, utan vid nämnda tillfälle tror jag, att Göteborgs högskola hade just i detta ämne flera lärjungar än åtminstone det ena av statsuniversitetet.

Av vad som här är sagt framgår, synes det mig, att det varken är förbundet med några oöverkomliga svårigheter och ej heller ägnat att förrycka universitetet och dess uppgift, om man nu skulle vidtaga en sådan nödvändighetsåtgärd, som här ifrågasatts. Jag är naturligtvis den förste att säga, att denna nödvändighetsåtgärd endast är ett surrogat för vad som vore det naturliga i detta fall, nämligen att få till stånd ett permanent institut där nere, något som också senare kommer att behövas. Men så länge som vi icke kunna få detta institut, förefaller det mig, att man för doktrinen, att universitetsundervisningen bör vara fäst vid det eller det rummet eller i varje ögonblick vid den eller den staden, icke skall bortkasta den stora praktiska nytta, som man skulle vinna genom att för varje åttonde termin eller så en professor i detta ämne vid ettdera av statsuniversitetet, eller gärna någon annan vetenskapsman, finge förlägga sin undervisning till Rom. Här står å ena sidan, så vitt jag förstår, en doktrin, som är ganska fruktlös, och å andra sidan ett rent praktiskt syfte, grundat på ett redan beprövat erfarenhetsrön, att man på detta sätt kan genomföra saken och vinna ganska goda resultat.

Jag skulle på det allra högsta beklaga om, såsom det av utgången i första kammaren ser ut, riksdagens beslut skulle utfalla i överensstämmelse med statsutskottets hemställan och vi alltså skulle få vänta med att få denna fråga ordnad. Men den måste ordnas, mina herrar, därom är icke tu tal, såvida vi över huvud taget vilja, att den gällande skollagen skall kunna genomföras, och för så vitt vi vilja, att vi icke skola komma alldeles efter i fråga om den vetenskapliga undervisningen på detta så ytterst centrala humanistiska område. Frågan kommer med nödvändighet igen, och jag fruktar, att om icke riksdagen vill ta denna enkla praktiska utväg, kommer den förr eller senare att bli nödsakad att ta något betydligt dyrare. Jag måste därför på det högsta beklaga det läge, vari förslaget kommit och att statsutskottet i valet mellan de många sakkunniga auktoriteterna å ena sidan och dessa två å andra sidan, av vilka åtminstone den enes sakkunskap i detta fall är sådan, att jag icke tvekar att bestrida densamma, valt så, som utskottet nu gjort. Jag vet knappast, om jag vågar att liksom den föregående talaren yrka bifall till reservationen, utan jag får kanske inskränka mig till att beklaga, att statsutskottet enligt min tanke har fått ett alldeles felaktigt grepp på denna fråga.

Herr Rydén: Jag hoppas, att när denna fråga i första kammaren blivit avgjord i överensstämmelse med utskottsmajoritetens mening, utgången skall bliva densamma även i denna kammare. När emellertid på herr talmannens lista finnes antecknat,

Ang. en svensk kurs i klassisk fornkunskap i Rom.

(Forts.)

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.

(Forts.)

att herr Hallendorf yrkat bifall till reservationen, något som jag icke uppfattade, när han yttrade sig, känner jag mig skyldig att säga några ord angående utskottets ställning i denna fråga.

Jag vill då till en början framhålla, att utskottet icke genom sitt utlåtande här velat taga något som helst avstånd från själva den tanken, att den klassiska undervisningen i vårt land bör erhålla ett rikligt utrymme och att den skall bliva väl tillgodosedd. Vad utskottet nu vänt sig emot och måst vända sig emot, är den synnerligen olämpliga form, som man här valt för att tillgodose detta intresse. För att icke min ärade vän på Göteborgsbanken skall bliva ledsen och upprörd över ett sådant omdöme, vill jag säga, att jag till fullo inser, att när det gäller en fri högskola, som icke har den skyldighet att uppdraga ämbetsmän åt staten, som våra statsuniversitet ha, och särskilt när det gäller en högskola, där man har gott om donationer och penningresurser i övrigt, såsom fallet är med Göteborgs högskola, kan det ju vara lämpligt, att en professor i detta ämne reser ut med sina lärjungar och en termin vistas i Rom. Om professorn är besjälad av intresse för sitt ämne, tror jag, att detta skall giva en god behållning. Men den relativa frihet, som givetvis alla våra fria skolor, vare sig högskolor eller andra, äga i detta avseende, kan icke på samma sätt förekomma vid statens läroanstalter av olika slag. För det första är det uppenbart, att en fri skola alltid kan våga sig på experiment. Den har alltid genom begränsningen av sina tillgångar en hämsko, som förhindrar, att skolan exploateras. En var vet av erfarenhet, att om man nu inlåter sig på att vid ett statens universitet giva utrymme åt en ny form av undervisning, kommer detta visst icke att stanna vid det klassiska studieområdet, utan det blir ett prejudikat, som kommer att åberopas, och samma system kommer att tillämpas på alla undervisningsområden vid universitetet. Även om professor Lundström vill beteckna professorn i tyska uti Uppsala såsom en man, vars omdöme och sakkunskap han i detta fall vill bestrida, tror jag dock för min del, att denna professor i detta fall representerar en sund och förnuftig uppfattning och att hans omdöme nog har ett visst vitsord inför denna kammare.

När jag nu går att yttra mig om frågan angående olämpligheten i den anordning, som här är föreslagen, vill jag meddela kammaren, att det visst icke är så, att hela den akademiska världen utan vidare har ställt sig på samma sida som det kommittéförslag, som ligger till grund för nu förevarande kungl. proposition. Det vet var och en, att icke hugga professorerna ögonen ur varandra, när de icke slåss om platser. När den ene begär ett anslag, hugga icke de andra ögonen ur honom, utan de understödja honom, och därför ha de icke direkt avstyrkt detta anslag. Men jag vill nämna, hur Uppsala universitets humanistiska sektion behandlat ärendet. Den tillstyrkte anslaget, men på samma gång fogade sektionen följande uttalande till sitt tillstyrkande: »På samma gång vill sektionen uttala såsom sin

mening, att därest ifrågavarande förslag icke skulle kunna realiserats, syftet med detsamma skulle till en god del förverkligas genom upprättande av ett eller två årliga utrikes resestipendier till Italien och Grekland, avsedda för studarnde av de till den klassiska ämnesgruppen hörande ämnena, helst för sådana som på ett hedrande sätt avlagt filosofie licentiatexamen». Alltså, när man anser sig icke kunna avstyrka en sak, men till sitt tillstyrkande fogar ett sådant uttalande som detta, att behovet, om det icke kan helt fyllas, kan tillgodoses genom ett eller två utrikes resestipendier, då är det tydligt, att man har inom denna församling haft en känsla av att det varit väl mycket begärt och att man därför velat peka på andra utvägar att tillgodose detta.

Om vi tänka oss, att denna form för undervisningens bedrivande skulle bli den allmänna inom alla studieområden vid våra universitet — så att t. ex. professorn i klassisk arkeologi förlade en studiekurs till Rom, professorn i konsthistoria reste till Louvren eller Florens, professorn i mineralogi reste till Spetsbergen eller professorn i oceanografi — vi få ju snart en professur i detta ämne — toge sina lärjungar med sig och reste ut för att verkställa sina havsforskningar o. s. v., o. s. v. — och vi skulle kunna fullfölja detta över hela vårt universitetsväsende — så lär man icke kunna bestrida, att därav skulle uppstå en desorganisation vid våra universitet, som man kunde med en viss rätt kalla för vandrande universitet. Jag tror, att man bör draga sig för att gå in på det sättet för undervisningens ordnande, och jag kan icke frigöra mig från den tanken, att det sättet, om det skulle tillämpas vid betydande delar av universitetetsundervisningen, måste innebära en orättvisa mot de studenter, som icke kunde komma med.

Herr statsrådet sökte tala för detta anslag med den motiveringen, att det icke vore så många studenter, som det här gällde, så att det vore ingen risk. Han kom med det uttalandet, att vid Uppsala universitet var det två eller tre, högst fyra eller fem studenter, som åhörde dessa föreläsningar, och därför att det vore så få studenter, som deltog i undervisningen, vore det icke någon risk att tillämpa detta sätt i förevarande fall. Nåja, det är ju ett argument, som kan användas även i den andra riktningen. Om det är två eller tre studenter, som ägna sig åt detta, så är frågan, om det är det mest trängande behovet, att man vid universitetet i Uppsala anordnar speciella kurser för dessa. Det vill jag icke yttra mig om, men jag tror, att man icke kan komma ifrån, att universitetsundervisningen därigenom kan förryckas och att statsutskottet har rätt i detta avseende.

Nu försökte herr Lundström i Göteborg påverka kammaren med att säga, att om vi icke taga detta billigare sätt, skulle vi vara tvungna att framdeles taga ett dyrare. Det kommer åter, sade han, och det blir alldeles bestämt en dyrare lösning, som då föreslås. Vad detta skulle innebära, det antyddes i hans anförande, där han talade om upprättande av ett permanent klassiskt

Ang. en svensk kurs i klassisk fornkunskap i Rom.
(Forts.)

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.
(Forts.)

arkeologiskt institut i Rom. Jag anser, att just den omständigheten, att man begagnar den väg, som här föreslagits, för att komma till målet att få ett klassiskt arkeologiskt institut i Rom, bör göra riksdagen med hänsyn till de anslagskrav, som kunna komma att framställas för detta ändamål, synnerligen betänksam. Det får lösas genom enskilt mecenatskap, om det skall komma fram. Jag tror icke, att man bör gå med på att öppna portarna för det utan vidare.

Innan jag övergår till en annan sida av utskottets utlåtande, vill jag yttra mig om vad herr Hallendorff sade om årstiderna. Han talade om det förslag, enligt vilket undervisningen skulle förläggas till sommaren och sade att herrarne känna ju själva, hur det går att arbeta i sommarvärmen. Jag äger icke kännedom om förhållandena i Rom, men jag kan åberopa mig på två utlåtanden, som finnas i den akt, som åtföljt ärendet, och de äro givna av personer, som kunna såsom auktoriteter sättas vid sidan av herr Hallendorff. Det ena är givet av professor Amelung. Han är en världsberömd vetenskapsman på detta område, som lett en massa tyska kurser i Rom. Han yttrar i en skrift, ställd till doktor Bergman, i översättning följande: »Enligt min åsikt kunna och måste de hålla kursen under sommaren. De måste detta med hänsyn till sina gymnasiallärare och de kunna det också mycket väl, ty klimatet i Rom är icke farligt, särskilt om de icke vidare koncentrera arbetet så, som förr, utan fördela det på två månader. Därtill kommer, att det under vårmånaderna är alldeles överfullt i Rom och relativt dyrare än under sommaren».

Det andra uttalandet angående denna sak härleder sig från den svenska ministern i Rom Bildt, som yttrar sig på följande sätt: »Frågan om kursens förläggande till den varma årstiden bör icke förbigås med tystnad. Rom är icke en hälsosam stad; det är tyvärr visst. Men jag tror icke, att vistelsen där är för en nordbo farligare under den varma än under den kalla årstiden, då saknaden av värmeinrättningar ofta nog gör sig gällande på ett kännbart sätt. September är känd som en dålig månad, men juni är kanske den bästa månaden av året, och med iakttagande av lämpligt levnadssätt böra juli och augusti icke erbjuda mindre bekvämlighet och säkerhet för hälsan än januari och februari. För valet av sommarmånaderna talar också det förhållandet, att levnadskostnaden då är icke obetydligt billigare.»

Jag menar, att då jag icke har personlig erfarenhet av förhållandena och då ingen inom avdelningen hade det, så ha vi måst taga intryck av dessa båda uttalanden, som visa, att de klimatiska förhållandena äro sådana, att man kan förlägga kursen till sommaren.

Jag skall nu säga några ord om det andra skälet, som statsutskottet haft för sitt avstyrkande, d. v. s. konsekvenserna. Jag tror i motsats mot vad herr statsrådet i propositionen utvecklat och vad de, som intressera sig för saken, förespeglat oss, att med samma rätt som från de klassiska ämnesgrupperna kunna från

andra ämnesgrupper krav framställas att få liknande kurser. Det har i statsutskottets betänkande antecknats två anmälningar härom, nämligen från professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria Wrangel samt professor Clason vid Lunds universitet. Professor Wrangel påpekar, med all rätt, enligt min uppfattning, att ämnet konsthistoria behöver en liknande förmån och därför tillstyrker han detta anslag. Jag är icke sakkunnig härvidlag, det vet var och en, men jag kan icke föreställa mig annat, än att nog kan den, som skall studera t. ex. målarkonsten och är intresserad av färgerna och själva tekniken hos olika skolor, vara i lika stort behov att resa och själv se de museer och platser, där tavlorna och de viktigaste konstverken, som skola studeras, finnas, som studerande i arkeologi behöva på ort och stället taga del av det arkeologiska studiematerial, som finnes, Jag föreställer mig, att man kan fotografera en del av dessa föremål, men man kan icke fotografera färger så, att den, som studerar konst, kan genom fotografiet få intryck av den rätta färgen. Jag tror också, att man kan komma med samma anspråk från andra håll. Men då det enligt grundlagen åligger statsutskottet — det ber jag få betona här och förklara att det är anledningen till statsutskottets ofta intagna ställning, att det stöder sig på föreskriften i grundlagen — att göra besparingar och indragningar i anslagen, så tror jag, att det föreligger goda skäl från statsutskottets sida, då man yrkar avslag på detta.

Ang. en svensk kurs i klassisk fornkunskap i Rom.
(Forts.)

Jag vill dock betona för min personliga del, att jag gent mot den tanken, att man skall tillgodose den klassiska undervisningen, personligen ställer mig sympatisk på det sätt, att om detta önskemål återkommer i sådan form, att de betänkligheter, som uttalas beträffande förryckande av undervisningen och andra konsekvenser, d. v. s. i antaglig form, skall jag för min del gärna och villigt vara med om att erkänna, att det finnes fog för att understödja den klassiska undervisningen något rikligare än hittills skett. För lösningen av denna fråga har den humanistiska sektionen anvisat en väg, som är enligt min uppfattning lämplig och icke kan leda till sådana vidlyftiga konsekvenser, som annars bli följden.

Under nuvarande förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundström i Göteborg: Herr talman! Bara ett par repliker till herr Rydén för att rättställa en del saker!

Herr Rydén försökte först bagatellisera erfarenheterna från Göteborgs högskola, där man skulle ha det mycket lättare att sköta denna undervisning hur som helst, då man icke skulle ha samma skyldigheter som vid statsuniversiteten. Då vill jag säga den ärade statsutskottsledamoten, att han därvid är inne på en missuppfattning, ty enligt de av Kungl. Maj:t fastställda statuterna har Göteborgs högskola precis samma skyldighet beträffande undervisningens upprätthållande, ordnande och tillsyn som

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.
(Forts.)

någonsin statsuniversiteten. Skillnaden i plikter är endast, att Göteborgs högskola genom donationer är i stånd att själv betala kostnaderna för undervisningen, medan staten betalar undervisningen vid statsuniversiteten, men i avseende å skyldigheten att hålla en ordentlig undervisning råder samma förhållande vid Göteborgs högskola som vid statsuniversiteten enligt av Kungl. Maj:ts fastställda statuter. Jag påstår sålunda fortfarande, att exemplet från Göteborgs högskola kan vara vägledande och bevisande även för möjligheten att vidtaga en dylik anordning vid statsuniversiteten liksom även beträffande risken för statsuniversiteten, att undervisningen skulle gå sönder.

Herr Rydén har dragit fram ett par intyg, som doktor Bergman skaffat från Rom angående klimatet om sommaren. Ja, jag vill icke bestrida, att man kan leva i Rom om sommaren utan skada. Jag har själv vistats där tio somrar och jag lever ännu, tyvärr, som herr Rydén ser. Jag vet också — jag har själv sett de Bergmanska kurserna — att man kan gå några timmar på dagen och åhöra dessa föreläsningar så mycket man vill; man kan gå i Rom och åhöra dessa populärvetenskapliga föreläsningar och kurser, i synnerhet när de äro förlagda till kvällarna. Men jag trotsar att herrar Amelung och vår minister i Rom skulle ha avgivit dessa intyg, om de tillfrågats, huruvida en ordnad universitetsundervisning med seminarieövningar och förberedande seminarieövningar kunde sommartiden under åtskilliga timmar av dagen bedrivas i Rom, utan risk för hälsan, med den arbetsintensitet, som är nödvändig. Jag tvekar icke ett ögonblick, hur svaret skulle ha blivit, särskilt som universiteten i Italien och de klassiskt arkeologiska instituten i Rom, inklusive det institut, där professor Amelung leder undervisningen, icke undervisa under sommaren. Även den svenska ministern i Rom brukar taga sin semester under sommaren, så det tycks alltså vara så, att det är svårt med arbetsintensiteten på sommaren. Det är visst, att det vore dubbelt, ja tredubbelt bättre att förlägga dessa kurser till terminerna.

Så har det talats här om förryckande av universitetsundervisningen; och exemplet från Göteborgs högskola har underkänts. Jag vill uppvisa, hur det är i Amerika, icke vid de nya dussinuniversiteten, utan vid de universitet, som äro ordnade på europeiskt sätt. De ha, såsom Harvard- och Cornell-universiteten, just denna inrättning med ett permanent institut i Rom. Ärligen nästan kommenderas professorerna från de olika universiteten att upprätthålla undervisningen vid det amerikanska institutet i Rom. Således ungefär samma inrättning, som vi föreslagit. Det är intet universitet där den klassiska undervisningen blomstrar så som vid dessa amerikanska universitet, som släppa till sina professorer för undervisningen på detta sätt.

Vad därefter beträffar konsekvenserna av ett bifall till kungl. maj:ts förslag och särskilt de framställningar om liknande förmåner, som gjorts av professorerna i litteratur- och konst-

historia samt historia, så ber jag att först få säga, att med konsthistoria är förhållandet annat, ty det är icke något skolämne utan ett ämne, som uteslutande studeras i vetenskapligt syfte och man kan icke med avseende på detta ämne komma med liknande krav, då i detsamma icke utbildas lärare på samma sätt som i andra ämnen. Och vad historia eller arkivforskning beträffar, så vill jag påpeka, att vi ha haft ett statsanslag för bedrivande av historisk arkivforskning just i Rom, men detta anslag upphörde, då den person, som erhållit anslaget, icke ville eller kunde längre begagna sig därav. Detta prejudikat torde sålunda icke innebära någon fara, ja, det kan knappast här åberopas, då detta anslag utgick för arkivforskning, men jag vill säga, att om något kunde göras även för denna sak, tror jag, att det skulle vara till gagn, ty det är för studiet av klassisk arkeologi och arkivforskning, som de nämnda universiteten upprättat institut i Rom. Prejudikatet innebär sålunda, som nämnt, icke någon fara i detta fall, då det ena ämnet, om vilket det här varit tal, icke är något skolämne, och det andra ämnet erkänts vara i behov av ett dylikt understöd, särskilt för dess studerande i Rom.

Ang. en svensk kurs i klassisk fornkunskap i Rom.
(Forts.)

Herr Hallendorff: Ja, herr talman, eftersom jag har vågat mig på det djärva försöket att yrka bifall till reservationen, fastän jag vet, att den icke har stora utsikter att gå igenom, skall jag t. o. m. hazardera att förlänga diskussionen med ett par ord.

Saken tycks vara den, att herr Lundström anser, att om vi icke erhålla detta anslag, så skulle vi få ett arkeologiskt institut i Rom, och detta skulle bli mycket dyrare, och herr Rydén säger, att om vi få detta anslag, så skulle vi sedan få ett arkeologiskt institut i Rom, och detta skulle bli mycket dyrare. I detta fall får jag säga, att jag hellre stöder mig på herr Lundströms uttalande än på herr Rydéns, då jag tror, att man här mera kan lita på den förres auktoritet.

De svar, som herr Rydén erhållit rörande de klimatiska förhållandena i Rom, har herr Lundström redan bemött. Herr Amelung talade om juni och juli, men icke om augusti, och envoyén Bildt ansåg, att man med lämplig försiktighet skulle kunna arbeta i Rom även om sommaren. Det har ingen förnekning, men fråga är, om man kan arbeta så, att man vinner verkliga resultat.

Vad vi diskutera, är frågan, huru man lämpligast skall gå tillväga för att vinna en möjlighet att erhålla goda studieresultat rörande klassisiteten här i landet, något som herr Rydén sagt sig vilja vara med om. Det är då underligt, att han icke vill vara med om åtgärder, som givetvis även av lekmannen måste befinnas vara de praktiskt lämpligaste. Vad skulle herr Rydén säga, om vi skulle föreslå, att folk, som intressera sig för vår forntids förhållanden, att sålunda de, som studera ett sådant

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.
(Forts.)

ämne som svensk arkeologi, skulle vara hänvisade att hämta sin kunskap om träskfolket vid Tåkern och om staden Birka endast ur vanliga böcker och på planscher, när det är så lätt att studera dessa saker på själva skådeplatserna, där de kunna demonstreras. Det förefaller väl naturligt för var och en, som haft med studier att göra, att den direkta åskådningen är av den största betydelse och att den bör användas överallt, där den kan komma till användning.

Sedan framställdes frågan, huru detta skulle kunna förenas med universitetsundervisningen. Herrarna glömma då, att undervisningen vid alla högskolor måste vara sådan till sin karaktär, att den i hög grad blir elastisk, så att infogandet av tillfälliga kurser i det ena eller andra ämnet kan tillåtas. Lyckligtvis har en sådan elasticitet vid undervisningen också kommit till stånd, varför jag anser, att det icke skulle vara förenat med några svårigheter att anordna dessa kurser.

Här har talats om prejudikat, men man måste därvid komma ihåg, att betydelsen av ett prejudikat begränsas genom sakens praktiska innebörd. Det kan icke vara fråga om att studera konsthistoria genom liknande exkursioner, som man här skulle göra. Den antika kulturens monument eller urkunder äro egentligen samlade inom ett trängt område, där det i det väsentliga vore tillräckligt att studera. Vad konsthistorien angår, kunna vi studera åtskilligt av dess monument här hemma redan i universitetsstäderna eller i deras närhet. Men skulle konsthistorien studeras riktigt och lika utförligt som vissa andra vetenskaper, då skulle hela jordklotet göras till föremål för kringresande, och det är ju faktiskt omöjligt. Vad beträffar de historiska studierna, vill jag säga, att historia ju i allmänhet kan studeras i arkiv och i bibliotek, varför de krav, som i detta avseende kunna ställas, torde vara möjliga att tillgodose i universitetsstäderna utan längre resor. Därför behöver man icke det ringaste vara rädd för det prejudikat som här skulle skapas. Frågan är rätt och slätt, huruvida man vill riktigt använda de möjligheter, som finnas, för att hindra, att den klassiska undervisningen tränges tillbaka, och huruvida man vill i någon mån bevara dess arbetsduglighet. Därför tillåter jag mig, herr talman, att fortfarande, ehuru med föga hopp, yrka bifall till reservationen.

Herr Berg i Stockholm: Då föreliggande förslag anmälades till januaririksdagen, uttalade jag, såsom departementschefen redan erinrat, att jag ansåg starka skäl tala för proposition i ämnet, men att frågans utredning ännu icke vore avslutad, emedan samtliga vederbörandes utlåtanden då icke inkommit.

Dessa utlåtanden föreligga nu. De ha, som vi hört, icke övertygat statsutskottet, och jag kan tyvärr icke neka, att de på ett par punkter icke heller synas mig ha givit full klarhet i frågan.

Den första tveksamma punkten rör den ifrågasatta kursens

egentliga ändamål. Från alla håll har blivit intygat, att den icke avser att vara en s. k. populärvetenskaplig kurs; om den saken behöver man alltså icke orda. Icke fullt så tydligt är däremot, att den icke heller skulle göra anspråk på att vara en handledande kurs för specialforskare i klassisk arkeologi. På den tankegången tyckes humanistiska sektionen i Uppsala varit ett stycke inne, när sektionen, som herr Rydén läste upp, uttalade såsom sin åsikt, att om kursen icke komme till stånd, »syftet med densamma skulle till en god del förverkligas genom upprättandet av ett eller två årliga utrikes resestipendier till Italien och Grekland, avsedda för studerande av de till den klassiska ämnesgruppen hörande ämnena, helst för sådana, som på ett hedrande sätt avlagt filosofie licentiatexamen». Mot en dylik uppfattning av kursens syfte har emellertid en av förslagsställarna, professor Nilsson, protesterat, i det han framhållit, att det syfte, man med kursen velat vinna, icke vore den vetenskapliga specialutbildningen i klassisk fornkunskap och filologi utan något väsentligt annat, nämligen åstadkommandet av en bättre lärareutbildning för våra läroverkslektorer i klassiska språk. Och till denna uppfattning har ock departementschefen, såvitt jag kunnat finna, till fullo anslutit sig. Härmed är visserligen icke syftet med kursen alldeles tydligt bestämt ty en kurs för läroverkslektorer kan antingen vara en ordinarie grundläggande kurs för blivande läroverkslektorer eller en fortbildningskurs för i tjänst varande läroverkslektorer. Utskottet har av handlingarna kommit till den uppfattningen, att den skulle vara avsedd både för nuvarande och blivande lektorer. Men har jag förstått departementschefens resonemang riktigt, har dock hans mening varit, att kursen borde ingå som ett led i lärarekandidaternas ordinarie studiekurs vid universitetet och sålunda icke ha karaktären av en fortbildningskurs efteråt. Och den meningen kan man efter min uppfattning godtaga.

Ur mera allmän synpunkt vill jag för övrigt såsom min mening uttala,

att riksdagen bör göra vad den kan för främjande av den klassiska forskningen i vårt land.

att den handlade alldeles rätt, då den för ej länge sedan upprättade professurer i klassisk fornkunskap och antikens historia vid våra universitet,

att man vid den förestående omorganisationen av våra gymnasier bör ägna en särskild linje företrädesvis åt de klassiska studierna och därinom lämna dessa gott utrymme,

att dessa studier, såsom också herr statsrådet synes förorda, böra syssla mera med den klassiska kulturen och mindre uteslutande, än hittills måhända skett, med det rent språkliga och filologiska,

att lärarebildningen bör omläggas i enlighet härmed och

att särskilt undervisningen i klassisk fornkunskap bör i så hög grad som möjligt grundas på de studerandes egen åskådning.

I allt detta delar jag fullständigt den uppfattning, som i propositionen tagit sig uttryck.

Ang. en svensk kurs i klassisk fornkunskap i Rom.

(Forts.)

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.

(Forts.)

Nu kommer jag emellertid till en punkt, där det förefallit mig, som om det föreläge en motsägelse, och där jag, så länge denna motsägelse icke blivit undanröjd, måste hysa en mycket stor tvekan.

Såsom herr statsrådet yttrar, avser förslaget »att giva tillfälle åt dem, som studera klassiska språk, att i sin ordinarie studiekurs inrymma en tid, under vilken de, handledda av fackmän, kunna förlägga sina studier i ämnets reala delar till några av de orter, där den antika kulturen nådde sin högsta blomstring och där spåren av densamma äro rikast och lättast tillgängliga.» Det förefaller mig, som om detta uttalande naturligtast borde tolkas ungefär så här: I den utbildning, som ger lektorskompetens i klassiska språk, ingår även studium av klassisk fornkunskap. Om detta studium förlägges uteslutande till något av våra universitet, måste det komma att sakna nästan allt verkligt åskådningsmaterial. Därför har det också hittills nästan uteslutande eller åtminstone i alltför hög grad måst läggas teoretiskt. Vad som nu önskas är endast, att detta samma studium måtte kunna, under erforderlig tid, förläggas till de trakter, där åskådningsmaterialet i verkligheten förefinnes. Man skulle således taga en studiekurs, som redan nu finnes, och flytta den till det land, där den bäst kan ge vad den är avsedd att ge. — Att detta borde vara meningen med kursen, synes mig bestyrkt av det flera gånger, och även av herr statsrådet, upprepade uttalandet att den nu ifrågasatta studiekursen är ämnad att ingå som ett led, som det heter, i den akademiska undervisningen, att organiskt infogas i det pågående utbildningsarbetet vid universitetet o. s. v.

Nu finnes det emellertid tyvärr en sak, som förefaller mig motsäga en dylik tolkning. Det är det uttalande av förslagsställarna, som är meddelat i propositionen å sidan 212. och som innehåller, »att deltagande i denna kurs med en termin förlängde studietiden och att detta kunde innebära ökad studieskuld å beloppet för en termin». Det uttalandet synes mig icke gå rätt väl ihop med de förut anförda. Det synes tvärtom innebära att lärarkandidaterna icke skulle helt enkelt få sin kurs i klassisk fornkunskap förflyttad till södern, utan att de skulle få genomgå den så att säga dubbelt: först teoretiskt här hemma vid ett universitet i vårt land, och därefter praktiskt i Italien.

Men mot en sådan förlängning och ett sådant fördyrande anser jag att riksdagen måste ställa sig ytterst betänksam. Jag erinrar om att riksdagen år 1902 skrev till Kungl. Maj:t för att få den akademiska studietiden begränsad, att Kungl. Maj:t då tillsatte den s. k. universitetsexamenskommittén, samt att denna kommitté beträffande särskilt den examen, som vi här hava att göra med, nämligen licentiatexamen, uttalade, att densamma krävde *en oskäligen lång studietid*. Jag skall be att få anföra de synnerligen märkliga ord, som kommittén enhälligt härom yttrade. »Här föreligger», hette det, »ett missförhållande, för vars avhjäljande effektiva åtgärder måste vidtagas. Kommittén vill härvid särskilt framhålla, att de många och långa studieåren vid universitetet föranleda en förbrukning av de studerandes krafter och resurser, som ofta sträcker sina menliga

verkningar långt fram i tiden. I många, kanske de flesta fall åsamka sig de blivande licentiaterna skulder, som utöva ett förlamande tryck på deras kommande verksamhet, i andra fall visa sig verkningarna av det omfattande, huvudsakligen receptiva studiearbetet uti en andlig leda och trötthet, som göra den studerande obenägen eller oförmögen att vidmakthålla och förkovra de insikter, som han vid universitetet inhämtat. Men där så är, har syftet med de grundliga studierna förfelats. Ty huru stor betydelse för halten av den kommande verksamheten än må tillmätas vistelsen vid universitetet, så kommer dock mycket, kanske det mesta an på den utveckling, som följer efteråt. Hämmas denna av bekymmer och bristande arbetsglädje, då saknas de viktigsate betingelserna, för att den unge skall bliva duglig i sitt kall, och då båtår det föga eller intet, om han vid universitetet idkat mera omfattande studier. Fördelarna av dessa komma då att neutraliseras eller övervägas av de därmed förbundna olägenheterna.»

Ang. en svensk kurs i klassisk forn-kunskap i Rom.

(Forts.)

Så långt universitetsexamenskommittén. Vad den sålunda anført — det var år 1906 — synes mig alldeles obestridligt. Jag tror, att det är ett stort fel, att man här i Sverge, då studierna befinnas i något avseende otidsenliga, så gott som alltid använder metoden att bara lägga till, men så gott som aldrig metoden att därjämte lägga om.

Om jag av herr statsrådet kunde få någon garanti för att den nu föreslagna kursen icke skulle, i enlighet med det uttalande av förslagsställarna som jag anförde, komma att förlänga studietiden, skulle jag icke kunna tillmäta övriga mot förslaget framställda skäl någon avgörande vikt; ty de synas mig bero dels på missuppfattning av kursens egentliga syfte, dels även på en måhända något väl långt driven formalism. Om det kunde ordnas så, som jag nyss nämnde, då skulle kursen icke komma att medföra någon »desorganisation» av universitetsundervisningen, utan den skulle, så vitt jag kan se, endast innebära en förflyttning och en kvalitativ förbättring av denna undervisning. Men utan garanti emot att resultatet skulle bli ett förlängande och ett fördyrande av studietiden för de blivande lektorerna i klassiska språk, kan jag icke ge förslaget min röst.

Det skulle vara mig kärt, ifall herr statsrådet ville göra ett uttalande om sin mening angående nu påpekade punkt i förslagsställarnas motivering för sitt förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet Westman: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få yttra några ord med anledning av den siste ärade talarens anförande.

Vad då först beträffar frågan om kursens ändamål, så är det givet, att syftet med kursen är att bereda deltagarna i densamma tillfälle att på ort och ställe direkt och i första hand förvärva sig kunskap rörande den klassiska kulturen. Det är ju tydligt, att en sådan kunskap sedan kan användas till olika ändamål: man kan använda den vid undervisningen i läroverken, liksom även till vetenskaplig skriftställarverksamhet. Den

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.
(Forts.)

ledande synpunkten vid framställande av förslaget om anordnande av denna kurs har emellertid varit den, att det vore ett statsintresse att låta en sådan fördjupad och ökad kunskap komma undervisningen vid läroverken till godo.

Vidare har den siste ärade talaren fäst uppmärksamheten därvid att de kommitterade, som gjort ansökan om anslag till den föreslagna kursen, haft ett uttalande, som skulle kunna ge anledning till den farhågan att, om kursen inrättades, studietiden därigenom skulle förlängas med en termin. Det är uppenbart, att dessa kommitterade, som äro en alldeles privat sammanslutning, icke hava den ringaste befogenhet att bestämma någonting öfver det sätt, på vilket studieplanerna vid universiteten inrättas. Jag har därför för min del icke fäst något vidare avseende vid detta deras yttrande. Det kan ju vara beklagligt, att jag icke har gjort det; ty hade jag uttalat min mening härom, skulle jag hava sagt, att jag anser det vara en självklar sak, att då denna kurs bereder möjlighet till mera intensiva studier, till studier under i alla avseenden gynnsammare förhållanden, än vad fallet kan vara med de studier, som bedrivs i Uppsala och Lund, bör givetvis en omläggning av studierna genom dess inrättande leda till att, under samma tid som förut använts, ett rikhaltigare studiematerial inhämtas. Jag anser det därför vara alldeles oberättigat, om från något som helst håll anspråk framställas innebärande icke blott att eleverna skola få bättre studiemöjligheter, utan även att därjämte ökad studietid skulle anslås till de klassiska språken.

För min del är jag övertygad om att min ärade företrädare i ämbetet kan vara fullkomligt förvissad om att ett dylikt anspråk kommer att tillbakavisas av de akademiska myndigheterna, och att denna kurs, om den inrättas, på intet vis kommer att få föranleda en förlängning av studietiden.

Herr Edén: Herr talman! Innan klubban faller, skall jag be att få yttra några få ord huvudsakligen för att av den förda diskussionen draga den slutsatsen, att hurudan än utgången av denna fråga i dag kan bli, jag dock vill hoppas, att det starka intresse för själva saken, som har kommit fram även ifrån företrädaren för statsutskottet, skall vara oss en borgen för, att om frågan skulle falla vid detta tillfälle den skall mottagas välvilligt, om den kommer igen, vare sig i den ena eller den andra formen. Jag tror, att vi kunna fullkomligt eliminera bort varje farhåga, att den form för undervisning, som här är föreslagen för ett speciellt ämne, någonsin skulle kunna bli, som herr Rydén yttrade, den allmänna vid universiteten. Hela denna form med förflyttning av undervisningen till en viss plats är så speciellt avpassad uteslutande för det ämne det här är tal om, är så alldeles beroende därav, att det ämnet behöver tillgång till en viss plats, där den klassiska kul-

turen är koncentrerad, så att det icke är möjligt att överföra liknande anspråk till andra ämnen.

För min del vill jag i detta fall hava sagt, att icke ens de ämnen, vilkas målsmän nu yttrat sig i sammanhang med behandlingen av detta förslag, nämligen konsthistoria och historia, efter mitt förmenande på långa vägar äro så i behov av en sådan förflyttning av undervisningen som den klassiska forn-kunskapen. Vad konsthistorien beträffar, kan den studeras på mycket närmare håll än i Rom, och vad historien angår, förstår jag icke rätt, vilken anledning det kan vara att komma fram med krav för det ämnet i *detta* sammanhang. Det gäller helt andra saker för historien. Det gäller icke förflyttning av undervisningen till annan plats, utan det gäller på sin höjd ett eller annat resestipendium för mycket försigkomna historici, som ge sig ut att forska i främmande arkiv. Stipendier för sådana utländska resor, om ock ej för historici ensamt, ha vi redan förut. Det är klart, att man skulle bliva glad, om man kunde få fler, och få några för särskilt historiker. Men för själva undervisningen i detta ämne i dess helhet lär någon sådan anordning, som här är fråga om, icke behövas. Som sagt, konsekvenserna äro icke farliga. Någon form för den allmänna universitetsundervisningen kan detta aldrig bli. Det här ifrågasvarande ämnet har sina alldeles speciella behov av undervisning vid den klassiska kulturens stora brännpunkt Rom och dess kvarlevor där. Kammaren och riksdagen kan tryggt gå till avgörande av saken utan att tänka, att den skall behöva dra så mycket med sig för andra ändamål.

Som sagt, för mig är den viktigaste behållningen av denna diskussion den, att jag hoppas, att om nu ärendet faller, som det väl sannolikt kommer att göra, man med välvilja skall mottaga ett förslag, som kommer igen i denna fråga, vare sig det förslaget då kan vara byggt på samma tankar som nu eller det har tagit upp andra möjligheter, som herr Rydén pekat på, exempelvis att i någon mån använda ferierna eller att bevilja stipendier för de studerande, som behöva denna undervisning. För mig är det alldeles klart, att jag med glädje förenar mig med dem som nu vilja vara med om förslaget, sådant detta föreligger. Men då jag har mycket små förhoppningar, att man skall lyckas nu få det igenom, så får jag lägga huvudvikten på, att det måtte komma igen, och att det då måtte mottagas gynnsamt.

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! På det att det yttrande jag nyss hade icke må tillmätas större betydelse än det verkliga har, ber jag att få pointera, att det framförts av mig rent personligt och utan samråd med mina kamrater på avdelningen. Följaktligen önskar jag göra klart för både den urade föregående talaren och andra, att jag icke vid detta tillfälle, som jag också betnade, talade å statsutskottets avdelnings vägnar. Jag upprepar, att min personliga ståndpunkt är den, att jag anser det ådagalagt, att

Ang. en svensk kurs i klassisk forn-kunskap i Rom.
(Forts.)

Ang. en svensk
kurs i klassisk
fornkunskap
i Rom.

(Forts.)

man på något sätt bör tillgodose det önskemål, som här är före, men att den form man valt är sådan, att den måste framkalla en hel rad av betänkligheter, som jag icke närmare utvecklade.

Jag vill också begagna tillfället, eftersom jag varit nödsakad avge denna förklaring, att svara professor Hallendorff på ett par saker, som han yttrade. Han yttrade, att jag och professor Lundström stode emot varandra, i det jag såge i detta förslag inkörsporsten till ett klassiskt arkeologiskt institut, medan han däremot ansåge, att om vi ej finge vad som nu begäres, då skulle institutet komma. Jag har i detta fall bara följt kommitterades framställning. Det är uppenbart, om man läser kommitterades förslag, att de syfta till, vilket också omtalas, ett svenskt arkeologiskt institut i Rom.

Slutligen önskar jag som skolman naturligtvis att få skingrat varje missförstånd i detta fall. Sålunda när jag yttrade mig mot att anordna denna sak på sätt här föreslagits, har jag därför icke förbiset vikt och nödvändigheten av exkursioner och av att hava det åskådningmaterial, som undervisningen rör sig om, så rikligt och så nära tillgängligt som möjligt. Det är för mig alldeles klart, att ju mer man kan få undervisningen, vare sig det gäller primärskolan eller dess överbyggnad och vetenskapliga anstalter, åskådlig, desto förmånligare är det.

Slutligen kan jag ej underlåta att framhålla en bestämd olägenhet utöver dem jag förut talat om, som vidlåder det kungl. förslaget, och den är, att om saken ordnas på detta sätt, man sluter ute från denna undervisning hela den nuvarande generationen av läroverkslärare. Läger man däremot undervisningen som sommarkurser, rubbar man icke undervisningen vid universiteten, förrycker den icke på något sätt, och alla våra läroverkslärare, som därav äro intresserade och som skola undervisa i detta ämne, skola därigenom kunna sättas i tillfälle att utan att taga tjänstledighet från sina lärarebefattningar få deltaga i denna undervisning. Ur den synpunkten äger lektor Bergmans förslag, som här är refererat, alldeles bestämda företräden framför det kungl. förslaget.

Jag skall icke tillägga något vidare, men jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! Då jag tolkar herr statsrådets uttalande som innebärande den garanti jag önskade mot den föreslagna kursens förlängande och fördyrande av studietiden, skall jag be att få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr Liljedahl instämde häruti.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därá och bifall i stället till den vid punkten förgade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl

begärdes, uppsattes, justerades och avslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Ang. en svensk kurs i klassisk fornkunskap i Rom.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9 av utskottets förevarande utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 124 ja mot 71 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 10—13.

Utskottets i nämnda punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

Punkten 14, angående lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.

Ang. lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.

Sedan punkten föredragits, lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Herr Jespersen, som anförde: Herr talman, mina her- rar! Som kammaren finner, har jag vid denna punkt av den kungl. propositionen avgivit en motion. Ehuru det naturligt- vis nu icke kan falla mig in att göra något yrkande gentemot statsutskottets enhälliga avstyrkande av motionen, anser jag mig dock berättigad att göra några erinringar mot utskottets uttalan- den och motivering.

Min motion avsåg ju att åstadkomma en efter min mening rättvisare fördelning av de medel, som ansetts böra utgå till kom- munerna såsom ersättning för indragna andelar av brännvins- försäljningsmedlen. I den kungl. propositionen var föreslaget, att denna ersättning skulle åtgå på det sättet, att statens bidrag till lärarnes avlöning skulle utgöra $\frac{9}{10}$ av deras löner mot förut $\frac{2}{3}$. Då detta enligt mitt förmenande ovillkorligen leder till orätt- visa mot en del kommuner, särskilt på landsbygden, nämligen dem, som icke haft råd att bygga tillräckligt många skolor för att barnantalet på varje lärare skulle bli endast vad det är i de bäst ställda, femton eller tjugo, utan som ha ända till ett femtio- tal barn på varje lärare och detta icke beroende på bristande god vilja hos kommunerna att ordna sitt skolväsende på bästa sätt, utan på bristande medel att bygga tillräckligt antal skolor, så

Ang. lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.

(Forts.)

har jag för min del ansett, att detta bidrag borde utgå efter annan grund och jag har då föreslagit den gamla grunden, efter vilken brännvinsförsäljningsmedlen ha fördelats inom kommunerna, nämligen efter folkmängden, men dock så, att dessa medel skulle få användas endast för täckande av skolväsendets behov. Nu säger utskottet här i sin motivering, att utskottet »icke kunnat godkänna den princip, som ligger till grund för motionen, vilken princip ansluter sig till det sedan länge övergivna förhållandet, att statsbidrag till skolväsendet skulle utgå i proportion till kommunernas folkmängd». Det finner jag för min del vara något egendomligt, ty enligt mitt förmenande har ända hittills statsbidraget till skolväsendet utgått i förhållande till kommunernas folkmängd, ty då brännvinsmedlen ha överlämnats till kommunernas fria förfogande, ha de väl gått lika mycket till skolväsendet som till andra kommunens behov. Här har statsutskottet således anfört en motivering, som absolut icke är hållbar. Denna princip har nämligen tillämpats tvärtemot vad statsutskottet säger.

Vidare yttrar statsutskottet: »Då därtill kommer att förvisso en mängd av rikets kommuner ordnat sina ekonomiska förhållanden med hänsyn till 1913 års beslut, kan utskottet icke tillstyrka förevarande förslag.» Det finner jag också vara en något egendomlig motivering, ty det skulle väl vara bra lättsinnigt, om landets kommuner ordnade sina ekonomiska angelägenheter på ett visst sätt, därför att riksdagen i fjol gjort ett uttalande i en motivering. Det var nämligen icke något formligt beslut om, hur saken skulle ordnas, ty i sådant fall hade vi icke behövt besluta om saken i år.

Jag finner sålunda, att det är mycket egendomliga grunder, på vilka statsutskottet avstyrker min motion. Men då statsutskottet är alldeles enhälligt, kan det naturligtvis icke löna sig att framställa något annat yrkande än det, vartill utskottet kommit. Jag skall därför icke framställa något yrkande, utan har endast velat göra dessa små erinringar mot utskottets uttalanden.

Härefter yttrade:

Herr Hamilton: Herr talman! Då den siste ärade talaren icke slutade med något yrkande, behöver jag icke med många ord bemöta honom. Han ville göra sig till riddare för de fattiga landskommunerna, men så är icke förhållandet, ty de grunder, enligt vilka han ville fördela dessa medel, skulle vara till synnerlig skada för landskommunerna i allmänhet. Det torde hända — jag vill säga det i förväg — att någon enda landskommun med mycket dålig skolundervisning skulle kunna ha gagn av hans förslag, men över huvud skulle det för dem bli av synnerligen dålig verkan.

Jag skall be att få taga ett exempel. Stockholms stad är ju den tätast befolkade delen av vårt land och den mest förmögna. Jag

tager denna stad som det ena ledet i parallellen och tager som den andra Norrbottens län, som är den minst befolkade och bland de fattigaste. Skolbarnens antal år 1911 var i Stockholm 28,400, i Norrbottens län med städerna 28,600. Statistiken är så upprättad, att man icke kan göra skillnad på olika slag av lärare, men skolläraernas och lärarinnornas antal i Stockholm och i Norrbottens län skilja endast på 2. Antalet uppgår nämligen i Stockholm till 847, i Norrbottens län till 849. Således borde väl Stockholms stad och Norrbottens län för sin skolundervisning ha lika stor del av anslaget. Men invånarantalet i Stockholms stad enligt 1911 års statistik är 346,000 och i Norrbottens län 163,000, således något mindre än hälften. Norrbottens kommuner skulle således efter herr Jespersens beräkningsgrunder få för sina skolor jämt hälften så mycket som den förmögna Stockholms stad. Jag vill fråga: är detta en rättvis fördelning, är det icke att premiera de på skatteobjekt rika, men på barn fattiga kommunerna?

Ang. lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.

(Forts.)

Jag skall gå till ett annat län, där folkskoleundervisningen står mycket lågt, sämst av alla länen, nämligen Blekinge. Där är antalet barn 53 per lärare och likväl blir antalet invånare per skollärare allenast 301. Således skulle de få 301 80-öringar — bidraget skulle nämligen uppgå till 80 öre per individ. På varje folkskollärare belöper sig i Stockholm 408 invånare. Således skulle även åtminstone några av de kommuner, där undervisningen är underhaltig och antalet lärare mycket lågt, få en ogynnsam ställning.

Jag skulle kunna fortsätta med flera exempel, men jag skall icke uppehålla kammarens tid längre. Saken är den, att den aktade motionären utgått från fullkomligt felaktig förutsättning, då han säger, att barnantalet i en kommun följer i det stora hela folkmängdens variationer. Så är alls icke fallet, beroende på inflyttningen till de stora samhällena. Så är i Stockholm antalet skolbarn 82 per 1,000 invånare, medan det i Blekinge utgör 175. Det är denna skillnad, som den aktade motionären har förbisett. Han förväntar i sin motion att man icke skall gå ifrån grunder, som äro fördelaktiga för de mindre bemedlade och slå in på dåliga principer. Jag tycker att man borde kunna förvänta att motionären, innan han kommit med dessa förslag, studerat statistiken.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag.

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! Då utskottets motivering blivit av motionären klandrad, ber jag att få säga några ord till honom, för att han måtte få klarhet om vad utskottet menar.

Det är väl alldeles obestriddligt vad utskottet här säger, att man numera övergivit den princip, som motionären förordar, nämligen att dessa anslag till skolväsendet skulle fördelas icke efter skolväsendets beskaffenhet eller antalet lärareplatser, utan efter folkmängden. Nu utgår ju statsbidraget till folkskoleväsendet med en viss del av lärareavlöningen, oavsett folkmängden i de olika kom-

Ang. lönetill-
skott åt lärare
vid folkskolor
och småskolor.

(Forts.)

munerna. Den av motionären förordade principen är således övergiven.

Motionären förstod icke heller, vad utskottet menade, då utskottet skrivit, att en mängd kommuner ordnat sig med hänsyn till 1913 års beslut. Det är dock, det måste jag säga, bra djärvt, när en medlem av bevillningsutskottet påstår, att det icke var ett riksdagsbeslut, som kom till stånd i fjol angående det sätt, på vilket dessa medel skulle fördelas. Det kunde vara rimligt, om ett sådant påstående komme från en person, som icke suttit med och gjort upp den stora kompromissen, men herr Jesperson satt själv med i bevillningsutskottet och gjorde upp förslaget och vet alltför väl, vilken innebörd, som låg i det uttalande, som förekom i 1913 års riksdagsskrivelse, där det heter: »Beträffande de åtgärder, genom vilka denna grundtanke bör genomföras, uttalar riksdagen till en början sin anslutning till den av departementschefen såsom en förutsättning för förslagets genomförande betecknade anordningen, att ersättning för de s. k. kommunaldelarna bör beredas därigenom att, till gäldande av de i gällande kungörelse angående avlöning åt lärare vid folkskolor och småskolor fastställda avlöningsförmåner för de i kungörelsens 1 och 2 §§ omnämnda lärare, skoldistrikten av statsmedel erhålla ett årligt bidrag, motsvarande nio tiondelar av den kontant utgående minimibegynnelönen jämte ersättning för samtliga minimiålderstilläggen. Herr Jesperson har alltså själv varit med om att göra upp denna kompromiss i fråga om avlösningen av brännvinsmedlen, han har själv varit med om att avfatta detta uttalande, som först var gjort av bevillningsutskottet och sedan omfattades av riksdagen. Kan herr Jesperson förneka, att uti detta uttalande ligger en överenskommelse mellan alla de många olika intressen, som gjorde sig gällande, när denna fråga skulle göras upp och som för uppnåendet av det stora gemensamma målet att få brännvinsmedlen avlösta jämkade på sig litet var. Herr Jesperson borde enligt min uppfattning anse sig bunden, när han var med i fjol om att göra upp denna överenskommelse, som blev riksdagens beslut, och om herr Jesperson har några invändningar, borde han ha gjort dem i fjol och icke i år, ty det är att söka komma på en bakväg och riva upp ett beslut, som man själv varit med om att fatta. Nog ha vi i min kommun vid uppgörandet av budgeten för 1914 uppfattat detta riksdagens uttalande såsom bindande och jag har ärligt sagt ifrån både till magistratens ordförande och mina kamrater i stadsfullmäktige, att det var att betrakta såsom riksdagens beslut, att statsbidraget hädanefter skulle bli 90 % av lärarnas löner. Där- efter ordnade vi våra finanser vid regleringen av budgeten för detta år och på samma sätt har det gått till i flera andra samhällen, där man sköter sin ekonomi och tänker på att ordna sig förståndigt. Nu förstår kanske herr Jesperson vad som menas härmed.

Slutligen vill jag försöka lysa hem hela den princip han gjort sig till tolk för. Ty den principen är enligt min mening sådan, att vi borde kunna bli befriade från att vidare behöva diskutera den.

Det är väl alldeles klart, att om man på detta område vill för-

söka införa orättvisa, då skall man gå den väg, som herr Jesperson anvisat. Herr Hamilton påvisade nyss, hurusom Norrbottens län med lika många lärarekrafter att avlöna och med lika stort antal skolbarn som Stockholms stad, blott skulle få hälften så stort anslag. Jag skall emellertid framdraga ett annat exempel, som anförts av kamrater i utskottsavdelningen och som visar, vart detta reaktionära och orättvisa förslag skulle leda.

Ang. lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.
(Forts.)

Låt oss säga, att det finnes två kommuner, en i södra Sverige och en uppe i norra Sverige. De ha båda lika stor folkmängd, men den ena kommunen har en liten areal och är tätt befolkad. Den behöver alltså icke hålla flera skolor, än som betingas av antalet barn i skolorna. Den andra kommunen har en mycket stor areal, alltså en kommun av det slag, som vi ha i Dalarna eller längre upp mot norr, och i den kommunen äro invånarna bosatta i några större byar, som ligga spridda och långt ifrån varandra. Vad måste då den kommunen göra, om den har omtanke om sitt skolväsen? Jo, den måste för att icke dess skolväsen skall råka i lägervall inrätta flera folkskolor än den andra kommunen, som har befolkningen tätt hoppackad. Skall den då få lägre statsanslag, fastän den har mycket större ekonomiska bördor att bära? Den kommunen skulle då få mindre del av detta anslag än den andra kommunen, som icke har på långt när så tunga bördor. Det är klart att en sådan princip är både orättvis och reaktionär, och därför vill jag uttrycka min glädje över att statsutskottet varit med om att enhälligt lysa hem denna princip, och jag vill hoppas att den icke mer kommer under debatt.

Herr Jesperson: Herr talman! Jag kan naturligtvis icke pretendera att herr Rydén skall komma ihåg, att jag i fjol i kammaren opponerade mig mot det beslut, som bevillningsutskottet kommit till. Jag ber få erinra om, att när detta beslöts, uppfattades det både av mig och några kamrater, som om denna principfråga icke ingick i den överenskommelse, som gjorts, ty den överenskommelsen var enligt vad herr Rydén själv tillkännagivit en kompromiss. I detta ingick endast de rena penningangelägenheterna och icke denna principfråga. När man sedan fick höra, dels att, ifall man icke ville vara med om detta, det hela skulle förfalla, och dels att vi icke kunde få majoritet för vår mening i utskottet, så läto vi saken bero, och jag förbehöll mig endast rättighet att i kammaren opponera mig däremot, vilket jag också gjorde.

Jag har alltså icke blott icke varit med om att formulera detta beslut, utan tvärtom opponerat mig däremot i kammaren. Jag har velat erinra herr Rydén därom, för att han icke skall säga, att jag varit med om att beslutet blev sådant som det blev förra året.

Beträffande den av greve Hamilton framhållna statistiken vill jag säga, att jag sett överstatistiken på detta område, innan jag väckte min motion, och jag har därvid biträttts av en tjänsteman. Det befanns då, om man tog statistiken från hela landet,

Ang. lönetill-
skott åt lärare
vid folkskolor
och småskolor.

(Forts.)

att det verkligen blev så, att utskottets förslag skulle bli till ovillkorlig fördel för städerna, men däremot till nackdel för landskommunerna. Om det sedan i en eller annan kommun kunde bli på det ena eller andra sättet, har jag icke fäst mig vid, men jag har dock ansett, att det ovillkorligen kommer att i stort sett bli en orättvisa mot de kommuner, som ha minst råd att bygga skolor.

Herr Hamilton: Herr talman! Det hjälper icke att herr Jesperson säger, att han har studerat statistik, och att barnantalet i en kommun i det stora hela följer folkmängdens variationer.

Hur kan man säga något sådant? Genom att kasta en blick på statistiken finner man, att barnantalet i de stora rika samhällena är lågt, 82 per tusen i Stockholm och för städerna i allmänhet 111, men för landsbygden 153, för Kronobergs län 151. Det kostar väl mera pengar att undervisa ett större antal barn än ett mindre. Och statistiken visar tydligt och klart, att barnantalet i de fattiga kommunerna är mycket större än i de rika och tät bebyggda. Varför? Jo, därför att de vuxna flytta dit, där de kunna förtjäna pengar. Det är anledningen till invandringen i våra stora städer.

Herr talman! Jag uttalade, då jag sist hade ordet, att herr Jespersens motion går ut på en premiering av den dåliga och underhålliga skolundervisningen. Men Kungl. Maj:ts förslag är en premiering av den goda folkskoleundervisningen. Vårt mål bör vara att upphjälpa folkskoleundervisningen i vårt land, så att den blir fullkomligt tillfredsställande, och med detta mål för ögonen är det tydligt, att Kungl. Maj:ts förslag i varje hänseende är det bästa och riktigaste.

Nu kan man svara: Ja, men de fattiga kommunerna kunna icke åstadkomma denna undervisning. Nåväl, herr Jesperson, hjälp mig när min motion för att få den saken avhjälp kommer före i kammaren. Staten måste ingripa mer än den gör, den måste hjälpa dessa fattiga kommuner så, att varje svensk kan få en god skolunderbyggnad. Det är en sak, som man har rätt att begära.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman, jag är ense med herr Rydén om, att man nu icke kan göra något annat i denna fråga än yrka bifall till vad utskottet här föreslagit, och jag får säga som han, att motionärerna, som sutto i bevillningsutskottet i fjol, kunde väl ha bevakat dessa intressen, om jag så får kalla dem, då. Men det försummade de, och för min del kan jag nu icke annat än ställa mig på den ståndpunkt, som utskottet intagit. Jag tror emellertid icke, att motionärerna böra ha några banner för något annat än detta, ty deras uppfattning i själva huvudfrågan tror jag icke är så klandervärd, som här påstås.

Vi minnas alla, att denna fråga om brännvinsmedlen, som in-

drogos, blev underställd landstingen. När man läste deras yttranden i föl, då frågan låg före i hela sin vidd, så fann man, att ganska många landsting i avseende på denna fråga ställde sig så, som motionärerna nu ha ställt sig, och om jag icke missminner mig — jag kan icke säga det bestämt, ty jag har icke handlingarna här — så hade t. o. m. Kristianstads läns landsting yttrat sig i den riktning, att de medel, som kommunerna skulle erhålla, borde lämnas på samma sätt som landstingen och hushållningssällskapen få sina, nämligen kontant bestämda och fördelade efter folkmängden. Många landsting yttrade sig på samma sätt, däribland även Skaraborgs län, och jag tror som sagt, att även Kristianstads län var med. Men nu är det för sent att yttra sig om, huruvida det skall bli det ena eller andra sättet. När motionärerna här framföra sitt yrkande, är det väl deras mening, att dessa medel skola fördelas efter folkmängden som beräkningsgrund, alldeles som fallet är med hushållningssällskapen. Att kommunerna skulle ha lika stor förmåga att rätt förvalta dessa medel som hushållningssällskapen behöver väl icke dragas i tvivelsmål.

Jag ber att få säga, att jag känner till åtskilliga skoldistrikt, som genom detta sätt att erhålla gottgörelse för de medel, som de förut fått, komma att bli lidande. Jag skall taga ett exempel från de tre distrikt, som jag känner till. Det ena har 800 invånare, det andra 1,100 och det tredje 1,200, och minskningen i deras inkomster utgör resp. 200, 280 och 227 kr. Det är således naturligt, att kommunerna, när de få detta, svårligen kunna känna någon tacksamhet mot riksdagen för den hjälp de fått, ty för det första ha de blivit satta under förmynderskap vid förvaltningen av de medel de fått förut, och för det andra ha de kommit i en sämre ställning än både landstingen och hushållningssällskapen i avseende på de medel, de nu skulle få. Jag har velat säga detta till försvar för motionärernas åsikt, fast det ju icke är möjligt att få det ändrat nu, då det icke skedde i föl.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 15—18.

Kammaren biföll vad utskottet föreslagit.

§ 9.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om minskning eller avskrivning av den avgäld, som utgår från de hemman, vilka varit delägare i Åtrans åsänkningsföretag.

I en inom andra kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion, nr 72, hade herr *Kronlund m. fl.*, hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 33. 5

Ang. minskad
avgäld för
delägarna i
Ätrans åsänk-
ningsföretag.
(Forts.)

täcktes låta utreda, huruvida och i vad mån det kunde vara med bilighet och rättvisa förenligt att minska eller avskryva den avgäld, som till inbetalning utdebiterats eller för framtiden skulle utgå från de hemman, som varit delägare i Ätrans åsänkingsföretag, samt därefter för riksdagen göra den framställning, som kunde av utredningen föränledas.

Utskottet hemställde,

att riksdagen i anledning av herr Kronlunds m. fl. förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i vad mån den avgäld, som till inbetalning utdebiterats eller för framtiden skulle utgå från de hemman, som varit delägare i Ätrans åsänkingsföretag, skäligen borde minskas eller avskryvas, samt därefter hos riksdagen göra den framställning, som kunde av utredningen föränledas.

Reservation hade likväl avgivits av herrar greve *A. F. Cl:son Wachtmeister*, *Strömberg*, *Hahn*, *Åström*, *J. Nilsson*, *I. E. G. Svensson* och *Gustafsson* i Örebro, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av herr Kronlunds m. fl. förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i vad mån den avgäld, som till inbetalning utdebiterats eller för framtiden skulle utgå från de hemman, som varit delägare i Ätrans åsänkingsföretag, skulle kunna avlösas eller avskryvas, samt därefter hos riksdagen göra den framställning, som kunde av utredningen föränledas.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan anförde

Herr *Gustafsson* i Örebro: Som herrarna torde märka, är vid utskottsutlåtandet fogad en reservation, till vilken även jag anslutit mig. Vid första påseendet skulle man tycka, att det är ganska liten skillnad mellan utskottets hemställan och reservationens kläm. Jag är också villig att erkänna, att såväl statsutskottet som reservationerna önska, att en skrivelse skall komma till stånd. Nu är det så, att motionärerna äro i den lyckliga belägenheten, att utskottet har bifallit motionen. Ja, än mer, det är så lyckligt, att första kammaren genom någon omständighet har utan något yttrande bifallit utskottets förslag, alltså motionen. Men jag kan icke hjälpa, att jag tror, det motionärerna skulle varit ännu mera tillfredsställda, om reservationen blivit bifallen. Det är så, att här ifrågavarande avgäldsgivare någon gång i en framställning till Kungl. Maj:t begärt alldeles detsamma som nu motionärerna begärt i sitt skrivelseförslag. Men sådana omständigheter ha icke förelegat, att Kungl. Maj:t på grund därav vidtagit några åtgärder. Om nu till följd av motionärernas och utskottets hemställan man vid den utredning, som även jag önskar få till stånd, blir bunden av att densamma skall avse endast avgäldens avskrivning eller minskning, så tror jag, att det varit lyckligt, om man i beslutet fått in de ord, som i reservationen föreslås, så att man skulle kunna på billiga grunder få avlösning till stånd. Men

frågan har nu kommit i det läge, att jag icke finner mig föranlåten att göra annat yrkande än vad utskottet gjort, då jag gärna vill, att en skrivelse skall komma till stånd i denna fråga och det självfallet icke kan ske på annat sätt än därigenom att man följer utskottets förslag. Skulle kamrarna fatta olika beslut, är det givet, att då frågan icke är av den art, att gemensam votering eller sammanjämkning kan komma till stånd, hela saken förfaller. Då jag icke önskar detta, vill jag, i det jag frånträder reservationen och ansluter mig till utskottets förslag, göra det uttalandet, att om en utredning kommer till stånd, den om möjligt må omfatta även det, som reservanterna föreslagit, nämligen huruvida en avskrivning kan ske på billiga grunder. Jag har icke något annat yrkande att framställa än om bifall till statsutskottets förslag.

*Ang. minskad
avgäld för
delägarna i
Ätrans ösänk-
ningsföretag.
(Forts.)*

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckt motion om anslag till rättshjälp i vissa fall åt åbor och lägenhetsinnehavare, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckt motion angående en lånefond till understöd åt vissa fastighetsägare, som lidit ekonomisk förlust genom nedläggande av driften vid sockerraffinaderiet i Hasslarp.

*Ang. låne-
understöd i
anledning av
nedläggande
av socker-
raffinaderiet i
Hasslarp.*

I en inom andra kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion, nr 124, hade herr *Nilsson* i Tånga hemställt, att riksdagen måtte besluta att upplägga en lånefond uppgående till ett belopp av 150,000 kronor avsedd till låneunderstöd åt vissa fastighetsägare inom Kattarps församling i Malmöhus län, vilka lede ekonomisk förlust genom nedläggande av driften vid sockerraffinaderiet i Hasslarp, samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranställa om fondens förvaltning och inteckningslåns utdelande vid behov i huvudsaklig överensstämmelse med vad för lån ur statens egnahemslånefond vore stadgat, dock att lån måtte medgivas även å fastigheter med högre värde än 4,000 kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Häremot hade reservation avgivits av herrar *Lindberg*, *Eriksson* i Grängesberg, *Jansson* i Falun och *Strid*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till motionen.

Utskottets hemställan upplästes. Därefter yttrade:

Ang. låne-
understöd i
anledning av
nedläggande
av socker-
rafinaderiet i
Hasslarp.
(Forts.)

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Då jag jämte några andra utskottsledamöter icke kunnat biträda utskottets hemställan, utan reserverat oss däremot, ber jag att med några ord få motivera vår avvikande mening.

Det är så, att herr Nilsson i Tänga väckt en motion om att staten skulle genom beredande av lånemöjlighet komma några fastighetsägare i Hasslarp till hjälp. Nu kan man disputera om, huruvida den indragning av sockerbruket i Hasslarp, som sockertrusten företagit, kommit till stånd genom riksdagens beslut i fjol i sockertullsfrågan eller om den skulle ägt rum i varje fall. Jag är bestämt övertygad om att självbevarelse-driften skulle nödgat trusten att nedlägga ett eller annat sockerbruk i allt fall, och man torde icke kunna påstå, att raffinaderiets indragning skett uteslutande såsom en följd av riksdagens förutnämnda beslut. Därmed må det vara huru som helst, faktum kvarstår, att genom brukets nedläggande ett femtiotal fastighetsägare kommit i en synnerligen prekär ställning. Det är så, att där nere icke finnes någon annan industri. Man har slagit ned sina bopålar där till följd av sockerbruksdriften, och genom dess upphörande har man fått sina lån uppsagda och fastighetsägarna ha stora svårigheter att få penningar, så att de kunna klara sina fastigheter.

Vad har motionären begärt? Jo, han har begärt, att staten skulle lägga upp en fond på 150,000 kronor, så att fastighetsägarna skulle kunna dit flytta över sina lån. Om det begärts anslag till dem, skulle jag av principiella skäl icke varit med om det. Men då det endast ifrågasattes, att staten skulle låna ut pengar, så att icke fastigheterna gå ifrån de nuvarande ägarna, och då jag icke kan finna, att detta innebär någon risk för staten, anser jag, att riksdagen borde gå med på framställningen. Jag har den bestämda uppfattningen, att sockerbolaget nog inom kort tid, kanske efter något år, kommer att använda de stora fabriksbyggnaderna för annan produktion, ty jag kan icke tänka mig, att de skola stå obegagnade för framtiden. Sålunda torde det endast vara en tidsfråga, när en ny drift uppstår. Det är dock icke säkert, att det är de gamla arbetarna, som bli sysselsatta. Men det är klart, att fastighetsägarna få sälja sina fastigheter till de nya arbetarna.

Det som nu satts i fråga är att staten skulle av egnahems-lånefonden eller på annat sätt lämna ett låneförskott å 150,000 kronor. Man kan icke lämna lån under vanliga egnahemslånevillkor, och detta av två skäl. Man kan för det första icke begära, att hushållningssällskapet i Malmö skall gå i borgen, när bankerna icke godtaga sådan säkerhet, och för det andra är maximitaxeringsvärdet, när det gäller egnahemslån — 4,000 kronor — icke tillräckligt, utan högre belopp skulle vara erforderligt. Motionären har tänkt sig, att saken skulle på det sätt regleras, att man toge bort taxeringsgränsen 4,000 kronor, men att i övrigt skulle gälla samma villkor som för utlämnande

av lån ur egnahemslånefonden. På de skäl jag anført, och då jag anser synnerligen goda billighetsskäl tala för framställningen, så ber jag att få yrka bifall till vår reservation, vilken är lika med motionen.

Ang. låneunderstöd i anledning av nedläggande av sockerrefinaderiet i Hasslarp.

(Forts.)

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag ber att få instämna med den föregående talaren och yrka bifall till reservationen, vilket är detsamma som bifall till motionen. Det förefaller mig, som om statsutskottet icke haft så synnerligen starka skäl för sitt avslagsyrkande. Jag skulle till och med kunna säga, att detta statsutskottsutlåtande är ologiskt. Utskottet säger i början av sitt utlåtande: »Emellertid måste det för bolaget vara en angelägenhet av stor vikt, att så snart som möjligt på något sätt disponera de dyrbara fabriksbyggnader, i vilka raffinaderiet varit inrymt.» Man drar därav den naturliga slutsatsen, att det icke föreligger någon egentlig ekonomisk risk för vederbörande långgivare till fastighetsägarna. Men längre fram säger utskottet, att det »icke kan anses lämpligt att staten i ett fall som det nu föreliggande påtager sig utgifter eller ekonomisk risk». Jag kan icke riktigt förstå, hur det hänger ihop, ty förefinnes det icke ekonomisk risk för de nuvarande långgivarna, kan det lika litet bli tal om någon ekonomisk risk, om staten i några enstaka fall skulle bli långgivare för ifrågakvarande fastighetsägare.

Nu använder utskottet i sitt utlåtande på ett par ställen uttrycket »understöd». Men det är ändå ganska missvisande, ty det kan icke bli tal om att i detta fall ge understöd åtminstone icke i annan bemärkelse än man i allmänhet lägger in i det uttrycket, om man sätter det i förbindelse med den nuvarande egnahemslånerörelsen. Fastighetsägarna befinna sig i en synnerligen prekär och ömtålig ställning, och jag skall till belysande därav be att få läsa upp några rader ur en skrivelse, som kommit mig till handa från dessa fastighetsägare. Det heter i denna skrivelse sålunda:

»Samhället har uppstått genom raffinaderiets tillkomst, och dess innebyggare ha för sin utkomst varit direkt beroende av fabriksdriftens fortgång, då ingen annan industri finnes där eller i dess omgivning. Med driftens nedläggning har följt en omfattande arbetslöshet, som tvingar befolkningen i stor utsträckning att på andra orter söka sin utkomst. På grund härav har det blivit svårt att få bostadslägenheterna uthyrda, och under den närmaste framtiden ökas dessa svårigheter. En följd av detta är starkt sjunkande fastighetsvärden. För undertecknade, som till största delen flera år varit anställda vid fabriken i Hasslarp och skaffat oss egna hem, uppstår härigenom en synnerligen förtvivlad situation, om vi icke kunna få hjälp genom en billigare och av privatekonomiska synpunkter mindre bunden fastighetsbelåning än den, som vi hittills haft att till-

Ang. låne-
understöd i
anledning av
nedläggande
av socker-
rafinaderiet i
Hasslarp.
(Forta.)

gå. Vi riskera annars att nödgas gå från våra egna hem och därigenom gå förlustiga de besparingar vi nedlagt i dessa.»

Nu kan jag mycket väl förstå, att statsutskottet kan ha hyst vissa principiella betänkligheter och fruktat för de konsekvenser, som ett beslut i den riktning jag föreslagit möjligen skulle kunna föra med sig. Men det är dock i alla händelser så, att även om kammaren skulle besluta i enlighet med motionen, så har icke riksdagen därmed bundit sin fria prövningsrätt i alla förekommande fall. Man får ju pröva varje särskilt fall för sig.

Jag ber, herr talman, till sist att få säga, att det nog är viktigt att hålla på principer, men då jag för min del står i valet mellan att å ena sidan följa en princip och å andra sidan hjälpa några människor, som råkat i en prekär och förtvivad situation, nödgas jag verkligen säga, att jag lämnar principerna på båten. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Christiernson* och *Holmström*.

Herr Odqvist: Herr talman! Vid den förberedande behandlingen av detta ärende hade motionären icke förebragt någon utredning alls, utvisande att tillståndet för dessa arbetare icke är sådant, som det borde vara, och man har icke heller hört från vare sig motionären eller annat håll, att bankerna, som lämnat lån genom inteckning eller på annat sätt till lägenhetsinnehavare, uppsagt några lån eller gjort något för att få dem betalda. Jag hörde visserligen nu av motionären, att den handling, han hade i sin hand, gav till känna, att förhållandena i någon mån blivit ändrade för en del av dessa lägenhetsinnehavare.

Om det nu skulle lämnas sådana lån, så skulle det nog visa sig förenat med svårighet att fördela beloppen. Det finns lägenhetsinnehavare, som ha taxeringsvärden ända upp till 35,000 kronor, andra med taxeringsvärden till 10,000 kronor och även mindre belopp. Huru nu en sådan lånefond skulle fördelas, har motionären ej heller talat om. Han begär visserligen en utredning, men huru den skulle gestalta sig, därom har han ej lämnat besked. Det viktigaste skäl, som från utskottets sida anförts, har varit det, att frågan är av stor principiell betydelse. Skulle riksdagen här slå in på att lämna sådana lån, så tror jag, att det upprepade gånger skulle komma framställningar i samma riktning även från andra håll. Jag vill endast taga ett exempel från våra lägerplatser, kring vilka byggts ofantligt mycket hus i och för en massa hantverkare, som haft arbete på dessa platser, och som även byggt för att hyra ut lokaler åt de militärer, som äro sysselsatta å lägerplatserna. Nu veta vi, att regementena flyttas det ena efter det andra, och jag tror, att här kunde bli lika stora och berättigade anspråk på framställning till riksdagen om lån under samma villkor och förhållanden, som av

motionären här blivit föreslagna. Om ett sådant förslag som det här föreliggande antoges av riksdagen, så är det således min övertygelse, att det skulle komma från många håll i vårt land liknande framställningar. Och även där fabriker varit anlagda, så är det givet, att första följden bleve, att en del arbetare skulle mista sin sysselsättning och komma i en prekär ställning.

Jag tror därför, att det är klokast, att andra kammaren antager utskottets förslag, som för övrigt redan biträts av första kammaren, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Tånga: Med anledning av vad statsutskottsledamoten herr Odqvist nyss yttrade, ber jag att få säga, att det verkligen förhåller sig så, att det är en hel del lån, som redan blivit uppsagda i dessa fastigheter, men vederbörande bankinstitut ha tills vidare icke gått fram så aggressivt. Man väntar naturligtvis, att det skall kunna växa upp någon industri av ena eller andra slagit på platsen, och då kunde ju dessa fastighetsägare bli räddade, men man vet ju inte, när något sådant kan komma att inträffa och under sådana förhållanden äger det ordspråket även här sin riktighet, som säger, att »under det gräset växer, dör kon».

Nu anslog herr Odqvist den strängen, att det vore betänkligt att slå in på dessa vägar, då det antagligen kunde ha vissa konsekvenser med sig. Men ifråga om den jämförelse, som han här uppdrog, undrar jag likväl, om den icke i vissa avseenden var haltande. Det kan nämligen icke bestridas, att riksdagens skattepolitik, i vissa avseenden åtminstone, har bidragit till att sockerindustrien brett ut sig på ett sätt åtminstone från nationalekonomisk synpunkt kanske icke är lyckligt. Vi känna till, att det en tid fanns bestämmelser av innehåll att fabriker, som anlades inom visst avstånd från annan fabrik, skulle åtnjuta ganska väsentlig skattelindring. Syftemålet med en dylik bestämmelse må i och för sig ha varit gott, men det bidrog som sagt till att denna industri utbredde sig mer än kanske önskligt varit. Men då menar jag, att staten också har en viss moralisk plikt att åtminstone i någon mån mildra verkningarna av denna decentraliseringspolitik.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Det kan icke nekas, att det krav, som motionären framställt, är mycket behjärtansvärt, men å andra sidan måste man också taga hänsyn till de konsekvenser ett riksdagsbeslut i den riktning, som motionären begärt, skulle föra med sig. Det måste vara svenska sockerfabriksaktiebolagets skyldighet att träda emellan, om något här behöver göras. Såsom ett exempel på huru det annars skulle gå, behöver man blott tänka sig att den dagen möjligen inträffar, då införande av ett rusdrycksförbud beslutas av riksdagen. Vilka följder skulle då ett sådant

Ang. låneunderstöd i anledning av nedläggande av sockerrefinaderiet i Hasslarp.
(Forts.)

Ang. låne-
understöd i
anledning av
nedläggande
av socker-
rafinaderiet i
Hasslarp.
(Forts.)

beslut som bifall till denna motion föra med sig? Då skulle säkerligen från alla brännerier och reningsverk komma krav om statsunderstöd, därför att vederbörandes egnahem och fastigheter vore i fara. Och det kan tänkas, att liknande krav även från andra håll kunna komma att göras gällande. Det finns många fabriker byggda, som kommit i gång på grund av goda konjunkturen, men efter några års verksamhet har det visat sig, att fabrikationen icke längre lönar sig att driva, utan vederbörande fabriksägare har måst gå i konkurs och står där ruinerad. Han skulle med lika stor rätt kunna framställa krav på statsunderstöd, därför att hans ekonomi gått omkull.

Motionären säger: att man har att pröva varje fall för sig. Ja, jag tror det kan vara nog så riktigt. Men var viss om, herr Nilsson, att det kommer en massa fall, som måste provas, i händelse denna motion av riksdagen bifalles.

Jag tror, att tillräckligt vägande skäl blivit anförda här till förmån för statsutskottets framställning, och jag ber därför att få yrka bifall till densamma.

Herr Palmstierna: Herr talman! Det har anförts dels av herr Odqvist, att principiella skäl talade emot motionärens framställning, dels av den siste talaren, att det skulle uppstå en massa likartade fall. Jag skulle för min del vilja säga det, att man måhända bör se denna sak, såsom herr Odqvist säger, ur principiell synpunkt. Men gör man detta, så vill jag betona, att denna kammare har under en lång följd av år just hävdad den principen, att, för den händelse man oförvållat kommer i nöd genom förlust av arbete på en plats, då bör försäkring mot sådan arbetslöshet ske, en försäkring med de konsekvenser, en sådan kommer att föra med sig. Detta är ingen ny tanke i denna kammare, utan ganska gammal, om den också nu framkommer i den form, som här är fallet.

Så har här påpekats, att det kunde bli en massa av dylika fall. Ja, menas det härmed, att man vill hänvisa till försäkringen, är det försäkringstanken som skymtar fram, så är det ju sant, att i samma mån, som försäkringsrörelse från statens sida bör komma i fråga, så vidgar denna rörelse ut sig över ett område, som blir ganska betydande i den mån sådana fall förekomma. Denna kammare har emellertid tidigare insett konsekvenserna härutinnan och icke ryggat tillbaka för desamma.

Detta vill jag ha sagt gentemot de båda ärade talarna.

Men så vill jag även tillägga, att om man står på denna allmänna ståndpunkt, att man verkligen bör lämna biträde, så föreligga här särskilda skäl för en dylik hjälp. Det första skälet är det, som herr Nilsson i Tånga nyss framhöll, och som jag ytterligare vill understryka, det nämligen, att staten har genom en mycket oklok skattepolitik, där man på sin tid följde lokalpatriotismen hos skåningarna, genom extra premiering spritt ut industrien och därigenom åstadkommit en decentralisation, som icke varit fördelaktig. Nu komma verkningarna av denna politik till synes. Och vilka få lida

härav? Jo, de mest oförskyllda, nämligen arbetarna, i vilkas intresse denna decentralisation aldrig varit. Detta bör man nu först och främst tänka på, och vidare bör man ock erinra sig, — och det är det andra skälet — att det dock är så, att denna industri hänger ganska nära samman med statens allmänna ekonomiska politik och speciellt dess skattepolitik, i fråga om vilken varje sänkning eller varje ökning inverkar på denna industris ekonomiska läge med konsekvenser för arbetstagarna. För min del betonade jag uttryckligen, när jag avgav min reservation i sockerfrågan, att jag tog de fulla konsekvenserna och yrkade på den grund, att staten skall bereda understöd åt oförskyllt lidande. Man måste här i Sverige göra det samma som tyska staten gjort — i fråga om tobaksindustrin — vilket förresten även katolska centern i Tyskland var med om —, då den nämligen ytterligare förhöjde det för densamma utgående understödet, för att nu icke nämna andra exempel, som skulle kunna anföras. Och jag vill säga det, att jag tycker det skulle vara fullt riktigt att, ehuru steget icke är så långt som jag avsett, här taga konsekvenserna och lämna det understöd, som erfordras.

Så vill jag säga herr Odqvist, att jag talat vid åtskilliga av dessa arbetare, varom det här är fråga, gamla praktiga familjefäder, som gränat i arbetet och på bästa sätt fullgjort sina skyldigheter. Det måste kännas hårt för dessa att ha fått sitt sparade kapital nedlöst i fastigheter, och det måste kännas prövande för dem att på detta sätt ryckas ifrån sina hem. Det synes mig vara en moralisk skyldighet för oss, som stå på det nationalekonomiska intressets grundval, att, samtidigt som vi hålla på samhällets och statens väl, se till, att vi icke låta enskilda smågrupper bli lidande, utan lämna dem vårt bistånd.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Palmstierna förenade sig herr *Widlund*.

Herr *Christiernson*: Visserligen har jag instämt med en föregående talare och därigenom givit min mening tillkänna men med anledning av vad som här blivit anfört och vad som yttrats till försvar för utskottets ståndpunkt kan jag ej underlåta att säga ett par ord.

Man har varnat för att rubba på principerna — det vore så farligt. Och det har vinkats med rusdrycksförbudets dagar, och vad vi då komma att utsätta oss för. Det kanske är mycket skickligt gjort detta att erinra om rusdrycksförbudet, därför att ifråga därom stå i allmänhet alla förbudsvänner på den ståndpunkten, att ingen ersättning skall utgå. Men jag undrar, om man icke här ändå mera får betrakta detta som ett särskilt fall och därefter inrätta sig. Jag har haft mycket med här ifrågavarande personer att göra och bland annat hjälpt dem med en del skrivelser. När de så vände sig till mig för att rådgöra om denna sak, så ställde jag mig ganska tveksam om vad som lämpligen vore att göra. De talade med mig om möjligheten av att av-

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 33. 6

*Ang. låneunderstöd i anledning av nedläggande av socker-
rafnaderiet i Hasslarp.
(Forts.)*

Ang. låne-
understöd i
anledning av
nedläggande
av socker-
rafinaderiet i
Hasslarp.
(Forts.)

giva en motion i riksdagen, och jag tog mig en funderare på saken, men det föreföll mig då omöjligt, att man skulle lyckas på detta sätt, varför jag väl kan förstå de invändningar, som här blivit gjorda. Men å andra sidan, mina herrar, är det ådagalagt, att det här gäller ett samhälle med en massa egnahem, som skapats under årens lopp. Och nu stå faktiskt innehavarna av dessa hem inför den utsikten att bli ruinerade. Det behöves icke så mycket, för att deras hem skola gå ifrån dem. Nu tycker jag, att den synpunkten, att riksdagen egentligen icke har med saken att göra och att det här kan bli farliga konsekvenser, att den synpunkten bör få något maka åt sig. Och vi böra tänka på, att riksdagen anvisar miljoner för att skapa egna hem. Det är något, som alla partier föra fram, det talet, att vi ivra för egnahemsrörelsen. Här behöver man icke skapa några egna hem, det gäller att bevara dem, och då får jag verkligen säga, att, även om det förefaller ologiskt och oriktigt, att riksdagen gör något åt detta, så kan jag icke undgå att känna, att då måste man bli ologisk. Det talas här ofta om, att man skall arbeta för bättre förhållanden i landet. Här ha vi ett sådant fall, där man kan visa, att riksdagen i utomordentliga fall i alla händelser icke endast ser på det formella och icke är så förskräckligt rädd för konsekvensen, d. v. s. den konsekvensen att i utomordentliga fall få träda emellan icke för att giva understöd åt människor men för att giva dem ett handtag, så att de icke stupa. Det är ju lätt sagt, att det icke angår riksdagen, och att man icke behöver göra något. Men, när dessa personer se sina hyresinkomster sjunka eller sin arbetsinkomst minskas och ha svårt att betala räntorna, så är det givet, att de, som ha inteckningar i fastigheterna, vilja skydda sig, och de ha naturligtvis ingen särskild anledning att i främsta rummet tänka på dessa ägare av fastigheterna, utan de tillgripa det medel de ha för att trygga sin rätt. Och för dessa fastighetsägare finnes då ingen möjlighet att på annat håll skaffa medel, därför att man anser lån i dessa fastigheter för ytterst osäkra placeringar. Och om någon enskild skulle komma och fråga mig t. ex. om råd i denna sak, så kan jag naturligtvis icke säga annat, än att han bör akta sig för att övertaga en sådan inteckning, ty de äro osäkra. Och kanske, om man resonerade mycket ekonomiskt, borde man även säga så i riksdagen, i andra kammaren. Men jag vädjar ändå till denna kammars ledamöter, om icke detta fall är ett sådant, där man bör anlägga andra synpunkter eller åtminstone försöka hjälpa. Här har man ju, tycker jag, så många garantier, genom att man vill anlägga de synpunkter, som tillämpas i fråga om utlämnande av egnahemslån.

Vidare är det alldeles givet, att innan något här åtgöres myndigheterna komma att vidtaga alla nödvändiga åtgärder. Jag tror icke, att herr Odqvists förskräckelse för att den, som har en fastighet på 35,000 kronors taxeringsvärde skall komma i främsta rummet, har någon grund, eller att det skall bli så

stora svårigheter vid fördelningen, men det är givet, att detta är ett område av saken, som man icke i riksdagen kan avgöra något om, utan det blir andra organ, som där få träffa avgörandet.

Det har också sagts, att det är svenska sockerfabriksaktiebolaget, som här egentligen borde ingripa. Jag skall icke tvista om den saken. Men jag vill omtala, huru jag strax innan jag reste till Stockholm hade besök av en av dessa fastighetsägare, som meddelade mig, att i de fastigheter, som ägas av svenska sockerfabriksaktiebolaget, har man satt ner hyrorna så betydligt, att det är alldeles omöjligt för oss, sade han, att sätta dem så lågt. Och det är ju helt naturligt, att de hyresgäster, som möjligen finnas, hyra hos dem som erbjuda de lägsta hyrorna. Jag har icke haft tillfälle att kontrollera riktigheten av detta meddelande, men den man, som gav mig det, känner jag sedan många år tillbaka såsom en mycket respektabel och fullt trovärdig person, så jag har ingen anledning att betvivla riktigheten av hans uppgift.

Jag ber, herr talman, att få sluta med att yrka bifall till reservationen, och jag vädjar till herr Bengtsson, om han icke skulle med ett visst jämnmod kunna se, att denna kammare bifölle reservationen. Jag tror åtminstone, att hans hjärta icke på något sätt skulle bli beklämt, om reservationen bifölles av denna kammare.

Herr *Borggren* instämde häruti.

Herr Bengtsson i Norup: Jag förstår så väl, att de varma känslor, som herr Christierson här har uttalat, nog vinna anklang i mångt hjärta, och även i mitt hjärta ha de vunnit anklang, men jag skulle kunna nämna en annan del av våra svenska medborgare, vilka stå i lika beklämd ställning som de här nämnda arbetarna. Herr Christierson talar om, att hyrorna sjunka och att fastighetsägarna äro i stort bryderi, huru de skola skaffa pengar till att betala räntorna på sina in-teckningar. Ja, herr Christierson, men det finnes också många, många lantmän, som i dessa dagar gå och se mot skyarna efter regn, och intet annat ha att vänta än en kanske helt förfelad skörd, men deras in-teckningsräntor komma nog att uttagas utan avprutning. Skulle dessa tusen och åter tusen komma till riksdagen och begära understöd, så undrar jag, om vi skulle vädja till varandras känslor.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. I enlighet med de därunder förekomna yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande

*Ang. låne-
understöd i
anledning av
nedläggande
av socker-
rafinaderiet i
Hasslarp.
(Forts.)*

Ang. läne-
understöd i
anledning av
nedläggande
av socker-
rafinaderiet i
Hasslarp.

ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Nilsson i Tånga, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 20, röstar

(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen. .

Voteringen utvisade 106 ja mot 73 nej; och hade kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att ledamoten av riksdagens andra kammare, herr Cornelius Olsson i Berg, som här den 24 sistlidne Juni blivit opererad för akut recidiverande blindtarmsinflammation (appendicitis acuta recidivans), tillsvidare under konvalescensen är i behov av vila från arbete samt oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet varder härmed på heder och samvete intygat.

Göteborg den 5 juli 1914.

Lennart Norrlin,
leg. läk.; t. f. överläkare.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,49 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.